

ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ,
LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

Zemědělská ekonomika

5

ROČNÍK 8 (XXXV) – PRAHA, KVĚTEN 1962

CENA 10 Kčs

ÚSTAV VĚDECKOTECHNICKÝCH INFORMACÍ
MINISTERSTVA ZEMĚDĚLSTVÍ,
LESNÍHO A VODNÍHO HOSPODÁŘSTVÍ

ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA

Rídí redakční rada: C. Sc. Karel Svoboda, *promovaný ekonom (předseda)*, C. Sc. doc. dr. Alois Grolig, C. Sc. inž. Jaromír Havlíček, inž. dr. Alois Hrubeš, C. Sc. Dmitrij Choma, C. Sc. inž. Josef Krilek, inž. Ctibor Ledl, inž. Ladislav Sobotka, Otto Soukup, C. Sc. inž. Mikuláš Šebesta, Mir. Zich. Vedoucí redaktor Bohuslav Vávra

© Ústav vědeckotechnických informací MZLVH, Praha 1962

Obsah — Содержание — Content — Inhalt

Jeníček V.: K otázkám stanovení ekonomické efektivity specializace osiva a sadby v rámci RVHP К вопросам определения экономической эффективности специализации посевного и посадочного материала в рамках СЭВ (Совета экономической взаимопомощи) Zu den Fragen der Ermittlung des ökonomischen Nutzeffekts der Spezialisierung der Saat- und Pflanzgutproduktion im Rahmen des RGW (Rat der gegenseitigen Wirtschaftshilfe)	349
Minařík J.: Specifičnost vzájemných vztahů mezi rozvojem zemědělství a osídlením v okolí velkých měst Специфичность взаимосвязи между развитием сельскохозяйственного производства и заселением районов вокруг больших городов Spezifischer Charakter der Wechselbeziehungen zwischen der Entfaltung der landwirtschaftlichen Produktion und der Besiedlung der Umgebung großer Städte	363
Urbánek L.: Uplatňovat chozrasčotní principy v hospodářské činnosti JZD Внедрение хозрасчетных принципов в хозяйственной деятельности ЕСХК Die Notwendigkeit der Wahrung der Grundsätze der wirtschaftlichen Rechnungsführung in der Wirtschaftstätigkeit der JZD (LEG)	381
Kritiky a recenze	
Bauch V.: Knihy o peňažnej odmene v JRD	413
Z vědeckého života	
Čalkovský S.: Společné jednání ekonomů ČSSR a NDR o otázkách normování práce	420
Zemědělská ekonomika v zahraničí	
Hubáček J., Kraus J.: Spojení zemědělské a průmyslové výroby na vesnici	425

Příloha

Statistické přehledy o čs. a zahraničním zemědělství
(Počet a struktura pracovníků státních statků)

K otázkám stanovení ekonomické efektivity specializace osiva a sadby v rámci RVHP

**К вопросам определения экономической эффективности специализации
посевного и посадочного материала в рамках СЭВ
(Совета экономической взаимопомощи)**

**Zu den Fragen der Ermittlung des ökonomischen Nutzeffekts der Spezialisierung der
Saat- und Pflanzgutproduktion im Rahmen des RGW (Rat der gegenseitigen Wirt-
schaftshilfe)**

Inž. Vladimír JENÍČEK

Výzkumný ústav národohospodářského plánování, Praha

Úvod

Ve světové socialistické soustavě se rozvíjí socialistická mezinárodní dělba práce, jejíž charakter je určen socialistickými výrobními vztahy. Je prostředkem rozvoje výrobních sil a produktivity práce a důležitým činitelem v zajišťování proporcionalního rozvoje národního hospodářství a rozšířené reprodukce.

Socialistickou mezinárodní dělbu práce lze charakterizovat jako plánovitě vytváření optimálních, objektivně existujících proporcí rozšířené reprodukce v celé socialistické hospodářské soustavě a jednotlivých zemích, za pomoci zákona hodnoty a ostatních hodnotových kategorií, na základě nejefektivnějšího využití všech přírodních a ekonomických podmínek. Mezinárodní dělba práce v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci (dále jen RVHP), specializace výroby na jednotlivých úsecích materiálně výrobní činnosti, při dalším rozšiřování spolupráce mezi socialistickými zeměmi se neustále prohlubuje a nabývá stále větší důležitosti.

Požadavek optimálního sladění přírodních a ekonomických podmínek a jejich nejefektivnějšího využití při mezinárodní dělbě práce vystupuje do popředí zvláště v zemědělství, které je dosud ve značné míře závislé na přírodních podmínkách a je výrobou v podstatě biologickou. V poslední době, v rámci specializace zemědělské výroby zemí RVHP, se připravuje specializace množení osiv a sadby.

Návrh na specializaci množení osiv a sadby především předpokládá, že mezinárodní dělba práce dojde ke značnému snížení společensky nutné práce, vynakládané na jednotlivé výrobky, přičemž vzájemný dovoz některých osiv a sadby umožní, aby byly pěstovány jen v optimálních přírodních podmínkách. Tím bude využívána velká rezerva růstu produktivity práce, vyplývající z mezinárodní dělby práce v zemích RVHP.

Na zasedání Stálé komise pro hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci v zemědělství bylo na základě požadavků pracovní skupiny pro semenářství usne-

seno, aby ekonomická skupina RVHP pracovala na návrhu metodiky určování ekonomické efektivity výroby osiva a sadby. Účelem návrhu specializace výroby osiv a sadby má být nejen určení nejvhodnějších půdně klimatických oblastí pro určité druhy, a to především na základě výnosů z jednotky plochy, ale zároveň zjištění ekonomických podmínek a výsledků výroby osiv a sadby a stanovení takových měřítek, která zahrnují a hodnotí přírodní i ekonomické podmínky výroby. Na základě toho usilovat o účelnou a nejvhodnější specializaci.

Stanovení ekonomické efektivity specializace osiv a sadby je tedy jednou z nejdůležitějších podkladových částí k uskutečnění uvažované specializace.

Osiva a sadba jsou v zemědělské výrobě důležitou složkou hodnotovou a produkční. V ČSSR zaujímá hodnota produkce osiv a sadby značný podíl v rostlinné výrobě. V roce 1960 bylo vykoupeno osiv a sadby vyšších a nižších stupňů množení za 1 714 000 000 Kčs, vyjádřeno v nákupních cenách, a ve stejném roce činil podíl osiv a sadby 16,1 % z celkové hodnoty nákupu v rostlinné výrobě. Obdobně je tomu i v ostatních státech RVHP.

Podstata ekonomické efektivity specializace osiv a sadby

Problém ekonomické efektivity specializace osiv a sadby je zatím velmi málo zpracován. V rámci specializace výroby jde o složitou metodickou otázku, jejímž řešením by měly být dány předpoklady pro stanovení nejvhodnější specializace výroby jednotlivých druhů osiv a sadby, a to v nejvhodnějších ekonomických a přírodních podmínkách.

Z ekonomického hlediska je nutno volit takové ukazatele, kterými by bylo možno stanovit ve vzájemném srovnávání nejvhodnější oblasti — země pro pěstování určitého druhu osiva nebo sadby a spolu se zhodnocením odrůdových a rajonizačních zkoušek a ostatních kritérií semenářských zajistit podklady pro vědecky zdůvodněnou specializaci.

Podstatou ekonomické efektivity specializace osiv a sadby je především vyčíslení a srovnání spotřeby živé a zhmotnělé práce na jednotku výrobku mezi zeměmi (oblastmi), a to prostřednictvím vlastních nákladů na výrobu osiv a sadby metodou srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů v členských zemích RVHP. Ekonomická efektivity se promítá ve vlastních nákladech různou spotřebou vynaložené společenské práce a prostředků se zřetelem na intenzitu výroby a produktivitu práce.

Ekonomickou efektivitou specializace osiv a sadby se tedy rozumí:

1. Dosažení maximální produkce osiv a sadby (s ohledem na kvantitu i kvalitu) s nejvyšší účinností živé a zhmotnělé práce, tj. s účinností vlastních nákladů, při snižování spotřeby vynaložené společenské práce na váhovou jednotku výrobků a zvyšování rentability výroby.

2. Dosažení a udržení produkční schopnosti osiva a sadby v odlišných přírodních a ekonomických podmínkách v jiné zemi nebo oblasti.

Zkoumání ekonomické efektivity specializace zahrnuje dvě stránky: ekonomickou efektivity výroby osiv a sadby a ekonomickou efektivity specializace výroby osiv a sadby.

Ekonomická efektivity výroby osiv a sadby je určena vlastními náklady, produktivitou práce a rentabilitou na výrobu osiva nebo sadby v jednotlivých zemích (oblastech) metodou srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů.

Ekonomická efektivnost specializace výroby osiv a sadby je zjišťována vzájemným porovnáváním vlastních nákladů jednotlivých zemí spolu s náklady na dopravu mezi zeměmi uvažované specializace.

Specializace výroby osiv a sadby je efektivní jen tehdy, když úplné vlastní náklady na výrobu osiva v jedné zemi (oblasti) s uvažovanou specializací příslušného osiva spolu s náklady na dopravu mezi zeměmi jsou nižší než úplné vlastní náklady na výrobu ve státě (oblasti) srovnávaném.

Z ekonomického hlediska je tedy vhodné specializovat výrobu osiv a sadby především do těch zemí nebo oblastí, kde jsou vyráběny s nejmenší spotřebou práce a prostředků při vysoké intenzitě výroby z jednotky plochy a za předpokladu, že jejich produkční schopnost je zachována i v jiných podmínkách.

Zároveň při zjišťování ekonomické efektivnosti specializace osiv a sadby je nutno respektovat požadavek co největší jednoduchosti ukazatelů s ohledem na předpokládanou značnou rozsáhlost a rozmanitost materiálů při zpracovávání specializace, ale tak, aby to nebylo na úkor objektivnosti metody.

Měření ekonomické efektivnosti výroby osiv a sadby

K měření ekonomické efektivnosti výroby osiv a sadby jako první části ekonomické efektivnosti specializace je možno použít těchto ukazatelů:

1. Výnosy osiv a sadby z jednotky plochy na příslušném stupni množení.
2. Vlastní náklady na výrobu váhové jednotky osiva a sadby a na jednotku plochy v zemědělském závodě.

3. Některé další ekonomické ukazatele.

Dále je třeba posoudit, zda k měření ekonomické efektivnosti lze použít, jak bylo také předběžně navrhováno:

4. Výkupních cen.
5. Veľkoobchodních cen nebo jiných cenových relací osiv a sadby.

1. Výnosy osiv a sadby z jednotky plochy na příslušném stupni množení

Výnosy hlavních (a vedlejších) výrobků osiv a sadby z jednotky plochy jsou nejvýznamnějším ukazatelem, vyjadřujícím objem výroby. Je nutno uvažovat také v kalkulaci nákladů na váhovou jednotku osiva a sadby.

2. Vlastní náklady na výrobu váhové jednotky osiva a sadby a na jednotku plochy v zemědělském závodě

Vlastní náklady na výrobu váhové jednotky osiva a sadby jsou tvořeny:

Náklady v zemědělském závodě

Zahrnují náklady při výrobě osiva a sadby v zemědělských závodech a jsou jednou z nejpodstatnějších složek úplných vlastních nákladů.

Náklady na úpravu a manipulaci osiva a sadby

Jsou to náklady spojené s výkupem, úpravou a manipulací osiva u vyšších stupňů množení (zpravidla do M 3). V ČSSR jsou stanoveny úřední vyhláškou

nebo výměrem, ale neodpovídají skutečným průměrným podnikovým nákladům. Proto by bylo nutno učinit zvláštní šetření o skutečných nákladech pro účely specializace.

Náklady na úpravu a manipulaci s osivem a sadbou vyšších stupňů množení jsou evidovány v čistících stanicích, kde se osivo a sadba čistí, třídí, popř. dosouší, moří, balí a skladuje.

Skutečné náklady čistících stanic na úpravu a manipulaci osiv a sadby jsou značně rozdílné od započítávaných s těmito rozdíly (tabulka I):

I. Náklady čistících stanic na úpravu a manipulaci osiv a sadby

Skupina plodin	Započítává se podle úřední vyhlášky nebo úředního výměru množiteli Kčs/q	Průměrné podnikové skutečné náklady Kčs/q
obiloviny	3,00	18,49
luštěniny	3,00	27,48
olejníky	—	38,65
len	20,00	41,22
semenné okopaniny	28,00—30,00	33,37
jeteloviny	—	48,67
traviny	—	70,08

Nemá-li dojít k podstatnému zkreslení, je proto nutno započítávat náklady na manipulaci a úpravu osiva a sadby ve skutečných nákladech.

Na objem nákladů má značný vliv i kapacita a rozmístění čistících stanic a aktivních sušáren v jednotlivých oblastech, což je třeba uvažovat spolu s případnými náklady na jejich výstavbu také při návrhu specializace. V současné době je možno v ČSSR vyčistit za 62 dnů veškeré osivo obilovin vyšších stupňů množení, za 105 dní osivo luštěnin jedlých a krmných a za 72 dny travní semena.

Náklady na dopravu

Tato třetí složka úplných vlastních nákladů na výrobu váhové jednotky osiva a sadby zahrnuje podíl nákladů, které vznikají při distribuci a dopravě osiv a sadby. Ve státní velkoobchodní ceně jsou započteny náklady na dopravu tzv. dopravním paušálem. I když dopravní paušál státní velkoobchodní ceny nevyjadřuje v ČSSR vždy zcela přesně skutečné náklady na dopravu centu osiva a sadby, lze jej použít pro stanovení úplných vlastních nákladů. Ve struktuře vlastních nákladů na cent osiva připadá na dopravu průměrně 1,9 % až 3,2 %, tedy nepatrný podíl (tabulka II).

Náklady na šlechtění

Tato čtvrtá složka vlastních nákladů, podíl nákladů na šlechtění, zahrnuje celkové náklady na šlechtění plodiny určitého druhu, které jsou rozpočteny na váhovou jednotku vyšších stupňů množení osiva téhož druhu. Náklady na šlechtění nemohou být hrazeny cenou elity osiva, protože by byla neúměrně vysoká, a proto je účelné zatěžovat i nižší reprodukční stupně.

Náklady na šlechtění na váhovou jednotku jsou uváděny v kalkulaci státní

II. Náklady na dopravu 1 q osiva a sadby podle dopravního paušálu

Plodiny	Dopravní paušál v Kčs na 1 q*) osiva a sadby
obiloviny	6,0
luštěniny	16,0—16,4
olejníky a přádné rostliny	22,0
okopaniny	8,0—10,0
jeteloviny a traviny	20,0—10,0
bramborová sadba	2,80

*) vyšší stupně množení.

III. Náklady na šlechtění

Plodiny	Na 1 q vyšších stupňů množení podle údajů SVC*)
obiloviny	23,60— 32,60
kukuřice	174,90—175,90
hrách jedlý	67,00
fazole jedlé	150,50
řepka a řepice ozimá	770,00
mák	5700,00
slunečnice	752,00
len	32,00
řepa cukrovka	150,00
jetele	290,00
vojtěška	1289,60
jílek anglický	1011,60
kostřava luční	1393,60
lipnice letní	2669,20
brambory	5,40— 7,80

*) státní velkoobchodní cena.

velkoobchodní ceny v ČSSR. Přesto, že nejsou vždy přesnými náklady na šlechtění a nelze je pro poměrně značný objem zanedbat, je možno těchto údajů použít pro vyčíslení nákladů na šlechtění (tabulka III).

Objem nákladů na šlechtění je ukazatelem náročnosti plodiny na šlechtitelskou práci a udržovací šlechtění, dále požadavků k získávání nových vhodnějších odrůd a zároveň je obrazem organizace šlechtitelství a výsledků šlechtění.

Některé rámcové propočty úplných vlastních nákladů na výrobu 1 q osiva a sadby v Kčs

Orientační propočty úplných vlastních nákladů na cent osiva nebo sadby v korunovém vyjádření na podkladě současných dostupných materiálů ukazují

IV. Úplné vlastní náklady na 1 q osiva nebo sadby

Ukazatel	Pšenice ozimá		Ječmen jarní		Řepka ozimá		Brambory pozd.	
	stupeň množení							
	M 3		M 3		M 1		M 3	
	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%	Kčs	%
1. náklady země- dělského závo- du*)	111,65	66,9	117,05	67,2	286,25	25,6	55,00	76,1
2. náklady na manipulaci a úpravu**)	18,49	11,1	18,49	10,7	36,65	3,4	6,70	9,2
3. náklady na dopravu***)	6,00	3,6	6,00	3,4	22,00	2,0	2,80	3,9
4. náklady na šlechtění****)	30,60	18,4	32,60	18,7	770,00	69,0	7,80	10,8
5. úplné vlastní náklady	166,74	100,0	174,14	100,0	1114,90	100,0	72,30	100,0

*) Náklady podle orientačního šetření v některých zemědělských závodech, vyrábějících osivo a sadbu.

***) Náklady podle údajů Sdružení šlechtitelských a semenářských podniků.

***) Náklady podle údajů SVC (státní velkoobchodní ceny).

na zcela rozdílné podílové zastoupení jednotlivých nákladových složek v našich podmínkách, na různou jejich důležitost a objem podle plodin (tabulka IV).

Podle těchto rámcových propočtů jsou nejmenší složkou náklady na dopravu, dále náklady na manipulaci a úpravu, a naopak největším objemem se střídavě podílejí náklady v zemědělském závodě a náklady na šlechtění. Zatímco u obilovin tvoří náklady v zemědělském závodě kolem dvou třetin úplných vlastních nákladů (66,9 % až 67,2 %), u brambor 76,1 %, u řepky ozimé naopak náklady na šlechtění činí 69,0 % a náklady v zemědělském závodě jen 25,6 %. Podstatná část nákladů u některých skupin plodin vyšších stupňů množení není tvořena, jak by se zdálo, náklady v zemědělském závodě při produkci osiva, ale právě náklady na šlechtění.

Chceme-li stanovit úplné vlastní náklady na výrobu centu osiva nebo sadby vyšších stupňů množení, je nutno — jak ukazují tyto propočty — sledovat všechny nákladové složky přes někdy poměrnou pracnost jejich stanovení.

3. Některé další ekonomické ukazatele

Mimo vlastní náklady na výrobu osiva a sadby vyjadřují další ukazatele účinnost vynakládání vlastních nákladů, produktivitu práce a rentabilitu. Mohou sloužit jako doplňující orientační výpočty při posuzování ekonomické efektivity výroby osiva jedné plodiny v různých oblastech nebo zemích především u zemědělských závodů. Rozsah použití těchto ukazatelů bude nutno prověřit při prvních praktických propočtech ekonomické efektivity specializace metodou srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů.

$$EF_{VN} = \frac{HP}{VN}$$

kde: EF_{VN} = ekonomická efektivnost vlastních nákladů
 HP = hrubá produkce,

$$P = \frac{V}{\bar{Z}P}$$

kde: P = produktivita živé práce
 V = hlavní výrobky ve váhovém množství
 $\bar{Z}P$ = živá práce v jednotkách času,

$$R = \frac{HP - VN}{VN} \cdot 100$$

kde: R = rentabilita
 VN = vlastní náklady,

a kde přesnější definice pojmů nutno uvažovat jako:

- EF_{VN} = ekonomická efektivnost vlastních nákladů na výrobu osiv a sadby, která je dána poměrem mezi hrubou produkcí a vlastními náklady na jednotku výrobku a vyjadřuje účinnost vlastních nákladů, tj. objem hrubé produkce na jednotku vlastních nákladů,
- P = produktivita živé práce — vyjadřuje účinnost živé práce, která byla vynaložena na výrobu osiva a sadby,
- R = rentabilita — vyjadřuje v poměru čistého důchodu ($HP - VN$) k vlastním nákladům výhodnost výroby osiva a sadby.

4. Problém použití nákupních cen

Při měření ekonomické efektivnosti výroby osiv a sadby je zároveň nutné prozkoumat eventuální možnost použití nákupních cen pro účely specializace výroby osiv a sadby, protože jejich použití by snad zjednodušilo celou otázku tak, jak bylo navrhováno některými pracovníky.

V Československu byly stanoveny současně platné nákupní ceny výrobků běžného pěstování především na základě těchto ekonomických hledisek:

a) vlastní náklady na výrobu a relace mezi vlastními náklady jednotlivých výrobků, přičemž ceny musí uhrazovat průměr společensky nutných vlastních nákladů a akumulaci v zemědělských závodech;

b) společenská potřeba jednotlivých výrobků, které mají zabezpečit výživu obyvatelstva z domácích zdrojů a podporovat efektivnost zahraničního obchodu;

c) ovlivňovat možnost různého způsobu dalšího využití zemědělských závodů k přímé zemědělské spotřebě;

d) rentabilita výroby pro socialistické zemědělské závody v různých výrobních oblastech s ohledem na zmírnění diferenční renty I a zajištění dostatečného ekonomického zájmu o zemědělskou výrobu v oblastech s horšími výrobními podmínkami;

e) vztah výkupní ceny k maloobchodní ceně příslušné potraviny, a to jak s ohledem na pobídkovost pro dodávky do státních fondů prostřednictvím nákupní ceny, tak i s ohledem na současné i perspektivní relace státní maloobchodní ceny.

U rostlinných produktů, které slouží další výrobě, např. obilí, nebylo možno stanovit ceny především s ohledem na vlastní náklady, protože by docházelo k jejich nadměrnému úniku zpět do výroby, a tím i k obtížím při nákupu. (Např. nadměrné zkrmování pšenice při cenovém zvýhodnění vepřového masa proti pře-

nici, i když s ohledem na vlastní náklady by nižší výkupní cena pšenice byla odůvodnitelná.)

Proto je zřejmé, že nákupní ceny výrobků běžného pěstování v rostlinné výrobě nejsou stanoveny jenom s ohledem na vlastní náklady, ale důležité jsou často i jiné vlivy, které mají původ v relaci rostlinné a živočišné výroby, ve vztahu k maloobchodní ceně, v historické tradici pěstování, v zájmu zahraničního obchodu apod.

Při stanovení nákupních cen osiv a sadby byla rozhodujícím hlediskem úroveň nákupních cen výrobků běžného pěstování, které — jak bylo dokázáno — nevycházejí přesně z úrovně vlastních nákladů. Dále byly stanoveny se zřetelem na nutnost dodržení relace mezi běžnými výrobky a osivem, a to jak v úrovni nákladů, tak i s ohledem na jejich společenský význam a potřeby jednotlivých druhů osiv a sadby.

U obilovin a luštěnin jsou nákupní ceny osiva vyšší proti cenám výrobků běžného pěstování jen o zvýšené náklady množitelů. Jiné zvýhodnění semenářství není realizováno, protože jsou výhodné již ceny běžných výrobků.

Také nákupní ceny bramborové sadby vycházejí z nákupních cen konzumních a průmyslových brambor.

Nákupní ceny jetelovin a travin jsou stanoveny v relaci k nákupní ceně mléka podle výnosů sena z hektaru tak, aby bylo výhodnější ponechat porost na semeno a nikoli na krmení.

Nákupní ceny ostatních osiv a sadby jsou stanoveny v relaci k těmto hlavním druhům.

Je tedy zřejmé, že pro stanovení ekonomické efektivity specializace výroby osiv a sadby není možno v československých podmínkách vycházet z nákupních cen osiv a sadby.

5. Problém použití státních velkoobchodních cen

Pro posouzení možnosti použití velkoobchodních cen osiv a sadby je nutno si uvědomit její složení:

Státní velkoobchodní ceny osiv a sadby jsou tvořeny těmito složkami:

- a) výkupní cena,
- b) obchodní rozpětí,
- c) dopravní paušál,
- d) náklady na šlechtění,
- e) daň z obratu včetně uznávacího poplatku.

Státní velkoobchodní ceny osiv a sadby jsou tvořeny především nákupní cenou, která není v přímém vztahu k vlastním nákladům, jak bylo uvedeno vpředu, dále tzv. obchodním rozpětím, které má hradit náklady na manipulaci a úpravu osiva. V kapitole o nákladech na manipulaci a úpravu osiva bylo prokázáno, že tzv. obchodní rozpětí neodpovídá skutečným nákladům a že je nutno započítávat tuto složku ve skutečných nákladech, nemá-li dojít k podstatnému zkreslení. Ekonomická skladba dalších dvou složek — dopravního paušálu a nákladů na šlechtění — byla rozebrána vpředu. Daň z obratu včetně uznávacího příplatku ve státní velkoobchodní ceně je minimální (kolem 0,5 % až 0,2 %).

Protože nákupní cena jednotlivých osiv a sadby není stanovena jenom v závislosti na společensky nutné práci, potřebné k jejich výrobě, jak bylo proká-

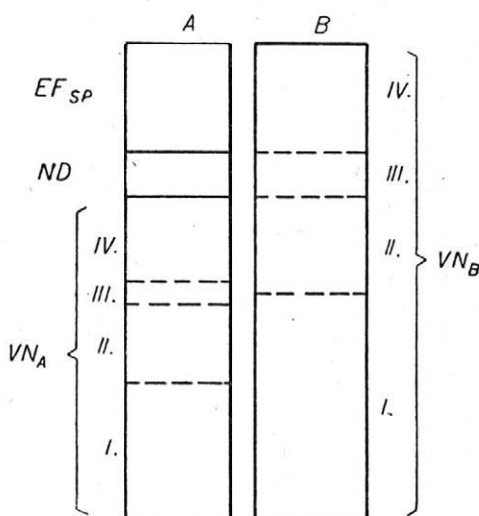
záno v předchozí kapitole, ale je do značné míry ovlivňována dalšími relacemi, může tím méně být podkladem pro efektivnost specializace státní velkoobchodní cena, protože vychází právě z nákupní ceny.

Měření ekonomické efektivnosti specializace osiv a sadby

Ekonomická efektivnost specializace výroby osiv a sadby je druhou stránkou ekonomické efektivnosti specializace. Na základě vyčíslených vlastních nákladů osiv nebo sadby v jednotlivých zemích metodou srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů spolu s náklady na dopravu mezi zeměmi, je možné stanovit ekonomický efekt uvažované specializace. Efektivní je specializace osiv a sadby v tom případě, jestliže úplné vlastní náklady na výrobu osiva nebo sadby v zemi (oblasti), kde by měla být specializována, spolu s náklady na dopravu mezi uvažovanými státy (oblastmi) jsou nižší než úplné vlastní náklady na výrobu v zemi (oblasti) porovnávané.

Grafické vyjádření ekonomické efektivnosti specializace výroby osiv a sadby podává obr. 1.

- A = stát (oblast), kde je ekonomicky výhodné specializovat výrobu určitého druhu osiv nebo sadby
 B = stát (oblast) s vysokými vlastními náklady na výrobu osiva nebo sadby
 EF_{SP} = ekonomická efektivnost specializace výroby osiv a sadby
 ND = náklady na dopravu mezi státy (oblastmi)
 VN = vlastní náklady na výrobu osiva a sadby
 I. náklady v zem. závodě
 II. náklady na manipulaci a úpravu
 III. náklady na dopravu
 IV. náklady na šlechtění
 VN_A = vlastní náklady státu A na výrobu osiva nebo sadby
 VN_B = vlastní náklady státu B na výrobu osiva nebo sadby

Ekonomická efektivnost specializace výroby osiv a sadby:

$$EF_{SP} = VN_B - (VN_A + ND)$$

- kde: EF_{SP} = efektivnost specializace výroby
 VN_B = úplné vlastní náklady na výrobu v zemi (oblasti) porovnávané
 VN_A = úplné vlastní náklady v zemi (oblasti) zamýšlené specializace výroby
 ND = náklady dopravy mezi oběma zeměmi (oblastmi).

Tímto způsobem lze pak stanovit ekonomickou efektivnost specializace výroby na váhovou jednotku osiva nebo sadby, na jednotlivé druhy specializovaných osiv a sadby celkem i úhrnnou ekonomickou efektivnost specializace výroby osiv a sadby v rámci RVHP.

Použití metody srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů k vyjádření ekonomické efektivnosti

Bylo dokázáno, že k měření ekonomické efektivnosti nelze používat ani nákupních cen, ani velkoobchodních cen příslušných osiv a sadby, ale že základním ukazatelem efektivnosti jsou vlastní náklady výroby osiv a sadby spolu s dalšími ekonomickými ukazateli. K tomu, aby bylo možno srovnávat vlastní náklady v různých členských zemích RVHP mezi sebou, je nutno použít metody srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů zemědělských produktů. První rámcový návrh metodiky po vyčíslení nákladů na nejdůležitější zemědělské výrobky byl vypracován v roce 1961. Při sestavování metodiky výpočtu jednotlivých nákladových složek bylo v některých případech navrženo více variant, jejichž vzájemné posouzení a stanovení nejvýhodnější bude uskutečněno na základě propočtů v jednotlivých členských zemích. Tuto definitivní prověřenou metodiku výpočtu srovnatelných vlastních nákladů pak lze použít jako podklad pro výpočet vlastních nákladů osiv a sadby s ohledem na specifickou problematiku jejich výroby.

V zásadě při vypracovávání metodiky srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů výroby osiv a sadby na základě definitivní zpracované metodiky srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů zemědělských produktů bude nutno se držet těchto zásad:

1. Spotřebu přímo vynaložené živé práce vyjadřovat v hodinách lidské práce, v přepočtu na hodiny jednoduché — prosté — práce. K přepočtu použít příslušných koeficientů v rozpětí 1 : 1—2 podle nároků na kvalifikaci a obtížnost práce. K těmto účelům vypracovat postupně mezinárodně srovnatelný seznam důležitých prací podle jednotlivých klasifikačních skupin.

2. Při oceňování vynaložené živé práce nevyučovat národní rozdíly ve výši odměn za práci mezi zeměmi. Při oceňování živé práce družstevníků — kolchozníků — používat mzdových sazeb podle státních zemědělských závodů příslušných zemí, včetně event. naturálních požitků.

3. Přímé hmotné (materiálové) náklady vyjadřovat ve fyzických (naturálních) jednotkách, které by byly příslušnými koeficienty převedeny na srovnatelnou měnu.

4. Nepřímé náklady včetně amortizace mimo část, kterou lze přímo odpisovat k jednotlivým plodinám nebo skupinám plodin, vyčíslit v procentickém podílu z úhrnu všech nákladů na daný produkt. Procentický podíl nepřímých nákladů bude vypočten z nákladů v národní měně každé zúčastněné země a toto příslušné procento se pak připočte k srovnatelným nákladům na výrobu určitého produktu v porovnatelné měně.

5. Vedlejší výrobky ocenit ve vztahu k nákladům hlavního produktu, pravděpodobně pomocí procentického podílu z úhrnu nákladů, který bude nižší než u výrobků běžného pěstování, a to s ohledem na jejich další použitelnost.

6. K přepočtům národních měn na srovnatelnou měnu bude nezbytné vypracovat započítávací koeficienty příslušnými orgány RVHP a popř. stanovit tzv. světové stop-ceny pro stejné účely i pro ocenění jednotky výrobku (hrubá produkce aj.).

7. Náklady na výrobu váhové jednotky osiva a sadby jsou tvořeny z nákladů v zemědělském závodě, z nákladů na manipulaci a úpravu, z nákladů na dopravu a z nákladů na šlechtění.

Z toho pak:

náklady v zemědělském závodě možno stanovit s použitím propracované a vyzkoušené metodiky srovnatelných nákladů v členění podle navržených nákladových složek,

náklady na manipulaci a úpravu osiva vyjádřit obdobným způsobem podle přijatých zásad jako u nákladů v zemědělském závodě,

náklady na dopravu stanovit v peněžním vyjádření národní měny (zpravidla podle státních velkoobchodních cen) a přepočítávacími koeficienty převést na srovnatelnou měnu,

náklady na šlechtění vyjádřit v penězích národní měny a přepočítávacími koeficienty převést na srovnatelnou měnu.

8. K vyjádření ekonomické efektivity specializace mimo náklady na výrobu osiva a sadby je nutno stanovit i náklady na dopravu mezi zeměmi (oblastmi). Náklady na dopravu mezi zeměmi lze vyjádřit v kilometrech, pronásobené dopravním paušálem na jeden kilometr ve srovnatelné měně, s ohledem na objemovou rozdílnost jednotlivých osiv a sadby.

9. K vyjádření ekonomické efektivity specializace výroby osiv a sadby při určování vlastních nákladů bude velmi účelné použít propracovávanou metodiku srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů zemědělských produktů, čímž se dosáhne jednotnosti v systému zjišťování nákladů. Naskytá se možnost oboustranného využití zjištěných údajů a podkladových materiálů jak při zpracování této problematiky, tak při zjišťování produktivity a intenzity práce v zemědělství i při zkoumání dalších otázek specializace zemědělské výroby.

10. Po zpracování metodiky srovnatelných vlastních nákladů osiv a sadby bude účelné zjišťovat vlastní náklady v souboru zemědělských závodů, který by vyjadřoval průměrné výrobní podmínky jednotlivých druhů osiv a sadby na příslušném stupni množení. Každá země by předložila vedle číselných materiálů také ukazatele, kteří by charakterizovali příslušný soubor šetřených závodů a zhodnocení jejich výběru. Použití metodiky předpokládá nejdříve její prověření praktickými výpočty na malém počtu závodů a druhů osiv v jednotlivých zemích.

Podmínky měření ekonomické efektivity

K tomu, aby bylo možno měřit ekonomickou efektivnost specializace výroby osiv a sadby a aby se vycházelo z objektivně shodných základů, je nutno splnit především několik základních podmínek:

1. zajistit srovnávací odrůdové zkoušky uvažovaných osiv a sadby a jejich zhodnocení;*)

2. sjednotit kritéria uznávání osiv a sadby všech zainteresovaných zemí. K tomu přispěje i sjednocení státních norem na úseku technické normalizace osiv a sadby v jednotlivých státech;**)

3. hodnotit srovnávaná osiva a sadbu u jednotlivých druhů vždy na stejném stupni množení;

4. při hodnocení dbát na kvalitu vyrobeného osiva a sadby, především z hlediska reprodukční schopnosti výnosové i kvalitní;

*) V roce 1961 byly u nás i v ostatních členských zemích RVHP založeny mezinárodní odrůdové zkoušky a v současné době probíhá jejich hodnocení.

**) V roce 1961 na zasedání RVHP v Sofii byly schváleny mezinárodní normy pro osiva a sadbu pro účely dovozu a vývozu.

5. sledovat vliv provenience na hodnotu a výnos osiva a sadby (biologická činnost, zdravotní stav, charakteristické znaky konzumní aj.).

Při hodnocení a zpracovávání návrhu specializace bude nutno především uvážit spolu s ekonomickými ukazateli:

- a) tradice v pěstování, zkušenosti a kvalifikaci pracovníků,
- b) objem výroby, možnost dalšího zvyšování výroby osiva a její efektivnost,
- c) perspektivy ve šlechtění příslušných druhů,
- d) stavební a mechanizační vybavení na výrobu a úpravu osiva,
- e) poměr rostlinné a živočišné výroby, vliv na střídání plodin,
- f) technologii výroby, otázku pracovních sil a sezónní pracovní špičky,
- g) organizaci šlechtění a množení a její vliv na výrobu osiv.

Z á v ě r

Mezinárodní dělba práce v rámci Rady vzájemné hospodářské pomoci se prohlubuje a rozšiřuje i na úsek zemědělství. Jde zde především o optimální sladění přírodních a ekonomických podmínek a o jejich nejefektivnější využití.

Uskutečnění specializace, která by vyjadřovala jenom dané přírodní podmínky, bez zjištění ekonomických výsledků výroby, není úplnou a správnou specializací a měla by zcela dočasný charakter. To vyplývá již ze samé podstaty specializace, jejímž účelem je vyrábět v nejvhodnějších oblastech osiva a sadbu. Nejvhodnější oblasti (země) jsou určeny právě kvantitou a kvalitou vyráběných osiv a sadby, spolu s nejnižšími vlastními náklady na jejich výrobu. Proto podstatou ekonomické efektivnosti výroby osiv a sadby je především srovnání a zhodnocení vlastních nákladů a některých dalších ekonomických ukazatelů.

Základní podmínkou objektivního vyjádření vlastních nákladů je jejich srovnatelnost, a to stanovením živé práce v jednotkách času a minulé práce v naturálním množství s přepočtením na srovnatelnou měnu. Konečné rozpracování metodiky ekonomické efektivnosti výroby osiv a sadby bude závislé na defenitivním rozpracování metodiky srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů zemědělských produktů členských zemí RVHP, z které by vycházelo i jednotné členění nákladových složek vlastních nákladů osiv a sadby.

Jak bylo dokázáno, nelze pro posuzování ekonomické efektivnosti využít nákupních a velkoobchodních cen, které jsou do značné míry ovlivňovány cenovou politikou státu.

Aby měření ekonomické efektivnosti specializace výroby osiv a sadby vycházelo z objektivně shodných základů, je třeba splnit některé základní organizační a technické podmínky, které jsou uvedeny u vlastní metodiky, z nichž některé se již realizují (odrůdové zkoušky, sjednocení kritérií uznávání osiv).

Efektivnost a účelnost specializace je mimo vyjádření ekonomické efektivnosti dána kvalitou osiva a sadby. Nelze číselně ekonomicky stanovit a ve vzájemné relaci přesně zhodnotit všechny dílčí kvalitativní znaky, provenienční charakteristické vlastnosti, nutriční hodnoty aj., vyplývající ze zhodnocení odrůdových zkoušek, které značně ovlivní výsledek specializace. Je proto nezbytně nutná úzká spolupráce ekonomů a specialistů osivářů na zpracování a určení specializace, jejichž podkladem bude především vyjádření ekonomické efektivnosti výroby osiv a sadby a podrobné zhodnocení srovnávacích a rajonizačních odrůdových zkoušek.

Literatura

1. Dupal J., Havlíček J., Stočes F., Bartuněk J.: Aktuální otázky zjišťování efektivity zemědělské výroby. SNPL Praha, 1960. — 2. Isajenko N. I., Jakimov V. D., Derbaremdiker D. I.: Metodika stanovení ekonomické efektivity výroby osiv. Materiál pro II. vědecko-metodickou poradě. Praha 1960. — 3. Jeníček Vlad.: Rámcový návrh metodiky stanovení ekonomické efektivity výroby osiv a sadby, určených pro výměnu mezi zeměmi v rámci RVHP. Referát na II. vědecko-metodické poradě v tomto problému. Praha 1960. — 4. Jeníček Vlad.: K otázce ekonomické efektivity v rostlinné výrobě. Sborník ČSAZV, Zemědělská ekonomika, 1961. — 5. Kaigl V.: Mezinárodní dělba práce v socialistické světové soustavě. SNPL Praha, 1958. — 6. Materiály Stálé komise pro hospodářskou a vědeckotechnickou spolupráci v zemědělství při RVHP a pracovní skupiny semenářství. — 7. Protokol poradě pracovní skupiny pro vypracování metodik srovnatelných ukazatelů vlastních nákladů zemědělských produktů, vyráběných v členských zemích RVHP. Praha 1961. — 8. Rezoluce a materiály II. vědecko-metodické poradě představitelů výzkumných ústavů zemědělské ekonomiky zemí socialistického tábora. Praha 1960. — 9. Sachse R.: Stanovení ekonomické efektivity specializace zemědělské výroby v zemích socialistického tábora. Materiál pro II. vědecko-metodickou poradě. Praha 1960. — 10. VŮZE, Bulharská akademie věd: Příspěvek na II. vědecko-metodické poradě k otázce ekonomické efektivity výroby osiv a sádí. Praha 1960.

К вопросам определения экономической эффективности специализации посевного и посадочного материала в рамках СЭВ (Совета экономической взаимопомощи)

Международное разделение труда в рамках Совета экономической взаимопомощи углубляется и начинает включать также область сельского хозяйства. Вопрос в данном случае прежде всего заключается в создании оптимального взаимного соответствия природных и экономических условий и в их наиболее эффективном использовании.

Осуществление специализации, которая выражала бы лишь данные природные условия, без установления экономических результатов производства, не является полной и правильной специализацией, и она носила бы лишь временный характер. Это вытекает уже из самой сущности специализации, целью которой является производство в наиболее благоприятных областях посевного и посадочного материала. Самые выгодные области определяются именно количеством и качеством производства посевного и посадочного материала вместе с минимальной себестоимостью его производства. Поэтому сущностью экономической эффективности производства посевного и посадочного материала является прежде всего сравнение и оценка себестоимости и некоторых дальнейших экономических показателей.

Основной предпосылкой объективного выражения себестоимости является возможность ее сравнения, а именно путем установления живого труда в единицах времени и мертвого труда в натуральном выражении с пересчетом на сравнимую валюту. Окончательная разработка методики экономической эффективности производства посевного и посадочного материала будет зависеть от окончательной разработки методики сравнимых показателей себестоимости сельскохозяйственных продуктов стран-участниц СЭВ, которая служила бы исходным пунктом также для единого разделения компонентов расходов по себестоимости посевного и посадочного материала.

Как было доказано, для оценки экономической эффективности нельзя использовать покупные и оптовые цены, которые в значительной мере находятся под влиянием ценовой политики государства.

Для того, чтобы измерение экономической эффективности специализации производства посевного и посадочного материала исходило из объективно тождественных основ, следует выполнить некоторые основные организационные и технические условия, приведенные в соответствующей методике, причем некоторые из них уже реализуются (сортовые испытания, объединение критериев апробации посевного материала).

Эффективность и целесообразность специализации помимо выражения экономической эффективности определяется качеством посевного и посадочного материала. Нельзя численно экономически определить и в их взаимном соотношении точно оценить все частные качественные признаки, характерные свойства, касающиеся выявления произ-

хождения, питательность и др., вытекающие из оценки сортовых испытаний, которые оказывают значительное влияние на результат специализации. Поэтому необходимо тесное сотрудничество экономистов и специалистов в области посевного материала над разработкой и установлением специализации, основой которой будет прежде всего выражение экономической эффективности производства посевного и посадочного материала и подробная оценка сравнительных и проводимых по районам сортоиспытательных работ.

Zu den Fragen der Ermittlung des ökonomischen Nutzeffekts der Spezialisierung der Saat- und Pflanzgutproduktion im Rahmen des RGW (Rat der gegenseitigen Wirtschaftshilfe)

Die internationale Arbeitsteilung im Rahmen des Rates der gegenseitigen Wirtschaftshilfe vertieft und erweitert sich auch auf dem Gebiet der Landwirtschaft. Es geht hier vor allem um die optimale Abstimmung der naturgemäßen mit den ökonomischen Bedingungen und um deren effektivste Ausnutzung.

Die Verwirklichung einer Spezialisierung, die nur die gegebenen natürlichen Verhältnisse, ohne Ermittlung der ökonomischen Produktionsergebnisse, veranschaulichen würde, würde keine vollständige und richtige Spezialisierung darstellen und hätte einen nur völlig vorübergehenden Charakter. Dies geht bereits aus dem Wesen der Spezialisierung hervor, deren Zweck es ist, das Saat- und Pflanzgut in den günstigsten Gebieten zu produzieren; die günstigsten Gebiete (Länder) werden eben durch die Quantität und Qualität des produzierten Saat- und Pflanzguts in Verbindung mit den niedrigsten Selbstkosten für seine Produktion bestimmt. Die Ermittlung des ökonomischen Nutzeffekts der Saat- und Pflanzgutproduktion beruht daher im wesentlichen auf dem Vergleich und der Bewertung der Selbstkosten und einiger weiterer ökonomischen Kennziffern.

Die grundlegende Bedingung einer objektiven Veranschaulichung der Selbstkosten ist ihre Vergleichbarkeit und zwar unter Veranschaulichung der lebendigen Arbeit in Zeiteinheiten und der vergangenen Arbeit in der auf eine vergleichbare Währung umgerechneten Naturalmenge. Die endgültige Ausarbeitung der Methodik zur Ermittlung des ökonomischen Nutzeffekts der Saat- und Pflanzgutproduktion wird von der definitiven Ausarbeitung der Methodik zur Ermittlung vergleichbarer Kennziffern der Selbstkosten für die landwirtschaftliche Produktion in den Mitgliedstaaten des RGW abhängen, aus der auch eine einheitliche Gliederung der Selbstkosten für das Saat- und Pflanzgut hervorgehen wird.

Wie nachgewiesen wurde, können die Aufkaufs- und Großhandelspreise zur Beurteilung des ökonomischen Nutzeffekts nicht verwendet werden, da sie in bedeutendem Maße von der Preispolitik des betreffenden Staates beeinflusst werden.

Damit die Messung des ökonomischen Nutzeffekts der Spezialisierung der Saat- und Pflanzgutproduktion von objektiven, übereinstimmenden Grundlagen ausgehe, müssen einige grundlegende organisatorische und technische Bedingungen erfüllt werden, die in der eigentlichen Methodik aufgeführt sind und von denen einige bereits verwirklicht werden (Sortenprüfungen, Vereinheitlichung der Kriterien der Saatgutenerkennung).

Der Nutzeffekt und die Zweckmäßigkeit der Spezialisierung wird außer durch den ökonomischen Nutzeffekt auch durch die Qualität des Saat- und Pflanzguts veranschaulicht. Nicht alle qualitativen Teilmerkmale, charakteristischen Provenienzeigenschaften, nutritiven Werte u. a., die sich aus der Auswertung der Sortenprüfungen ergeben und die das Ergebnis der Spezialisierung wesentlich beeinflussen, können zahlenmäßig ökonomisch ermittelt und in ihrem wechselseitigen Zusammenhang bewertet werden. Eine enge Zusammenarbeit der Ökonomen und Saatgutspezialisten bei der Erarbeitung und Bestimmung der Spezialisierung, deren Unterlage vor allem die Veranschaulichung des ökonomischen Nutzeffekts der Saat- und Pflanzgutproduktion und die detaillierte Auswertung der Vergleichs- und Rayonierungs-Sortenprüfungen darstellen wird, ist daher eine unabdingbare Notwendigkeit.

Specifičnost vzájemných vztahů mezi rozvojem zemědělství a osídlením v okolí velkých měst

Специфичность взаимосвязи между развитием сельскохозяйственного производства
и заселением районов вокруг больших городов

**Spezifischer Charakter der Wechselbeziehungen zwischen der Entfaltung der land-
wirtschaftlichen Produktion und der Besiedlung der Umgebung großer Städte**

Jindřich MINAŘÍK, promováný ekonom
Státní ústav pro rajónové plánování, Praha

Mezi oblasti, které mají své výrazné zvláštnosti a kde přestavba venkovského osídlení bude podstatně ovlivňována také jinými činiteli než zemědělskou výrobou, patří okolí velkých měst a průmyslových středisek. Pokusme se ukázat specifičnost vzájemných vztahů mezi rozvojem zemědělství a osídlením v zájmovém území velkých měst, resp. v tzv. příměstských oblastech, a stanovit, do jaké míry je osídlení ovlivňováno rozvojem zemědělské výroby a naopak.

Rozvoj velkých měst a průmyslových středisek, jako např. Prahy, Brna, Bratislavy, Olomouce, Košic, Plzně, Ústí nad Labem aj., klade velké požadavky nejen na pracovní a materiálové zdroje, nýbrž i na zajištění dostatečných územních rezerv. Potřeby tak velkých středisek výroby a osídlení nelze územně uspokojit jen v obvodu vlastního města. Požadavky rozvoje si vynucují stále větší pronikání do okolí; tím je město spjato stále četnějšími a pevnými svazky se svým okolím.

Ve městě nebydlí všechno obyvatelstvo, které v něm pracuje, a ani výhledově s tím nelze reálně počítat. Značné zdroje pracovních sil město čerpá a bude čerpat ze svého okolí. Rezultátem toho je, že kolem velkých měst se vytvořily menší nebo větší obytné satelity, které koncentrují značnou část pracovních sil velkoměsta.

Okolí velkých měst má vedle sídelní funkce i výrobní funkci. Jsou v něm umístěny četné průmyslové podniky a technická zařízení, která je nutné nebo výhodné umísťovat mimo město, ale u nichž je přitom nutné zachovat úzký vzájemný vztah s městem. V okolí velkých měst jsou a budou realizovány rovněž velké úkoly zemědělské výroby, především pokud jde o zásobování obyvatelstva čerstvými zemědělskými výrobky a o zemědělské využití odpadů z měst.

Okolí velkých měst konečně zajišťuje pro obyvatelstvo těchto měst i možnosti krátkodobé rekreace, což vyvolává výstavbu četných rekreačních středisek a rekreačních zařízení. Sídelní, výrobní a rekreační vztahy města a jeho okolí si pak nezbytně vyžadují kvalitní a četnou hromadnou dopravu, opírající se o hustou síť silnic a železnic.

S ohledem na tyto skutečnosti je v okolí velkých měst nakupeno velké množství obyvatelstva, což se konkrétně odráží i v existenci relativně velkého počtu větších sídlišť.

Ukažme si tuto specifičnost na konkrétním případě okolí města Brna. Sledované zájmové území Brna je vytvářeno 81 obcemi, které jsou v jednotlivých velikostních skupinách zastoupeny takto (tabulka I):

I.

Velikostní skupiny obcí podle počtu bydlícího obyvatelstva	Počet obcí	Podíl obcí v %	Počet obyvatel	Podíl obyvatelstva v %
— 199	2	2,5	349	0,4
200— 499	13	16,1	4 448	4,7
500—999	31	38,2	22 665	24,1
1000—1999	22	27,2	28 897	30,7
2000—4999	12	14,8	32 053	34,2
5000—	1	1,2	5 526	5,9

Pozn.: Zpracováno na podkladě šetření SÚRP v březnu 1960.

Údaje v tabulce I ukazují na vysoký stupeň koncentrace obyvatelstva ve velkých obcích, tj. s více než 2000 obyvateli, které tvoří 16 % všech obcí a bydlí v nich 40,1 % všeho obyvatelstva zájmového území města. U Brna patří k těmto obcím průmyslové satelity jako Kuřim, Modřice a Veverská Bítýška, sídelní satelity jako Šlapanice, Bílovice nad Svitavou, Bosonohy a další, nebo obce smíšeného charakteru, převážně s vyspělou zemědělskou výrobou jako Rajhrad, Ořechov aj. V dalších 27,2 % obcí s 1000 až 2000 obyvateli sídlí 30,7 % obyvatel zájmového území, což znamená, že v obcích nad 1000 obyvatel (43,2 % obcí) žije více než 70 % všeho obyvatelstva zájmového území. Rovněž i významný podíl 38,2 % obcí nad 500 obyvatel, které zahrnují 24,1 % obyvatelstva, vytváří reálné předpoklady pro vznik dobře vybavených sídelních obvodů. Malé obce do 500 obyvatel tvoří pak nepatrnou menšinu.

Odlišnosti velikostní skladby sídel v okolí velkých měst jsou zvláště patrné ve srovnání s celostátním průměrem, s průměrem za české kraje a s okresem Brno-venkov (tabulka II):

II.

Velikostní skupiny obcí podle počtu bydlícího obyvatelstva	Podíl obcí v %			
	ČSSR	české kraje	okres Brno — venkov	zájmové úz. Brna
— 199	18,7	23,1	7,3	2,5
200— 499	35,8	38,3	22,7	16,1
500— 999	24,2	21,5	37,3	38,2
1000—1999	12,6	9,8	18,7	27,2
2000—4999	6,3	5,0	11,3	14,8
5000—	2,4	2,3	2,7	1,2

Pozn.: Zpracováno podle předběžných výsledků sčítání lidu, domů a bytů z 1. března 1961.

Počet malých obcí do 500 obyvatel v příměstské oblasti Brna činí proti celostátnímu průměru i proti průměru českých krajů méně jak jednu třetinu. Rovněž i při srovnání s okresním průměrem Brna-venkova jsou patrné podstatné rozdíly.

Co je příčinou těchto odlišností? Podívejme se na strukturální skladbu obyvatelstva v zájmovém území Brna, zejména na podíl zemědělského obyvatelstva. Při tom je rovněž nezbytné si povšimnout, jaký podíl obyvatelstva vyjíždí z venkovských obcí za prací do města. Tabulka III i kartogram 1 a 2 jsou zpracovány na podkladě šetření Státního ústavu pro rajónové plánování v březnu 1960.

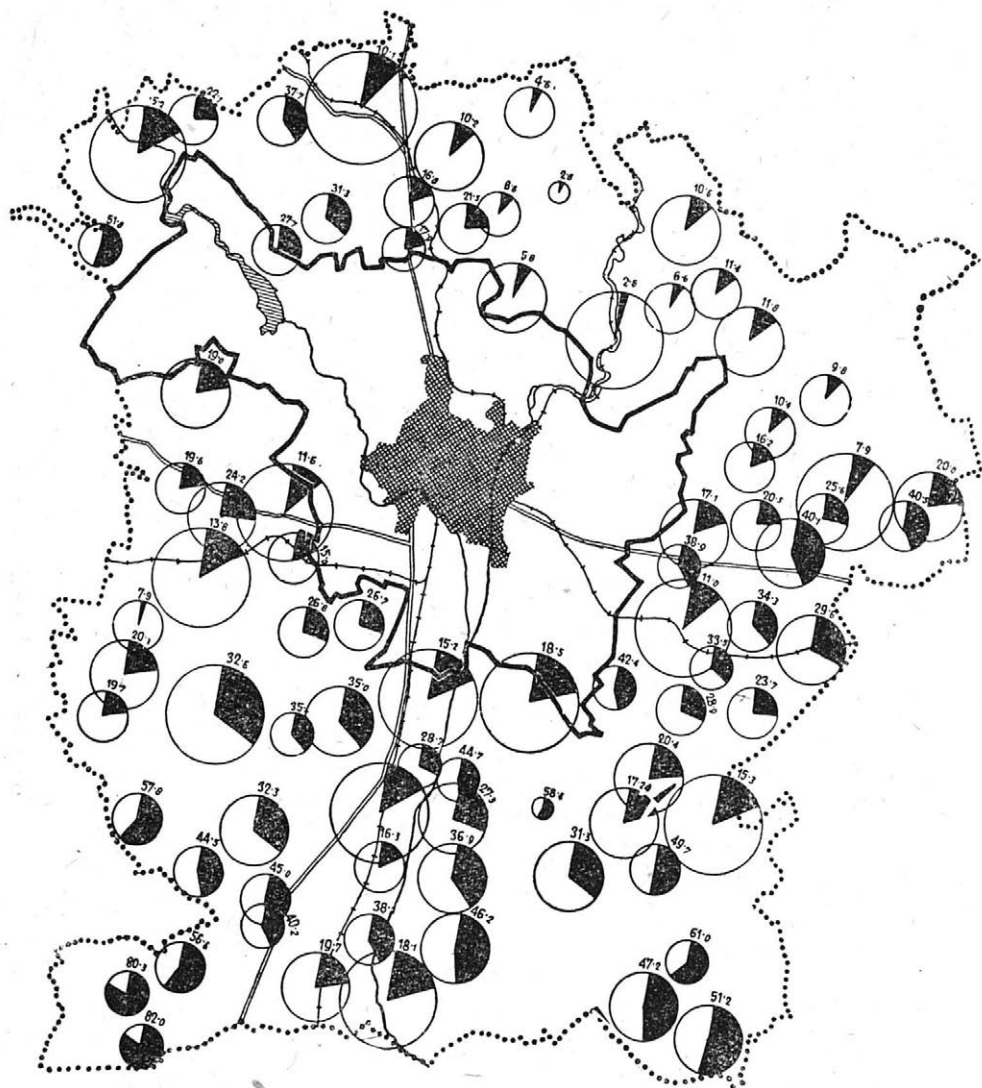
III.

Velikostní skupiny obcí podle počtu bydlícího obyvatelstva	Zaměstnaní			Vyjíždí za prací	
	celkem	z toho v zemědělství	% podíl v zemědělství	celkem	% podíl z celkového počtu zaměstnaných
— 199	164	56	34,1	91	55,5
200 — 499	2 317	1004	43,3	1104	47,6
500 — 999	10 920	2959	27,1	7001	64,1
1000 — 1999	13 369	3474	26,0	7501	56,1
2000 — 4999	14 548	2100	14,4	8899	61,2
5000 —	2 562	259	10,1	415	16,2
Zájmové území	43 880	9852	22,4	25 011	57,0

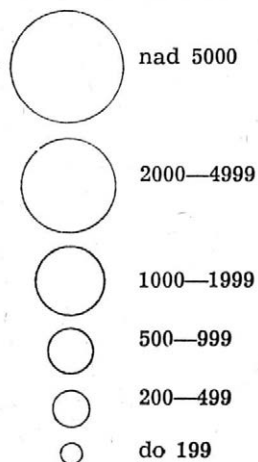
Z uvedeného příkladu je patrné, že v blízkém okolí Brna tvoří nezemědělské obyvatelstvo téměř 80 % zaměstnaného obyvatelstva a že více než 50 % veškerého zaměstnaného obyvatelstva vyjíždí za prací. Tato skutečnost je typická i pro okolí ostatních velkých měst, což umožňuje konstatovat, že převážný podíl v celkové skladbě obyvatelstva v okolí velkých měst má obyvatelstvo zaměstnané v průmyslu, v místním průmyslu, ve stavebnictví, v dopravě a ve službách, a že převážná část tohoto obyvatelstva vyjíždí za prací do města nebo do jeho průmyslových satelitů.

Z toho vyplývá, že blízkost velkoměsta a průmyslového střediska spolu s okolním osídlením více ovlivňuje — a v budoucnosti ještě větší měrou ovlivní — zemědělskou výrobu a život zemědělského obyvatelstva, než ovlivňuje zemědělská výroba toto osídlení. Ukažme si proto nejdříve směry působení tohoto jevu, o kterém můžeme říci, že přispívá hlavní měrou ke specifičnosti vzájemných vztahů mezi rozvojem zemědělství a osídlením v okolí velkých měst.

Významná kumulace osídlení i blízkost velkého města podstatně ovlivňuje výrobní zaměření a specializaci zemědělské výroby. Obyvatelstvo měst je třeba zásobovat čerstvými zemědělskými výrobky, jako jsou zelenina (hlavně rychlená a raná), ovoce (hlavně měkké, bobuloviny a jahody), mléko a vejce. Tyto výrobky snadno podléhají znehodnocení a zkáze a je proto výhodné vyrábět je co nejblíže u významných spotřebitelských středisek. Odlišnost výrobního zaměření byla patrna již v období kapitalistického vývoje před válkou. Po válce se specifický charakter příměstských oblastí upevnil v zelinářství a ovocnářství. V mlékařství však byly odlišnosti setřeny, jak je to patrné z tabulky IV, porovnávající charakteristické údaje za Pražský kraj (ve staré správní organizaci) se čtyřmi nejbližšími okresy Prahy (bývalé okresy Praha-sever, jih, východ a západ).

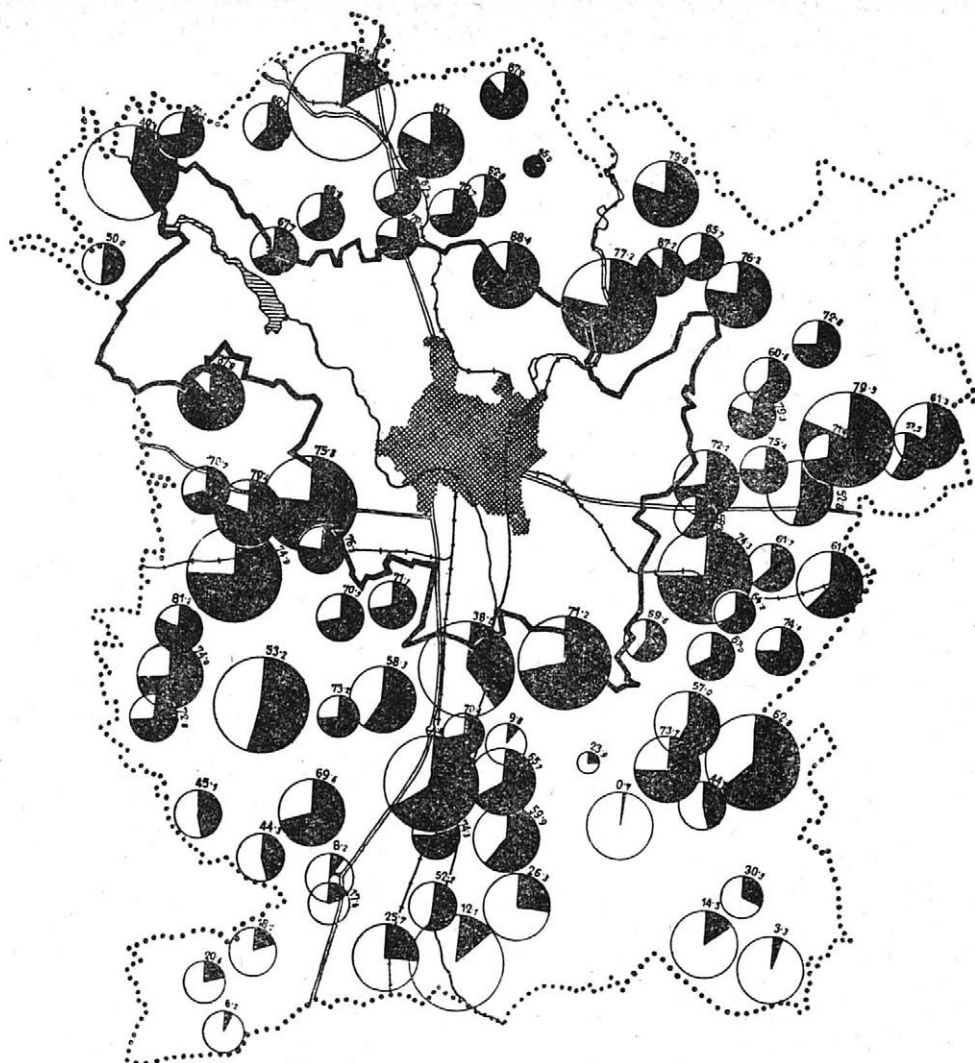

Kartogram 1. Podíl pracujících v zemědělství z celkového počtu zaměstnaných v jednotlivých velikostních kategoriích obcí v zájmovém území města Brna
Kategorie obcí s počtem obyvatel

Legenda ke kartogramu 1 a 2

- 12,5 — podíl pracujících v zemědělství z celkového počtu zaměstnaných v % (pro kartogram 1)
- 72,2 — podíl vyjíždějících za práci z celkového počtu zaměstnaných v % (pro kartogram 2)
- hranice města Brna
- předpokládané hranice zájmového území města
- == hlavní silnice a železnice
- vodní toky a plochy

Kartogram 2. Podíl vyjíždějících za prací z celkového počtu zaměstnaných v jednotlivých velikostních kategoriích obcí v zájmovém území města Brna

IV.

Ukazatel	1930		1954	
	kraj celkem	z toho 4 nejbližší okresy	kraj celkem	z toho 4 nejbližší okresy
procenta zeleninou osázené plochy z celkové orné půdy	0,66	0,46	1,15	1,10
vzrůst osevních ploch zeleniny v procentech	100,00	100,00	222,60	349,60
počet krav na 100 ha zemědělské půdy	35,70	35,20	32,30	30,00
podíl krav ve stádě skotu v %	58,30	75,00	52,00	51,10
procenta ploch sadů a zahrad ze zemědělské půdy	1,50	3,00	4,90	10,00
vzrůst plochy zahrad a sadů v procentech	100,00	100,00	428,60	568,80

Obdobný poválečný vývoj zemědělské výroby v blízkosti velkých měst, tak jak vyplynul z tabulky IV, je patrný i v okolí Brna. V příměstské zelinářské oblasti Brna; zahrnující 17 obcí z katastru města Brna a devět obcí z nejbližšího okolí města, jsou v roce 1959 v hlavních ukazatelích charakteristické tyto rozdíly proti celookresním průměrům (tabulka V):

V.

Ukazatel	Příměstská zelin. oblast			Okresní průměry	
	celkem	z toho v okrese		Brno-město	Brno-venkov
		Brno-město	Brno-venkov		
podíl zeleniny z osev. plochy v %	5,8	5,3	6,2	3,6	1,3
počet krav na 100 ha zem. půdy v ks	20,7	19,4	21,9	17,6	24,8
podíl krav ve stádě skotu v %	42,2	42,1	42,3	42,9	44,8
podíl ploch intenzivních sadů ze zem. půdy v %	3,0	3,9	1,9	1,2	1,3

Otázkám specializace zemědělské výroby v blízkosti velkých měst byla věnována pozornost v četných usneseních i v projevech představitelů strany a vlády. Usnesení o rozvoji zelinářské a ovocnářské specializace se postupně plní, jak je patrné z uvedených příkladů, i když nemůžeme být s dosavadními výsledky ještě plně spokojeni. Řada usnesení ÚV KSČ, která směřují k lepšímu využití výrobních možností i ke zlepšení zásobování, se však neplní. Soudruh J. H e n d r y c h poukázal ve svém projevu na zasedání ÚV KSČ 6. února 1962 na to, že dodnes nebyl vybudován ani jeden zemědělský závod v příměstských oblastech, který by se specializoval na výrobu mléka. Rovněž se neuspokojivě realizuje směrnice ÚV KSČ, aby byla v roce 1961 započata výstavba průmyslových závodů na výrobu drůbežího masa a vajec v blízkosti velkých měst. Řada obtíží se například projevuje při zajišťování výstavby velkovýrobní jatečných kuřat — brojlerů v Xaverově u Prahy. A právě realizace takových významných investic, jako jsou závody v Xaverově, velkovýrobní vajec v Ivance pri Dunaji a další, bude znamenat kvalitativní změny v rozvoji zemědělské výroby v blízkosti velkých měst.

Jak se dívat na specializaci zemědělské výroby v blízkosti velkých měst ve světle usnesení ÚV KSČ o úkolech při rozvoji zemědělství z února 1962?

Všeobecně lze říci, že specializaci je třeba dělat uvážlivě, tj. zaměřit se nejprve na soustředění výroby některých technických a speciálních plodin do menšího počtu závodů. Ve většině sloučených družstev neklesne počet vyráběných tržních produktů pod pět výrobků. V budoucnosti se však bude stále více uplatňovat užší specializace, při níž zemědělský závod bude vyrábět tři až pět tržních produktů. V příměstských oblastech jsou většinou již nyní — a pokud nejsou, výhledově se co nejrychleji vytvoří — podmínky pro tuto užší podnikovou specializaci. Je možno vytvořit specializované závody zelinářské a ovocnářské, zá-

vody na výrobu mléka a dokonce úzce specializované závody s výrobou jednoho až dvou tržních produktů, jako jsou velkodrůbežárny a velkovýkrmny prasat. Velkovýkrmny a velkodrůbežárny mohou hospodařit i bez půdy. Proto lze u nich počítat s tak úzkou specializací. Na zelinářské a ovocnářské závody a na závody na výrobu mléka se nelze takto dívat. Je třeba si znovu uvědomit, že půjde o závody specializované na tři až pět tržních výrobků, které budou sice výrazně převládat, ale v komplexně vedené výrobě.

Můžeme tedy zdůraznit významný specifický rys zemědělství v okolí velkých měst, projevující se především v jeho speciálním výrobním zaměření, které odráží a výhledově musí ve stále větší míře odrážet vliv potřeb města, hlavně ve výrobě čerstvé zeleniny, v ovoci, mléku a vejcích. Potřeby velkých měst tím vytvářejí podmínky pro užší specializaci zemědělské výroby v jejich okolí, takže ve většině případů jsou předpoklady k tomu, aby zemědělské závody v okolí velkých měst ve větším měřítku než kdekoli jinde byly organizovány na základě podnikové specializace.

K vytvoření vysoce specializovaných zemědělských závodů přispěje do značné míry existence okolního hustého osídlení, především samo velkoměsto. Hnojné odpady, zpracované po projití čistícími stanicemi na kvalitní humusové hnojivo, umožní pěstovat zeleninu na více než 20 % osevní plochy, aniž by bylo třeba zajišťovat veškerou potřebu chlévské mrvy vlastní výrobou. Závlahy odpadními vodami i čistou vodou několikanásobně zvýší produkci krmiv a tím se umožní zvýšit stavy krav. Koncentrace průmyslu dává předpoklad pro využití odpadní tepelné energie pro vytápění rychlírén. Velkoměsto, a to obyvatelstvo i potravinářský průmysl, vyprodukuje velké množství krmných odpadů, na jejichž základě lze vybudovat velkovýkrmny prasat. Zařazení ovocných stromů a keřů do ochranných zelených pásů kolem měst a průmyslových závodů, podél silnic, vodních toků a rybníků, v rekreačních prostorech nebo ve větrolamech zvýší rozlohu sadů.

Při této příležitosti je vhodné upozornit na vzácný soulad mezi zájmy specializace zemědělské výroby a zájmy města. Urbanistické řešení velkých měst a jejich okolí např. přímo vítá ovocnářskou specializaci, neboť mu pomáhá v ozelenění velkoměst a jejich okolí.

Jak se dívat z hlediska toho, co bylo dosud řečeno o charakteristice velkých měst a o vlivu velkoměsta a jeho okolního osídlení na zemědělskou výrobu, na velikost zemědělského závodu a tím i na slučování družstev v okolí velkých měst? Vycházejme opět z konkrétního případu okolí města Brna.

Všimněme si nejprve velikosti zemědělských závodů v okolí Brna koncem roku 1960, ve kterém probíhalo již značné slučování jednotných zemědělských družstev, a porovnejme si podíl jednotlivých velikostních skupin zemědělských závodů na základě výměry zemědělské půdy v tomto zájmovém území s průměrnými ukazateli za jednotná zemědělská družstva v ČSSR a v českých krajích v témže období (tabulka VI).

Z tabulky VI vyplývá, že v zájmovém území Brna — i když do té doby nedošlo k žádnému sloučení zemědělských závodů — je podstatně menší počet malých zemědělských závodů, tj. závodů do 500 ha zemědělské půdy, než je tomu v ČSSR nebo dokonce v českých krajích. Tato skutečnost je typická i pro okolí ostatních velkých měst. Vyplývá to z charakteru osídlení, tj. z relativně velkého počtu větších sídlišť. Přesto však podíl zemědělských závodů do 500 ha zemědělské půdy je vysoký a činí např. v okolí Brna kolem 60 % všech zemědělských závodů. Přitom závodů do 300 ha je téměř 40 %. Přes značný počet velkých obcí a husté osídlení jsou tedy i v okolí velkých měst předpoklady pro slučování družstev.

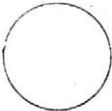
Velikost zem. záv. v ha zeměděl. půdy	Zájmové území Brna		ČSSR		České kraje	
	počet	%	počet	%	počet	%
— 300	32	39,6	4762	43,9	4230	51,6
301—500	17	21,0	3189	29,4	2403	29,3
501—700	13	16,0	1496	13,8	943	11,5
701—1000	13	16,0	881	8,1	465	5,7
1001—	6	7,4	519	4,8	154	1,9
Celkem	81	100,0	10847	100,0	8195	100,0

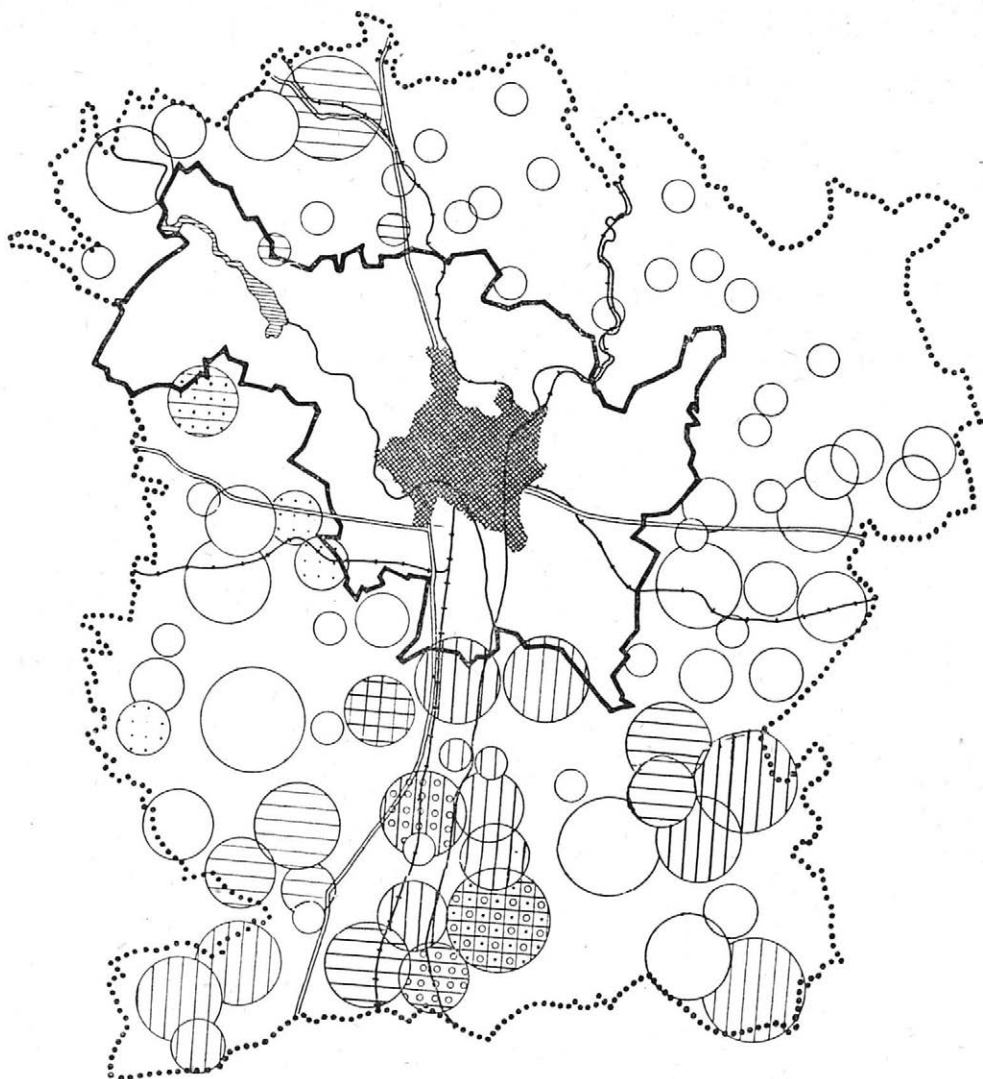
Poznámka: V zájmovém území Brna jsou uvažovány všechny zemědělské závody včetně státních statků, jejichž výměra není větší než u některých družstev.

Ukažme si, jaké jsou v okolí velkých měst podmínky pro sloučení těchto drobných družstev ve větší celky, které lze řídit bezprostředně z jednoho centra. Z kartogramu 3 je vidět, že většina malých zemědělských závodů leží v těsné blízkosti větších zemědělských závodů. V těchto případech je účelnou cestou řešení výhledového rozvoje hospodaření tohoto malého družstva jeho spojení s blízkým větším sousedem. Charakteristické je, že často obce s malými zemědělskými závody jsou tak úzce stavebně spojeny s obcí s větším zemědělským závodem, že z urbanistického hlediska jsou téměř její součástí. V jiných případech mají tyto malé obce již dnes charakter jakéhosi satelitu větší obce, takže sloučení zemědělských závodů se zdá být samozřejmostí. Typické příklady sloučení malých družstev s větším sousedním družstvem jsou v situačním náčrtu 1 a 2.

V menším měřítku přichází v okolí velkých měst v úvahu sloučení několika malých družstev navzájem. Většinou půjde o závody v oblasti, kde s ohledem na

Vysvětlivky ke kartogramu 3.

Velikostní skupiny zemědělských závodů s výměrou zem. půdy			
	nad 1000 ha		velmi vhodné podmínky pro rozvoj zelinářství
	701—1000 ha		vhodné podmínky pro rozvoj zelinářství
	501—700 ha	=====	velmi vhodné podmínky pro rozvoj ovocnářství
	301—500 ha	=====	vhodné podmínky pro rozvoj ovocnářství
	do 300 ha	oooooo oooooo oooooo	velmi vhodné podmínky pro rozvoj vinařství
			vhodné podmínky pro pěstování bobulovin nebo jahod

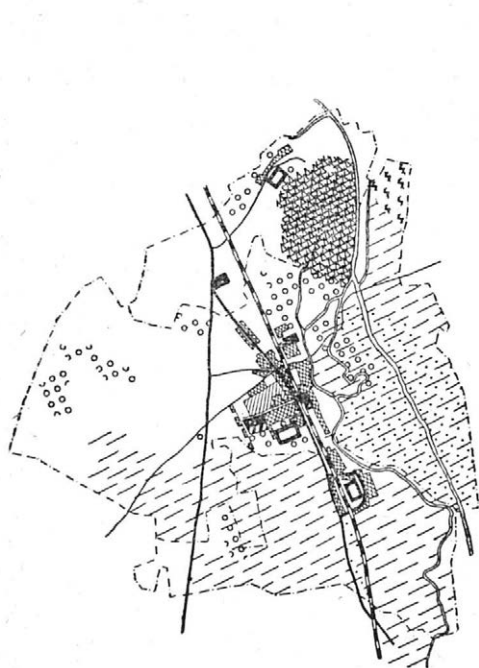
Kartogram 3. Velikostní skupiny zemědělských závodů v zájmovém území města Brna s vyznačením vhodných podmínek pro podnikovou specializaci v rostlinné výrobě

přírodní a ekonomické podmínky nemohl ani větší zemědělský závod vzniknout. Ovlivnila to např. konfigurace terénu, nutnost zalesnění svažitých pozemků a tím omezení obdělávatelného půdního fondu. Vytvořily se enklávy zemědělské půdy, v nichž vznikaly obce, které v blízkosti velkých měst rychle rostly, a tím se dále zmenšovalo množství obdělávatelné zemědělské půdy (viz situační náčrt 3).

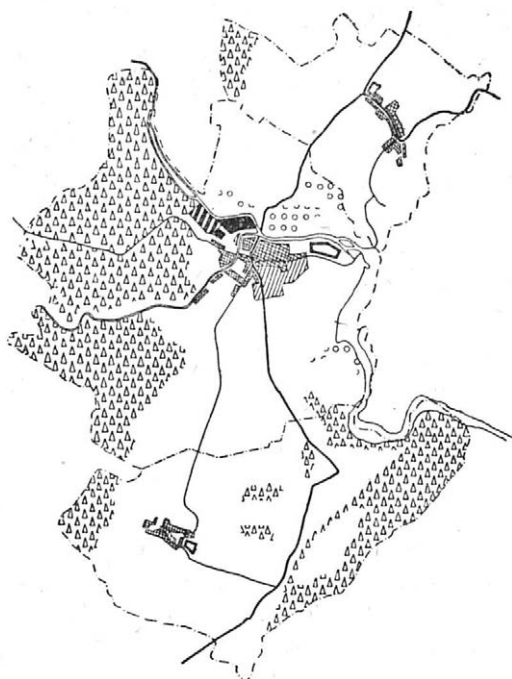
Na velikost zemědělského závodu v okolí velkých měst bude mít nesporně vliv specializace výroby, vyplývající z potřeb velkoměsta. Nelze pochybovat, že zemědělský závod o výměře 500 až 700 ha s intenzivním zelinářstvím má plné oprávnění i výhledově hospodařit na této výměře a že může dosáhnout vynikajících výsledků. Mohou být však i případy, že obdobná dvě družstva, která jsou napojena na jeden závlahový systém, spojí z provozních důvodů svá hospodářství, jak je patrné ze situačního náčrtu 4.

V okolí velkých měst — častěji než kdekoli jinde — může dojít i k situaci, kdy sloučení dvou i více větších zemědělských závodů se stane krajní nezbytností. Bude to v těch případech, kdy investiční činností, jako např. stavbou průmyslových závodů, dálnic a ostatních silnic, železnic, přístavů, plavebních kanálů a dalších akcí dojde k takovému úbytku zemědělské půdy jednotlivých zemědělských závodů, resp. k takovému tříštění půdy, že existující zemědělské závody nebudou schopny rozvoje, kdyby ulpívaly na své samostatnosti. Zpracovávání dlouhodobých výhledů rozvoje národního hospodářství do roku 1980 umožní včas reagovat na tento vývoj a zaměřit podle toho i rozvoj výhledově takto postižených zemědělských závodů. Typické příklady jsou v situačních náčrtech 5 a 6.

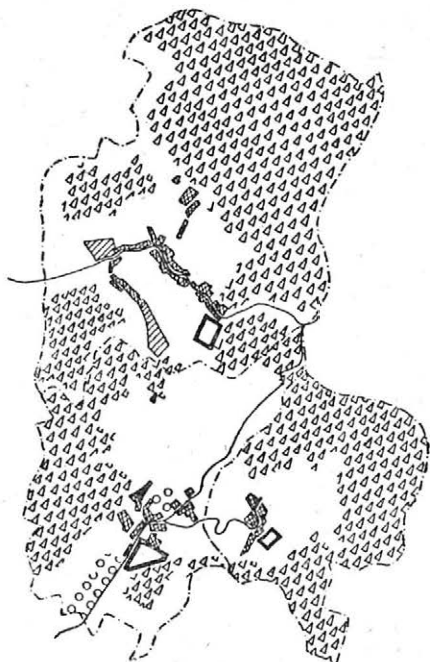
K otázce velikosti zemědělských závodů lze dodat, že ve zvláštních podmínkách okolí velkých měst by ani velký zemědělský závod nebyl jak z hlediska územního, tak i z hlediska organizace práce vhodný. Je to dáno především tím, že v okolí velkých měst není většinou již dnes rozsáhlých jednotných komplexů půdy, neboť síť osídlení, průmyslu, silnic, železnic, ochranných zelených pásů aj. složek znesnadňuje souvislé využití území. Zemědělská půda tvoří hlavně v nejbližším okolí velkých měst větší či menší tříšť a výhledově je možné očekávat často i její absolutní úbytek. Slučování družstev do nadměrných hospodářství by tak nepřineslo předpokládané zvýšení úrovně hospodaření, využití půdy a mechanizačních prostředků a nevedlo by k zhospodárnění zemědělské výroby. Dalším rysem specifčnosti zemědělství v okolí velkých měst je tedy skutečnost, že výhledová organizace zemědělské výroby se bude opírat převážně o závody s menší výměrou zemědělské půdy než v jiných oblastech.

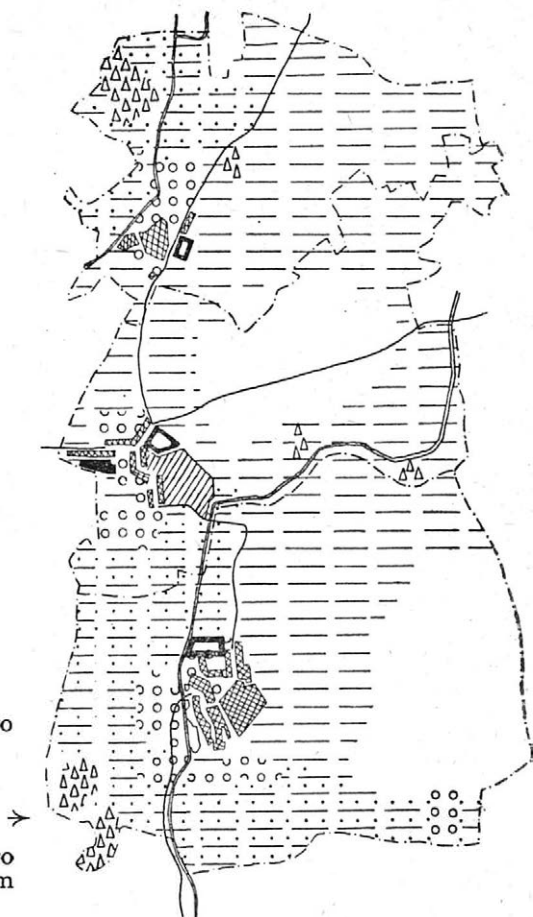
Situační náčrt 1. Územní hlediska pro možné sloučení dvou malých družstev se sousedním větším JZD

Situační náčrt 2. Územní hlediska pro možné sloučení dvou malých družstev se sousedním větším JZD

Situační náčrt 3. Územní hlediska pro možné sloučení několika malých JZD

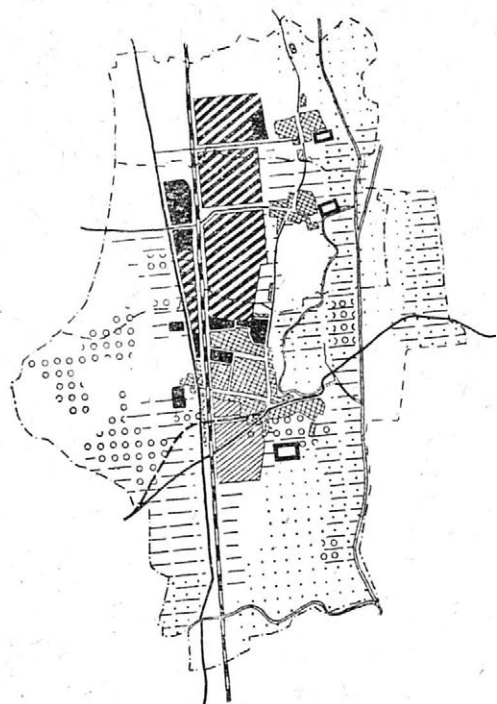

Situační náčrt 4. Územní hlediska pro možné sloučení malého družstva s větším a dvou větších JZD navzájem

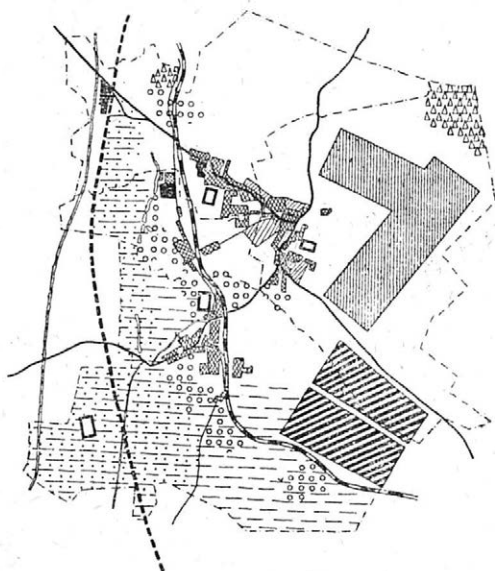
Při podrobném rozboru zvláštností rozvoje zemědělské výroby v okolí velkých měst jsou patrné zvláště výhodné předpoklady pro maximální urychlení růstu zemědělské výroby, a tím i časově rychlejší vyrovnání rozdílů mezi průmyslem a zemědělstvím. Tuto okolnost lze považovat za další specifickou charakteristiku zemědělství v okolí velkých měst.

Výrazné osídlení v okolí velkých měst nezapůsobí jen na rychlý rozvoj výrobních sil v zemědělství, ale ovlivní i výrobní vztahy, především ve sféře organizace práce. Blízkost konzumenta a možnost dodávat na městský trh téměř neomezené množství vysoce kvalitních čerstvých výrobků, jako je zelenina, ovoce, mléko a vejce, se musí vhodně promítnout i do forem hmotné zainteresovanosti jednotných zemědělských družstev, které by napomáhaly vyšší organizaci práce a pokrokovějším metodám řízení. Nemalý bude přitom přímý vliv průmyslové organizace. Na druhé straně uspokojivé příjmy za tržní produkty musí uspořádat postupné odbourávání potřeby výroby na záhumencích jako doplňkového zdroje příjmů, což v podstatě bude důkazem zvýšení hmotné úrovně zemědělců a jejího vyrovnání s podmínkami v průmyslu.

Důsledné využívání zvláštností okolí velkých měst tak ve svých důsledcích podstatně přispěje k rychlému rozvoji výrobních sil a ke změnám ve výrobních

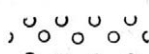
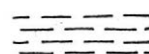
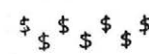
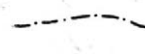

Situační náčrt 5. Územní hlediska pro možné sloučení tří větších JZD

Situační náčrt 6. Územní hlediska pro možné sloučení tří větších JZD

Legenda ke všem situačním náčrtům:

	obytná zástavba dnešní a navrhovaná		lesy
	účelové plochy dnešní a navrhované		sady
	zemědělská účelová výstavba		zelinářské plochy
	dnešní silniční síť		zavlažované plochy
	navrhované významné komunikace		vinice
	hranice obce		

vztazích v zemědělství, a koneckonců i k vytvoření předpokladů pro sblížení obou forem socialistického vlastnictví v zemědělství.

Na vzájemné vztahy mezi rozvojem zemědělství a osídlením v okolí velkých měst je třeba se dívat i z hlediska růstu hmotné a kulturní úrovně obyvatelstva na vesnici. Odstranění rozdílů v hmotné a kulturní úrovni mezi městem a vesnicí napomůže vedle růstu pracovních příjmů i vyšší kvantita a kvalita služeb obyvatelstvu a celkové zlepšení životního prostředí. V okolí velkých měst jsou neobyčejně příznivé podmínky k odstranění rozdílů mezi způsobem života ve městě a na venkově. Ovlivňuje to především vysoký podíl nezemědělského obyvatelstva v okolí

velkých měst, koncentrovaného ve větších obcích, které se výhledově stanou i významnými centry budoucích socialistických zemědělských závodů.

V souvislosti s růstem hmotné a kulturní úrovně si položíme otázku, do jaké míry bude možné při vysoké koncentraci obyvatelstva a existenci velkých obcí vybudovat budoucí sídla zemědělských závodů v okolí velkých měst jako střediska kulturního a společenského života. Především k otázce bytové výstavby. Nebylo by jistě účelné počítat s rozvojem bytové výstavby ve všech obcích. Dojde-li ke sloučení zemědělských závodů, je třeba stavět především tam, kde je sídlo sloučeného družstva. Dosáhne se tím určité koncentrace zemědělského obyvatelstva, což je výhodné nejen z hlediska rozvoje výrobních sil — máme-li ovšem na mysli správnou velikost zemědělského závodu —, ale i z hlediska vybavení vybrané obce co nejkvalitnější sítí služeb.

V okolí velkých měst, kde — jak bylo dokázáno — je vysoký podíl nezemědělského obyvatelstva, může dojít i k odchylné praxi v rozmístění bytové výstavby. Z hlediska rozvoje zemědělské výroby je účelné sloučení malých družstev. Avšak rozvoj některých obcí s bývalými malými družstvy by nebylo vhodné omezovat, neboť již dnes mají především funkci obytného satelitu, a to pro blízkost k městu, pro vhodné plochy pro rozvoj bytové výstavby atd. V těchto obcích je již dnes koncentrováno většinou zemědělské obyvatelstvo.

Daleko komplikovanější je však situace ve vybavení jednotlivých sídel dnešních nebo v budoucnu sloučených zemědělských závodů širokým sortimentem služeb. K vybudování jednotlivých druhů služeb je třeba určité koncentrace obyvatelstva v obci a dostatečného počtu obyvatelstva v jejím spádovém území. Uvedme několik příkladů. Potravinářské obchody základní i specializované, smíšené prodejny, hostince, holičství, mandl, sběrný, jesle, mateřské školy, národní školy, kulturní domy menšího typu a hřiště je možné vybudovat, jestliže v jejich obvodu bude přibližně 500 až 1000 obyvatel. Pro vybudování devítileté střední školy je však již třeba 2000—3000 obyvatel, pro zdravotnické středisko 2500 až 3000 obyvatel, pro stálé kino 3000 až 5000 obyvatel atd.

Jaké jsou předpoklady např. v zájmovém území Brna k vybavení sídel zemědělských závodů službami? Základní vybavenost, která vyžaduje obvody asi do 1000 obyvatel, je možno zajistit prakticky pro všechna budoucí sídla socialistických zemědělských závodů. Vždyť obcí do 500 obyvatel je v zájmovém území Brna jen 18,6 %. Většinou jde o obce s tak malými jednotnými zemědělskými družstvy, že s jejich samostatnou existencí nelze výhledově počítat. Ale nejen to; základní vybavenost budou mít i další četné obce, které mají nebo výhledově budou mít charakter obytného satelitu. Pokud jde o ostatní zemědělské pracovníky, kteří budou pracovně těsně svázáni s výrobou specializovaných výrobních jednotek, je reálný předpoklad — s ohledem na husté osídlení — pro pohodlnou dostupnost (1 až 3 km) do nejbližší obce se základní nebo nadmístní vybaveností.

Pokud jde o nadmístní vybavenost, je např. v zájmovém území Brna 12 obcí, jež jsou současně i sídly zemědělských závodů, které mohou být vybaveny minimálně na této úrovni: zdravotnické středisko, devítiletá střední škola, kulturní dům vyššího typu, stálé kino, specializovaná síť maloobchodních prodejen a stravovacích podniků, komunální místní služby, jako např. holičství a kadeřnictví, rychloopravny, žehlírny, sběrný šatstva a prádla, obuvi apod., tělocvična, sportovní hřiště a koupaliště. Spádové obvody těchto obcí, zahrnující v průměru 6 až 7 dnešních obcí, mají dnes od 2800 do 5000, výjimečně i do 10 000 obyvatel. Vše-

चना sídla socialistických zemědělských závodů nebudou tedy mít možnost vybavení nadmístního významu. Avšak vzdálenost jednoho až dvou budoucích zemědělských závodů, které budou na obec s nadmístní vybaveností napojeny, nebude větší než 2 až 5 km.

K vybavenosti osídlení v okolí velkých měst je ještě třeba upozornit na velkou přitažlivost velkoměsta nebo průmyslového střediska. Zemědělské obyvatelstvo v okolí má tedy nejen možnost využívat služeb četných blízkých obcí s nadmístní vybaveností, ale také všech výhod velkého společenského a kulturního střediska, jakým je město.

Z uvedeného plyne, že zemědělské obyvatelstvo v okolí velkých měst bude mít výhledově nejen reálné možnosti využívat v nejširším měřítku občanské vybavenosti, ale bude žít i v obcích, které po stránce urbanistické mohou dosáhnout vysoké hodnoty jak svou výstavností, tak i stupněm technického vybavení. Možnost rychlého tempa přeměny některých současných vesnických sídlišť v dobře vybavená sídliště městského charakteru je tedy jedním z dalších specifických rysů okolí velkých měst.

Zbývá posoudit míru vlivu rozvoje zemědělské výroby na osídlení v okolí velkých měst. Z předchozí charakteristiky je patrné, že v okolí velkých měst bude vliv zemědělské výroby až druhořadým činitelem, ovlivňujícím budoucí organizaci sítě osídlení i vnitřní strukturu jednotlivých sídlišť. Přesto však je třeba vývojové tendence zemědělské výroby usměrňovat a vhodně využít jako platného prvku při vytváření soustavy osídlení.

Výhledové sloučení menších zemědělských závodů bude doprovázeno i koncentrací některých zařízení pro potřeby celého zemědělského závodu a rovněž části zemědělského obyvatelstva do jednoho sídla. Tím se absolutně posílí zemědělský charakter tohoto nového sídla, i když s ohledem na značný podíl nezemědělského obyvatelstva nebude mít tato koncentrace vliv na smíšený charakter obcí.

Z rozboru problematiky rozvoje zemědělské výroby a osídlení v okolí velkých měst vyplývá, že stagnace a eventuální výhledová likvidace přidružených obcí prakticky nepřichází v úvahu. Je to dáno tím, že v nich bydlí z velké části nezemědělské obyvatelstvo, takže nelze předpokládat, že změny v organizaci zemědělské výroby dají podnět k likvidaci těchto obcí. Zároveň je třeba konstatovat, že rozvoj zemědělské výroby v okolí velkých měst bude mít druhořadý vliv na formy koncentrace obyvatelstva a na vytvoření vyhovující sítě i struktury příměstského osídlení.

Z á v ě r

V okolí velkých měst a průmyslových středisek je nakupeno velké množství obyvatelstva, což se odráží i v existenci relativně velkého počtu větších sídlišť, v nichž převážný podíl tvoří obyvatelstvo zaměstnané v průmyslu, v místním průmyslu, ve stavebnictví, v dopravě a ve službách. Převážná část obyvatelstva v okolí měst vyjíždí za prací do města nebo do jeho průmyslových satelitů. Z toho vyplývá, že rozvoj zemědělské výroby bude mít omezený vliv na formy koncentrace obyvatelstva a osídlení, a naopak, že blízkost velkoměsta a průmyslového stře-

diska spolu s okolním osídlením více ovlivňuje — a v budoucnu ještě větší měrou ovlivní — zemědělskou výrobu.

To se projeví především ve výrobním zaměření a ve specializaci zemědělské výroby podle potřeb města, zejména v čerstvé zelenině, ovoci, mléku a vejcích. Velkoměsto a jeho okolí vytváří všechny předpoklady k vytvoření specializovaných zemědělských závodů. Vlivem územních hledisek, projevujících se v zemědělství roztržitostí půdního fondu, a s ohledem na organizaci práce je účelné, aby v okolí velkých měst byly závody s menší výměrou zemědělské půdy než v jiných oblastech. Ze skutečnosti, že osídlení spíše ovlivní charakter zemědělské výroby než naopak, vyplývá, že kolem velkých měst jsou všechny předpoklady pro rychlejší rozvoj výrobních sil a výrobních vztahů v zemědělství a tím i časově rychlejší vyrovnání rozdílů mezi průmyslem a zemědělstvím. Zároveň jsou v okolí velkých měst i všechny předpoklady pro rychlejší růst hmotné a kulturní úrovně; jsou tu možnosti rychlého tempa přeměny některých dosavadních vesnických sídlišť v dobře vybavená sídliště městského charakteru.

Tato stručná charakteristika specifčnosti vzájemných vztahů mezi rozvojem zemědělské výroby a osídlením v okolí velkých měst si ani zdaleka nečiní nárok na úplnost. Vyjadřuje jen skutečně základní specifické rysy okolí velkých měst. Podrobné zevšeobecnování rozvoje zemědělské výroby a osídlení v okolí velkých měst by ani nebylo účelné. To proto, že každé město má své zvláštnosti, má svou vlastní historii vývoje a i jiné perspektivy dalšího rozvoje. Je proto nutno přistupovat k řešení rozvoje zemědělské výroby a osídlení u každého velkého města individuálně. Je ovšem třeba si uvědomit určité zásady, které jsou typické téměř pro okolí všech našich velkých měst a průmyslových středisek. Tím je možno se vyvarovat některých mylných představ, jejichž realizace není účelná a k níž koncem nejsou materiální ani finanční prostředky. Výhledové plány jsou nezbytným předpokladem plánování; je však třeba stanovovat reálné výhledy bez gigantomanie všeho druhu, opírající se o reálné možnosti. Toto platí pro území naší republiky s vysoce intenzivní zemědělskou výrobou všeobecně a tím spíše pro okolí našich velkých měst.

Специфичность взаимосвязи между развитием сельскохозяйственного производства и заселением районов вокруг больших городов

Вокруг больших городов и промышленных центров скапливается большое количество населения, что проявляется также в наличии относительно большого количества сравнительно крупных заселенных пунктов, в которых большинство жителей работает в промышленности, в местной промышленности, в строительстве, на транспорте и в обслуживании. Подавляющее большинство жителей пригородов выезжает на работу в город или в его промышленные сателлиты. Отсюда ясно, что развитие сельскохозяйственного производства окажет лишь ограниченное влияние на формы концентрации жителей и на заселение, и, наоборот, близость крупного города и промышленного центра

вместе с окружающим заселением оказывает большое влияние — а в будущем это влияние будет еще интенсивнее — на сельскохозяйственное производство.

Это проявится прежде всего в производственной направленности и в специализации сельскохозяйственного производства в соответствии с потребностями города; особенно это относится к свежим овощам, фруктам, молоку и яйцам. Крупный город и его окрестности создают все предпосылки для возникновения специализированных сельскохозяйственных предприятий. Руководясь территориальным аспектом, проявляющимся в сельском хозяйстве в раздробленности земельного фонда, и учитывая задачи организации труда — целесообразно создавать вокруг крупных городов предприятия с меньшей площадью сельскохозяйственной земли, чем в других областях. Из того, что заселение оказывает большее влияние на характер сельскохозяйственного производства, чем наоборот, вытекает, что вокруг крупных городов имеются все предпосылки более быстрого развития производительных сил и производственных отношений в сельском хозяйстве, а тем самым и более быстрого устранения расхождений между промышленностью и сельским хозяйством. Вместе с тем в районах крупных городов имеются все предпосылки для ускоренного подъема материального и культурного уровня; здесь имеется возможность быстрого превращения некоторых существующих населенных пунктов сельского типа в хорошо оборудованные населенные пункты городского характера.

Эта краткая характеристика специфичности взаимосвязи между развитием сельскохозяйственного производства и заселением районов вокруг крупных городов далека конечно от полного охвата всей проблематики вопроса. Она показывает лишь основные специфические черты окрестностей крупных городов. Более подробное обобщение принципов развития сельскохозяйственного производства и заселения районов крупных городов не было бы даже целесообразным. Дело в том, что каждый город имеет свои особенности, свою собственную историю развития и различные перспективы дальнейшего развития. Необходим поэтому индивидуальный подход к решению развития сельскохозяйственного производства и заселения в районе каждого крупного города. Нужно однако уточнить некоторые основные положения, типичные для окрестностей почти всех наших крупных городов и промышленных центров. Это даст возможность избежать некоторых ошибочных представлений, реализация которых нецелесообразна, и для которых в конечном счете нет ни материальных, ни финансовых средств. Перспективные планы являются необходимой предпосылкой планирования; необходимо, однако, определять реальные перспективы без какой-либо гигантомании, опираясь на реальные возможности. Это относится к территории нашей республики с ее высоко интенсивным сельскохозяйственным производством в целом, а тем более к районам наших крупных городов.

Spezifischer Charakter der Wechselbeziehungen zwischen der Entfaltung der landwirtschaftlichen Produktion und der Besiedlung der Umgebung großer Städte

In der Umgebung großer Städte und der Industriezentren ist eine große Anzahl Einwohner konzentriert, was auch im Vorkommen einer relativ großen Anzahl größerer Siedlungen zum Ausdruck gelangt, wo die in der Industrie, in der örtlichen Industrie,

im Bauwesen, im Verkehrswesen und in den öffentlichen Diensten Beschäftigten den überwiegenden Anteil der Einwohnerschaft darstellen. Der Großteil der Einwohner aus der Umgebung großer Städte fährt zur Arbeit in die Stadt oder in die Industrie-„Satelliten“ derselben. Dies hat zur Folge, daß die Entfaltung der landwirtschaftlichen Produktion auf die Formen der Konzentration der Einwohnerschaft und auf die Siedlungen zum Ausdruck gelangt, wo die in der Industrie, in der örtlichen Industrie, und des Industriezentrums mit den umliegenden Siedlungen hingegen die landwirtschaftliche Produktion in höherem Maße beeinflussen wird und dieser Einfluß wird sich in Zukunft verstärken.

Dies gelangt vor allem in der Produktionsrichtung und in der Spezialisierung der landwirtschaftlichen Produktion zum Ausdruck, entsprechend dem Bedarf der Stadt insbesondere an Frischgemüse, Obst, Milch und Eiern. Die Großstadt und ihre Umgebung schaffen alle Voraussetzungen für die Bildung spezialisierter Landwirtschaftsbetriebe. Durch den Einfluß der infolge territorialer Gesichtspunkte entstandenen Zersplitterung des landwirtschaftlichen Bodenfonds und in Hinblick auf die Arbeitsorganisation erscheinen in der Umgebung großer Städte, im Vergleich mit den anderen Gebieten, Betriebe mit einem geringen landwirtschaftlichen Nutzflächenausmaß, als zweckmäßig. Aus der Tatsache, daß es eher die Besiedlung ist, die den Charakter der landwirtschaftlichen Produktion bestimmt, geht hervor, daß in der Umgebung großer Städte alle Voraussetzungen für eine schnellere Entfaltung der Produktivkräfte und Produktionsverhältnisse in der Landwirtschaft und damit auch die Vorbedingungen für einen beschleunigten Ausgleich der Unterschiede zwischen Industrie und Landwirtschaft gegeben sind. Gleichzeitig sind in der Umgebung großer Städte auch alle Bedingungen für eine schnelle Hebung des materiellen und kulturellen Niveaus vorhanden; es gibt hier Möglichkeiten für ein schnelles Tempo der Umwandlung einiger bisheriger dörflicher Siedlungen in gut ausgestattete Siedlungen städtischen Charakters.

Diese kurze Charakteristik des spezifischen Charakters der Wechselbeziehungen zwischen der Entfaltung der landwirtschaftlichen Produktion einerseits und der Besiedlung der Umgebung großer Städte andererseits kann natürlich bei weitem nicht den Anspruch auf Vollständigkeit erheben. Sie veranschaulicht tatsächlich nur die grundlegenden spezifischen Wesenszüge der Umgebung großer Städte. Eine eingehende Analyse der Entfaltung der landwirtschaftlichen Produktion und der Besiedlung der Umgebung großer Städte erscheint nicht einmal zweckvoll und zwar deshalb, weil jede Stadt ihre Besonderheiten, ihre eigene Entwicklungsgeschichte und auch ihre spezifischen Perspektiven der weiteren Entfaltung aufweist. Es ist daher erforderlich, bei der Lösung der mit der Entfaltung der landwirtschaftlichen Produktion und der Besiedlung verbundenen Probleme von Fall zu Fall individuell vorzugehen. Es ist allerdings auch notwendig sich gewisse Grundsätze vor Augen zu halten, die für die Umgebung fast aller unserer großen Städte und Industriezentren typisch sind. Auf diese Weise ist es möglich, einigen irrigen Vorstellungen vorzubeugen, deren Realisierung unzweckmäßig ist und für die letzten Endes keine materiellen und Finanzmittel zur Verfügung stehen. Die Perspektivpläne sind die

unabdingbare Voraussetzung für die Planung; es ist jedoch notwendig, alle Perspektiven ohne jegliche Gigantomanie aufzustellen, wobei man sich auf die realen Möglichkeiten stützen muß. Dies ist für das Territorium unserer Republik mit einer hohen Intensität der landwirtschaftlichen Produktion im allgemeinen und umso mehr für die Umgebung großer Städte gültig.

Uplatňovat chozračotní principy v hospodářské činnosti JZD

Внедрение хозрасчетных принципов в хозяйственной деятельности ЕСХК

**Die Notwendigkeit der Wahrung der Grundsätze der wirtschaftlichen Rechnungs-
führung in der Wirtschaftstätigkeit der JZD (LEG)**

C. Sc. inž. dr. Ladislav URBÁNEK

Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky, pracoviště Brno

Úvod

K dosažení stanovených cílů v zemědělství byly některé předpoklady již vytvořeny a jsou dále rozvíjeny. Jejich obsahem je jednak zvyšující se úroveň techniky a technologie zemědělské výroby, jednak vytváření velkých hospodářských celků, které odpovídají potřebě velkovýrobních forem hospodaření.

Aby tyto předpoklady urychleně přispěly k růstu a zhospodárnění zemědělské výroby, je třeba jich ekonomicky využívat. V souladu s velkovýrobními předpoklady musí proto být uplatňována účinná opatření v oblasti ekonomiky při řízení a kontrole činnosti družstev. Nezbytným podkladem k žádoucí úrovni řízení a kontroly zemědělské velkovýroby je chozrasčot.

Pojem a cíl chozrasčotu JZD

Chozrasčot je ekonomickou kategorií a komplexní metodou plánovitého řízení socialistických podniků. V družstvech vyjadřuje chozrasčot soulad zájmů celého družstva se zájmy jednotlivých členů, je cestou k nejvyšší hospodárnosti a prostředkem k dosahování rentability každého výrobního odvětví družstva. Vnitrodružstevní chozrasčot využívá přesného a podrobného plánování k řízení veškeré činnosti. Sleduje a kontroluje, jak jsou plněni plánování ukazatelé, což je základem pro hodnocení zásluh na dosahovaných hospodářských výsledcích a pro spravedlivé odměňování.

Vnitrodružstevní chozrasčot vyžaduje, aby v jednotlivých výrobních útvech byly uplatňovány vědecky zdůvodněné a praxí ověřené ekonomické zásady hospodaření. Tyto ekonomické zásady, uplatňované v komplexním souboru chozrasčotních zásad, nazýváme chozrasčotními principy.

Obsahem chozrasčotních principů v hospodářské činnosti družstev jsou v podstatě taková opatření, která zajišťují růst a zhospodárnění výroby i na nejnižších

výrobně organizačních útvech družstev. Jde zejména o opatření, která se týkají organizace výroby a práce, plánování a kontroly plnění plánu, norem, odměňování a socialistického soutěžení. V souladu s potřebami těchto ekonomických kategorií půjde vždy též o opatření týkající se formy, způsobu vedení a využití evidence.

Aby se principy vnitrodružstevního chozrasčotu mohly výrazně uplatnit, je nutno především řešit otázku ekonomicky výhodné velikosti družstev, vnitrodružstevní specializace a otázku plánovitého růstu výrobních sil družstva. Zejména ve sloučených družstvech je uplatňování chozrasčotních principů účinnou cestou k dosažení růstu a zhospodárnění výroby. Vytvářením velkých družstev se jednak zlepšují podmínky pro chozrasčotní hospodaření, jednak roste nutnost uplatňovat co nejvíce chozrasčotních zásad.

Nejbližší vztah k uplatňování chozrasčotních principů mají ekonomové a účetní družstev. Jejich úsilí a iniciativa je hlavní podmínkou úspěchu. Je proto třeba, aby si dokonale osvojili chozrasčotní zásady a vysvětlovali je ostatním pracovníkům, aby podněcovali aktivní účast na prosazování a rozvíjení chozrasčotních zásad na všech úsecích činnosti družstva.

Počet družstev, která ve své činnosti stále více uplatňují chozrasčotní principy, se rychle zvyšuje. Na příkladu sloučeného družstva „Jaro“ v okrese Znojmo ukážeme, jaký obsah a formu mají chozrasčotní principy a jak je družstvo postupně uplatňuje.

JZD Petrovice, JDZ Kadov a JZD Lesonice se sloučila, aby mohla využívat ekonomických výhod velkých hospodářských celků.

Mají-li se urychleně projevit příznivé důsledky sloučení několika družstev v jeden velký hospodářský celek, je nutno včas řešit řadu ekonomických otázek. Jde zejména o organizaci výroby, o řízení a kontrolu budoucí činnosti sloučeného družstva a další.

Vedoucí funkcionáři „JZD Jaro“, které vzniklo počátkem roku 1962 sloučením JZD Petrovice, Kadov a Lesonice, projednali a zhodnotili přírodní a ekonomické podmínky slučovaných družstev a na jejich podkladě určili vnitrodružstevní specializaci, koncentraci, potřebnou výstavbu a odpovídající formu řízení. Projednali též zásady pro novou hospodářsko-technickou úpravu půdy a pro technicko-ekonomický rozbor, který vyjádří výhledovou organizaci a bilanci rostlinné a živočišné výroby sloučeného družstva.

Všichni funkcionáři, zejména však předseda a ekonom „JZD Jaro“ nyní pečují, aby se urychleně projevil přednost nového hospodářského celku. Proto projednali s pracovníky Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky opatření, jež je zde možné a účelné uplatňovat k zajištění růstu intenzity výroby, produktivity práce a hospodárnosti výrobního procesu. Jejich zájem se soustřeďuje k uplatňování chozrasčotních principů na úseku organizace výroby a práce, na úseku plánování a kontroly plnění plánu, na úseku normování, odměňování a socialistického soutěžení. Aby chozrasčotní principy mohly být správně využity, musí být včas vyřešena otázka plánování a evidence, jejich forma a uspořádání podle hospodářských potřeb družstva a s ohledem na požadavky sledovat plnění všech plánovaných ukazatelů.

Při plánování je plněn požadavek, aby nejen každé výrobní středisko, ale též všechny chozrasčotní útvary měly podrobné úkoly ve výrobě, aby znaly výši přípustných nákladů, prostředky, jež jsou svěřeny k plnění plánovaných úkolů, výši základní odměny a prémie za splnění úkolu a dosažení úspor.

Při projednávání otázek, týkajících se formy, způsobu vedení a využívání evidence, se uplatňuje zásada, aby každý plánovaný ukazatel byl též sledován.

jak je plněn ve skutečnosti, a aby jeho plnění mělo výraz ve hmotné a morální zainteresovanosti zúčastněných pracovníků.

S ohledem na uvedené požadavky a zásady jsou uplatňovány principy vnitrodružstevního chozrasčotu ve všech výrobních odvětvích a úsecích nově vytvořeného družstva.

Obsah a formu jednotlivých chozrasčotních principů dále uvedeme.

Chozrasčotní principy v rostlinné výrobě

Evidence půdního fondu

Pro správný podklad ke stanovení výrobních úkolů a nákladů jednotlivým chozrasčotním útvarům musí družstvo zajistit přesnou evidenci půdního fondu a určit jeho správné využití. Tuto podmínku „JZD Jaro“ včas splnilo. Bylo zajištěno přesné vytyčení honů, je přesně evidována výměra jednotlivých honů a jejich dílců a osevní postupy určují intenzivní využití půdního fondu. Evidence půdního fondu je doplněna knihou honů a mapou půdního fondu. V knize honů uvede agronom každým rokem nejdůležitější ukazatele o hospodaření na každém honu:

- a) výměru honů a počet dílců, z nichž je hon složen,
- b) plodiny na honu a na jednotlivých jeho dílcích,
- c) fyzikální strukturu půdy a stav živin v půdě podle fyzikálně chemického půdního rozboru,
- d) množství a druhy statkových a strojených hnojiv, použitých v každém jednotlivém roce na honu,
- e) datum počátku jarních prací a prací sklizňových,
- f) množství použitého osiva nebo sádky, jejich odrůdy, hektarové výnosy a v poznámce stručné odůvodnění.

Tyto údaje budou družstvu sloužit nejen při plánování, ale i při organizaci výroby a práce. Z knihy honů bude totiž zřejmé to, co mnohým družstvům chybí, tj. znalost vlastností každého honu, živin a jaké množství je jich nutno doplnit k pěstované plodině, jak má být plánován počátek jarních prací, jak sestavovat plán osevů, hnojení a sklizně.

Pro operativní řízení družstva je též nezbytná mapa půdního fondu, neboť poskytuje přehled o jeho rozložení a o uspořádání jednotlivých kultur.

Tato evidence půdního fondu je významným chozrasčotním principem v rostlinné výrobě družstva.

Organizace výroby, práce a řízení

Základními chozrasčotními útvary jsou výrobní střediska Petrovice, Kadov a Lesonice. Výroba je organizována podle těchto výrobních středisek. V čele každého výrobního střediska je vedoucí, který odpovídá za činnost všech jeho odvětví a podává o něm každodenně zprávu vedení družstva. Vedoucí výrobního střediska je zároveň vedoucím polní výrobní skupiny. Jde tedy o kombinovanou formu přímého a nepřímého řízení. V rostlinné výrobě působí vedení družstva prostřednictvím vedoucího polní skupiny (který je též vedoucím celého výrobního střediska) — tedy přímo, v živočišné výrobě prostřednictvím vedoucího střediska (jemuž podléhá vedoucí chovů živočišné výroby ve středisku) — tedy nepřímo.

Tímto způsobem řízení zajišťuje družstvo potřeby každého střediska a přehled o jeho činnosti, přičemž zároveň snižuje počet funkcionářů.

V každém středisku je organizována jen jedna stálá polní výrobní skupina, i když jsou v něm dva osevní postupy. Tato organizace je ekonomicky výhodná. Více polních výrobních skupin v jednom výrobním středisku činí totiž obtíže při chozrasčotním plánování a evidenci a rovněž při organizaci práce, neboť je často nutné využívat všech pracovníků rostlinné výroby k urychlenému splnění úkolů celého střediska. Při pěstování cukrovky a zeleniny, které vyžadují značný rozsah ruční práce, bude práce organizována v četách. Vedoucí polní výrobní skupiny podléhá předsedovi, po odborné stránce agronomovi družstva.

Ve velké polní výrobní skupině, která svou výměrou půdy, mnohostranností a intenzitou výroby přesahuje běžný průměr, by totiž vedoucí skupiny nezvládl všechny své úkoly. Obsah a rozsah úkolů klade v takovém případě vysoké nároky nejen na odborné znalosti, ale i na potřebu času. Může být proto vedoucímu polní výrobní skupiny ustanoven pomocník pro speciální úkoly. Tak je tomu ve středisku Petrovice, kde pro velký rozsah prací má vedoucí skupiny pomocníka, který bude pečovat o evidenci a kontrolu vykonané práce, zejména u výroby zeleniny, a zajistí též přesné a včasné vedení chozrasčotní evidence práce potahů a manuálních pracovníků.

Organizace práce mechanizačních prostředků

V celoročním výrobním a finančním plánu na rok 1962 není ještě promítnuto organizování komplexních mechanizovaných brigád. Organizace práce mechanizačních prostředků se zde také liší od zásad, které platí pro mechanizované brigády.

Mechanizační prostředky jsou soustředěny v mechanizačním středisku, v jehož čele je mechanizátor, který by však sám ve všech střediscích sloučeného družstva nestačil splnit všechny své úkoly. Jde totiž o velký rozsah prací — o plánování, péči o správné využití strojů, o jejich řádnou údržbu a umístění, o kontrolu kvality práce, o včasné odstranění poruch na strojích, o včasný přísun strojů do dílen k plánovaným opravám, o včasné doplňování nafty a kontrolu spotřeby, evidenci výkonů a spotřeby aj. Ukázalo se proto jako nezbytné, aby mechanizátor měl pomocníka pro provoz, který bude zajišťovat úkoly spojené s činností mechanizačních prostředků ve střediscích. Mechanizátor bude pečovat o plánování výkonů a nákladů, hodnotit plnění plánu, kontrolovat technický stav strojů, pečovat o doplnění potřebných strojů ke zvýšení úrovně mechanizace, o správnou organizaci oprav v dílnách a obstarávat náhradní díly. K vedení evidence je v mechanizačním středisku pomocný účetní. Všechny traktory jsou umístěny v garážích mechanizačního střediska, kde jsou též vydávány pohonné hmoty a mazadla. Traktory se tedy každodenně vracejí do mechanizačního střediska. Vzdálenost pracoviště od mechanizačního střediska nepřesahuje dva kilometry, takže přejezdem traktorů do mechanizačního střediska nevznikají zvláštní výdaje a přitom je zajištěno jejich bezpečné umístění, umožněna denní kontrola jejich technického stavu a využití, denní evidence výkonů a nákladů na pohonné látky.

Pro práci v každém výrobním středisku jsou ovšem přidělovány pravidelně stejné traktory. To se především týká univerzálních traktorů, kterých lze dobře využít v průběhu celého roku; rovněž kultivační traktory budou pravidelně přidělovány jednotlivým střediskům tak, aby bylo zajištěno včasné splnění kultivačních prací výrobního střediska. O pracovním nasazení těchto traktorů podává vedoucí

polní výrobní skupiny denně zprávu vedení, jemuž je ponechána možnost přesunout podle potřeby tyto stroje pro přechodnou výpomoc do jiných středisek. Vedení družstva pečuje též o využití traktorů v době klidu polních prací. Pracovní příkaz traktoristům dává mechanizátor na podkladě zprávy a požadavku vedoucího polní výrobní skupiny.

Těžké a speciální mechanizační prostředky (tj. silné pásové traktory, obilní a silážní kombajny) jsou ponechány v centru mechanizačního střediska a jsou nasazovány podle okamžitých potřeb družstva.

Pro uvedenou organizaci mechanizovaných prací se vedení družstva rozhodlo na podkladě poznatků, že

a) vysoké využití těžkých a speciálních prostředků lze zajistit jen tehdy, budou-li pracovat pro celé družstvo a bude-li jejich použití řízeno centrálně,

b) plné využití ostatních traktorů a strojů v době klidu polních prací je lépe zajištěno z centra družstva,

c) soustředění traktorů na noc v mechanizačním středisku je v nynějších podmínkách činnosti družstva výhodnější, jak již bylo uvedeno.

V dalších etapách svého vývoje bude „JZD Jaro“ organizovat komplexní mechanizované brigády. Pro jejich činnost jsou již vypracovány předpoklady v plánování a evidenci.

Chozrasčotní plánování a evidence

Způsob plánování a evidence v rostlinné výrobě „JZD Jaro“ byl projednán se zřetelem na organizaci výroby a práce a s ohledem na potřeby družstva. Řídili jsme se zásadou, že plán výkonů a nákladů výrobní skupiny musí stanovit podrobně úkoly u každé plodiny, jakož i pokrokovou technologii, při níž je co nejvíce využíváno mechanizačních prostředků, že musí být určen úkol každého traktoru a potřeba výkonových norem u prací s potahy a ručních, dále též náklady na každou práci tak, aby mohly být vyčísleny náklady na jednotku produkce.

Takové údaje jsou pak přesnou směrnici pro pracovní postup skupiny. Zjištěná skutečnost, jak je plán plněn, je podkladem pro operativní rozbor hospodaření (za každou pracovní etapu) a pro přiznání prémie. Plánem vyjadřujeme převážně takové ukazatele, které budeme též sledovat, jak jsou ve skutečnosti plněny, a kteří jsou též podkladem pro hodnocení činnosti skupiny a pro přiznání prémie. Prémie budou přiznávány ve značné závislosti na splnění kalkulovaných nákladů. Proto je nezbytné plánovat nejen jednotlivé operace, nýbrž i všechny pracovní a materiálové náklady na jejich splnění.

Postupně bude u každé polní výrobní skupiny využito této formy plánování a evidence:

Jádem plánu jsou technologické karty jednotlivých plodin, jejichž forma je uvedena v příloze č. 1.

Údaje v technologické kartě členíme na první a druhou etapu jarních prací, na práce sklizňové a práce podzimní, abychom získali přesný podklad pro operativní rozbor hospodaření každé polní výrobní skupiny za etapu prací.

Na technologické kartě vyjadřujeme, jakou má plodina výměru, na kterých honech je pěstována a jakou obtížnostní skupinu má každý hon. Dále jsou zde uváděny plánované a skutečně dosažené hektarové výnosy, hodnota hrubé produkce, materiálové náklady v naturálním a peněžním vyjádření. Vyčísľujeme též limit přímých (popř. vlastních) nákladů na plodinu a na metrický cent výrobku. Náklady na práce traktorů rozvrhujeme na plodiny podle spotřeby pohonných hmot a na práce potahů podle počtu výkonových norem, které na plodině odpracovaly.

Karta plodiny

.....
(předplodina.....)

Výměra plodiny
(z toho množ.)
hon čís. ha obtíž. sk.
hon čís. ha obtíž sk.
hon čís. ha obtíž. sk.

JZD
Brigáda

Spotřeba materiálu:

Druh	Množství		Kčs	
	plán	skut.	plán	skut.

	Na 1 ha	Celkem	Hr.pro- dukce
Plánovaná sklizeň:			
hlavní výrobek			
vedl. výrobek			
Skutečnost			
hlavní výrobek			
vedl. výrobek			

	Plán	Skut.
Odměna celkem traktoristé kočí ruční		
Náklady na práce traktorů		
potahů		
nákl. aut.		
STS		
Ostatní náklady (osiva, hnojiva aj.)		
Přímé náklady celkem		
Všeobec. výr. nákl. rostl. výr. ...		
Všeobec. výr. nákl. celodružstevní		
Náklady úhrnem		
Odpočet vedl. výrobků		
Vlastní náklady		
Vlastní náklady na 1 q		

[illegible]

Souhrn plánovaných a skutečných výkonů

Příloha č. 2

[illegible]

Náklady na práci traktorů vyjádříme v plánu i ve skutečnosti takto: součet veškerých přímých nákladů na traktory, pracující ve výrobní skupině, dělíme počtem litrů spotřebované nafty. Tímto číslem potom násobíme počet litrů nafty, která byla spotřebována při pracích traktorů na plodině, a obdržíme částku nákladů na ně. Kdybychom uváděli přímo náklady za práce na plodině na určitý traktor, vznikly by obtíže při porovnávání plánovaných a skutečných nákladů. Práce totiž může být vykonána jiným traktorem, než bylo plánováno, popř. též potahy. U některé plodiny by se pak ukázaly zvýšené náklady, u jiné zase nižší náklady, než bylo plánováno, a to jen proto, že na ní pracoval výkonnější nebo málo výkonný výrobní prostředek. Takové vyjádření nákladů na plodinu by bylo také pracnější. Pro výrobní skupinu však je rozhodující, aby nebyly překročeny náklady v úhrnu všech svěřených plodin. Na tyto úhrnné náklady má vliv využití a hospodárnost všech používaných traktorů ve skupině. Proto v plánu i ve skutečnosti uvádíme částku průměrných nákladů na traktory, které pracují ve skupině. Tuto částku je ovšem možno nejspravedlivěji rozvrhnout na jednotlivé plodiny podle spotřeby pohonných hmot. Jiný rozvrhový klíč není správný. Kdybychom použili jako klíče např. počtu odpracovaných výkonových norem, zvýšila by se nepřesnost údajů, neboť mezi výkonovou normu slabého a silného traktoru, právě tak jako mezi náklady na výkonovou normu slabého a silného traktoru, je podstatný rozdíl. Není však podstatný rozdíl mezi spotřebou pohonných hmot na jednotku výkonu u různých druhů traktorů a v nákladech na práce při spotřebě jednoho litru nafty. Proto v plánu i ve skutečnosti vyjádříme, jaký náklad připadá na práce všech traktorů, pracujících pro výrobní skupinu, při spotřebě jednoho litru nafty, a podle spotřeby pohonných hmot započítáváme pak u každé plodiny náklady na práce traktorů.

Náklady na práce potahů rozvrhujeme podle počtu výkonových norem, které potahy odpracovaly na plodině. Tento rozvrh je správnější než podle odměn (PJ), neboť v odměnách pro kočí budou i odměny za jiné práce než s potahy.

V technologické kartě plodiny uvádíme jednotlivé pracovní operace v časovém sledu, dále lhůty, ve kterých mají být operace uskutečněny, rozsah práce a výkonovou normu. Plánovaná lhůta a výkonová norma jsou měřítkem pro výpočet potřeby mechanizačních prostředků, potahů a manuálních pracovníků. Je též ukazatelem při hodnocení, zda byly práce vykonány včas, v agrotechnickém termínu. Potřebu traktorů uvádíme podle druhu traktoru, rovněž tak potřebu strojů a závažného nářadí. Pro posouzení výkonu traktorů vyjadřujeme též počet průměrných hektarů. Podle potřeby výkonových norem je pak určována odměna traktoristům a jejich pomocníkům za splnění plánované operace. V závěru technologické karty planujeme ostatní náklady (hlavně za práce STS) a spotřebu pohonných hmot, která je pak ukazatelem, podle něhož vyčísľujeme náklady na práci traktorů pro plodinu, popř. pro jednotlivé druhy prací. Uvedenou formou technologické karty získáme všechna data, jichž potřebujeme k vyjádření úkolu výrobní skupiny a nákladů na její práci. Při stanovení plánu úkolů skupiny na technologické kartě dbáme toho, aby pro traktory a stroje byly určeny všechny operace, které lze s nimi na svěřených pozemcích vykonat, a aby bylo využito pokrokové technologie.

Z technologických karet všech plodin sestavíme pak sumář plánovaných výkonů skupiny podle druhů traktorů a plodin formou, uvedenou v příloze č. 2.

Údaje tohoto formuláře poskytují přehled o tom, jaké jsou úkoly traktorů v jednotlivých druzích práce, ve které lhůtě mají být vykonány a při jaké spotřebě pohonných hmot. Tyto ukazatele potřebuje družstvo při operativním řízení a sledování činnosti traktorů ve výrobní skupině.

Abychom se přesvědčili, zda jsme pro některý druh traktoru nestanovili v určité dekádě (popř. pětidenním období) příliš vysoký nebo nízký úkol, vypracováváme přehled o plánované potřebě výkonových norem podle druhu traktorů v každé dekádě. Forma přehledu je uvedena v příloze č. 3. Pro tento přehled získáme údaje ze sumáře plánovaných úkolů traktorů skupiny (viz přílohu č. 2). Z přehledu můžeme též sestavit graf využití traktorů v dekádách. Jestliže nám přehled ukáže, že jsme pro některý druh traktorů určili v některé dekádě příliš vysoký úkol (např. splnit více než 10 výkonových norem), musíme část úkolu přenést na jiný, málo využitý traktor a úpravu vyjádřit v technologické kartě plodiny.

Příloha č. 3.

Potřeba výkonových norem u každého traktoru v dekádě od do

Dekáda od—do														
Druh traktoru	RS 09	Z 25	Z 3011	ZS 50	Z 25K	DZ 54			RS 09	Z 25	Z 3011	ZS 50	Z 25K	DT 54
Druh práce														
Celkem VN														

Ze sumáře plánovaných úkolů traktorů vyjádříme dále také úkol každého traktoru. Forma tohoto rozvrhu je znázorněna v příloze č. 4. Pro každý traktor plánujeme výkon v jednotlivých druzích práce, ve které lhůtě a s jakou spotřebou výkonových norem a pohonných hmot. Pro výpočet nákladů na práce traktorů máme tedy uvedenou formou vyjádřeny náklady na pohonné hmoty a pracovní náklady. Kromě nich potřebujeme ještě znát náklady na opravy traktorů a odpisy.

Náklady na opravy traktorů plánujeme formou, uvedenou v příloze č. 5. Odpisy traktorů zjistíme z účetní evidence a započítáme je do nákladů všech traktorů skupiny.

Příloha č. 4.

Rozvrh úkolů na každý traktor podle druhů prací v etapě

Druh práce	Traktor zn.....čís.....						Traktor zn.....čís.....					
	lhůta od-do	počet			PHM		lhůta od-do	počet			HM	
		ha	VN	Ø ha	na 1 ha	celkem		ha	VN	Ø ha	na 1 ha	celkem
Celkem												

Při plánování úkolů každé polní výrobní skupiny uplatňujeme tedy další chozrasčotní principy.

Prvotní a operativně technická evidence musí být vedena v souladu s plánováním tak, aby poskytovala údaje o plnění plánovaných ukazatelů, a tím i podklady pro rozbor hospodaření, hodnocení zásluh a přiznání prémie. Prvotním dokladem o činnosti každého traktoru je „*Příkaz k práci*“ podle vzoru státních statků. Tato forma lépe vyhovuje potřebám družstev než formulář STS. Místo normohodin uvádíme však výkonovou normu.

Z tohoto prvotního dokladu získáváme údaje pro sledování výkonu traktorů a podklady pro výpočet nákladů. O každém traktoru potřebujeme znát, jaké byly jeho výkony v jednotlivých druzích polní práce pro každou plodinu, ve které době byly práce vykonány, s jakou spotřebou pohonných hmot a s jakými pracovními náklady. Tyto údaje jsou základem pro hodnocení činnosti traktoristy, jemuž byl traktor svěřen, jsou měřítkem pro přiznání prémie a slouží též k vyjádření, jak celá výrobní skupina plnila plán mechanizovaných prací. Mimo výkon traktoru v polních pracích potřebujeme znát i jeho výkony a využití v ostatních pracích. Tím obdržíme přehled o celkovém výkonu, o spotřebě pohonných hmot a o pracovních nákladech u každého traktoru, a tím i podklad pro výpočet nákladů na činnost výrobní skupiny u každé plodiny.

Využití každého traktoru sledujeme ve formuláři „*Deník výkonů traktoru za měsíc . . .*“. Forma deníku je uvedena v příloze č. 6. Každý druh práce traktoru zaznamenáváme odděleně a vyhrazujeme pro záznamy o denních výkonech nejmeně tolik řádků, kolik výkonových norem má traktor ve sledovaném druhu práce splnit, což je patrné z jeho plánovaného úkolu (na formuláři č. 4).

Součet výkonů traktorů skupiny v jednotlivých druzích práce u každé plodiny je pak ukazatelem skutečných výkonů, které zaznamenáváme ve formuláři „*Souhrn plánovaných a skutečných výkonů v mechanizovaných pracích skupiny*“.

Na technologické kartě plodiny pak již můžeme u všech plánovaných údajů zaznamenat, jaká byla skutečnost.

Pro každý traktor je také třeba vést záznamy o opravách a nákladech na opravy. Podle těchto nákladů budou traktoristům přiznávány prémie za úsporu proti plánovaným nákladům.

U každého traktoru můžeme ovšem hodnotit náklady na opravy jen ve vztahu k dosaženým výkonům. Nejprůběžnějším ukazatelem výkonů traktoru je normovaná spotřeba pohonných hmot. Traktoristům mohou být přiznány prémie za úsporu nákladů na opravy svěřeného traktoru s ohledem na úsporu nákladů, připadající na spotřebovaný litr nafty. Nemůže však být podkladem pro výpočet úspory proti plánovanému limitu skutečně vykazovaná spotřeba pohonných hmot, jestliže byla vyšší než normovaná. Tím bychom přiznávali nárok na prémie nesprávně, neboť vyšší spotřeba pohonných hmot neodpovídala výkonům traktoru, které musí být měřítkem zásluh na úsporách. Skutečná spotřeba pohonných hmot bude při výpočtu brána v úvahu tehdy, jestliže byla nižší než normovaná.

Podle těchto zásad sledujeme proto náklady na opravy každého traktoru chronologicky, jak nastupovaly. Formu sledování znázorňuje „*Nákladová karta traktoru*“, uvedená v příloze č. 7.

Údaje o opravách uzavíráme čtvrtletně pro potřeby operativních rozborů a po vykonání střední opravy pro hodnocení zásluh traktoristy na úsporách a pro přiznání prémie.

Přesný plán práce mechanizačních prostředků a sledování, jak je plán plněn, patří k nejvýznamnějším principům vnitropodnikového chozrasčotu. Zajišťuje plánovitě včasné vykonání prací s nejnižšími náklady. Pro hodnocení činnosti

Druh a označení traktoru	Spotřeba nafty k 31. 12. 1961	Plánovaná spotřeba nafty podle etap celkem v r. 1962					Počet a druh údržeb							
							I. etapa				II. etapa			
		I.	II.	III.	IV.	Celkem	I	II	So	Go	I	II	So	Go

Příloha č. 6.

Deník výkonů traktoru za měsíc 1962

Zemědělské práce																		
da- tum	čís. prac. výk.	druh práce	nářa- dí stroj	plodina										Výkon celkem		PHM		
				pšenice					atd.									
				vý- kon ha,q	spotř. PHM	Odměna		vý- kon ha, q	spotř. PHM	Odměna								
						trak.	pom.			trak.	pom.							
		Celkem																

Příloha č. 7.

Nákladová karta traktoru zn. čís.

Datum opravy	Stupeň opravy	Druh a počet náhr. dílů	Náklady			Spotřeba PHM		Výkon Ø ha
			mat. Kčs	prac. Kčs	celk. Kčs	N	Sk	
Celkem								
Plán								

výrobní skupiny na každé svěřené plodině je dále nezbytné sledovat výkony a náklady na práce potažní a ruční. Prvotním dokladem o těchto údajích je „Pracovní záznam“. Protože je nutno sledovat výkony potahů a ručních pracovníků podle plodin, členíme záznamy již v „Pracovním záznamu“ podle plodin.

Na technologické kartě uvádíme pod plánovanými údaji po skončení každé operace skutečnost. Skutečné výkony pracovníků s potahy a ručních prací v jednotlivých druzích práce, vykonaných pro určitou plodinu, obdržíme tím, že dekadně vyplňujeme formulář prvotní evidence „Karta plodiny“. Pro technologickou kartu

podle spotřeby nafty

a oprav								Plánované náklady v Kčs																							
								III. etapa				IV. etapa				I. etapa				II. etapa				III. etapa				IV. etapa			
								I	II	So	Go	I	II	So	Go	I	II	So	Go	I	II	So	Go	I	II	So	Go	I	II	So	Go

JZD Traktor zn. čís.
 Brigáda Traktorista

Ostatní práce								Celkem			
druh práce	výkon		hod.	odměna		PHM		zákl. odm.		prémie	
	tkm	Ø ha		trak.	pom.	N	S	trak.	pom.	trak.	pom.

Náklady na opravy v přepočtu na spotřebu 1 litru PHM									
I. čtvrtletí		II. čtvrtletí		III. čtvrtletí		IV. čtvrtletí		Celkem	
limit	skut.	limit	skut.	limit	skut.	limit	skut.	limit	skut.
Neplánované opravy									

sice nepotřebujeme znát individuální výkony každého pracovníka, nýbrž v souladu s plánem jen úhrn výkonů. Tento úhrn však nejlépe zjistíme uvedenou formou „Karty plodiny“, přičemž ještě získáme podklad pro případné stanovení prémie za práce na plodině.

K organizaci a řízení práce v rostlinné výrobě je také třeba znát, jaké množství prací je nutno vykonat pro všechny plodiny v určitém dni. Uvedené ukazatele ovšem neobsahují technologické karty ani tehdy, jsou-li rozpracovány na pracovní etapy. Zkušenosti ukázaly, že takové rozpracování úkolů ještě nestačí k úspěš-

nému operativnímu řízení veškeré činnosti družstva. Příčinou je zejména značná závislost zemědělské výroby na povětrnosti a na stavu plodiny, a také i mnohostrannost zemědělské výroby. Správný chod družstva je však podmíněn tím, jak vedoucí funkcionáři dokáží v každém dni využívat všech výrobních sil. Denně je třeba znát potřebu prací a podle ní stanovit, jaký počet pracovníků, potahů, strojů a ostatních výrobních prostředků bude nutno přidělit k vykonání prací. Ukazatele denní potřeby prací možno přesněji stanovit jen tehdy, jsou-li pro ně získány podklady těsně před počátkem nebo v průběhu pracovních operací a jsou-li stanoveny na krátkou dobu (např. 3 dny) dopředu. Agronom proto určí přesný termín pro zahájení operací, aby mohly být včas vykonány všechny přípravné práce a zajištěno plynulé plnění úkolů, stanovených vždy na krátkou dobu. Ve sledovaném družstvu bude plánován rozsah prací pro jednotlivé plodiny a potřeby výkonových norem vždy na dobu tří dnů touto formou:

Příloha č. 8.

Průběh polních prací v měsíci 196.....

Ozna- čení honu	Plodina	Výměra	Druh práce	Plánovaný a skutečný výkon aplánovaný počet výkonových norem ve dnech					
				1. — 3.				další tříden- ní etapy	výkon za měsíc na
				výkon v ha	potřeba norem				
					RP	TP	PP		
				P					
				S					

RP — ruční práce, TP — traktorové práce, PP — potažní práce, P — plán, S — skutečnost.

Uvedená forma třídenního plánování potřeby prací podává přehled o tom, kolik pracovníků, strojů a potahů bude třeba mít k dispozici v určitém třídenním období a tím i v jednotlivých dnech pro splnění úkolů v agrotechnických lhůtách a jaké bude využití výrobních sil družstva. Při určování třídenního výkonu musí družstvo vycházet z plánovaných údajů v technologických kartách.

Údaje z krátkodobých plánů a jejich měsíční shrnutí, jakož i údaje z technologických „Karet plodin“ a „Karet plodin prvotní evidence JZD“ se stanou hlavními podklady pro operativní (měsíční) rozbor družstva.

Uvedený způsob plánování a evidování úkolů polních výrobních skupin bude základem pro zvyšování úrovně rostlinné výroby a pro zajištění souladu zájmů družstva a pracovníků polní výrobní skupiny. Jejich základní odměna se bude opírat o prověřené normy, diferencované podle pracovních a výrobních podmínek na jednotlivých honech každé polní výrobní skupiny. Některé pracovní a výrobní podmínky se totiž v jednotlivých polních výrobních skupinách různí. Jde hlavně o rozdílnou velikost, tvar a vzdálenost honů, o fyzikální strukturu půdy, o svaovitost terénu, o možnost využití mechanizace aj. Správné stanovení výkonových a spotřebních norem je zásadním předpokladem pro správné stanovení úkolů, jejich kontrolu, rozmístění výrobních sil, pracovních a materiálových nákladů a pro hodnocení činnosti každé polní výrobní skupiny. Diferencované normy jsou též základem spravedlivého odměňování a pro stanovení ukazatelů socialistického soužití a hospodárnosti.

Prémie

Zájem družstevníků na přesném, kvalitním a hospodárném plnění úkolů bude podporován premii. Systém premii, vypracovaný nejen podle zkušeností sledovaných sloučených družstev, nýbrž i jiných družstev s obdobnými výrobními podmínkami, je zde dalším významným chozrasčotním principem.

Prémie budou přiznávány pracovníkům rostlinné výroby podle plnění těchto ukazatelů:

Traktoristé a pomocníci

a) Za včasné a kvalitně vykonané operace u všech plodin výrobní skupiny, v níž pracovali. Prémie bude přiznávána po skončení pracovní etapy a na základě zhodnocení zásluh chozrasčotní komisí.

Tato prémie vyjadřuje kolektivní odpovědnost traktoristů za včasné a kvalitní vykonání všech prací. Bude rozdělena podle pracovní účasti traktoristů na všech plodinách výrobní skupiny. Výše prémie je určena předem stanoveným procentem základní odměny.

b) Za splnění a překročení úhrnu plánované hrubé produkce u všech určených plodin výrobní skupiny. Chozrasčotní komise předem stanoví, které plodiny budou pro tuto premii brány v úvahu. Půjde o plodiny s převahou mechanizovaných prací.

Prémie tedy nebude přiznávána za splnění hrubé produkce u jednotlivých plodin, nýbrž v úhrnu všech stanovených plodin. Tím se zajišťuje dobrá práce traktoristů na všech pozemcích skupiny a snižuje se vliv přírodních činitelů na dosažení prémie. Prémie též podnítí zájem, aby v případě vyhynutí některé plodiny byla urychleně zasetá náhradní plodina, aby tak byla plánovaná hrubá produkce dosažena. Výše prémie je závislá na dodržení a snížení plánovaných nákladů a bude rozdělena podle pracovní účasti traktoristů na sledovaných plodinách a ve shodě s ustanovením Vzorových stanov o rozdělení nadplánového zisku.

c) Individuální zájem traktoristů o úsporné hospodaření se svěřenými stroji je podporován premii:

— za úsporu nákladů na pohonné hmoty proti normované spotřebě (ve výši asi 40 % úspory),

— za úsporu nákladů na opravy traktorů (plánované i neplánované), případající na spotřebovaný litr nafty.

Pracovníci s potahy a pracovníci manuální

Tito pracovníci obdrží prémie:

a) Za překročení směnových výkonových norem v období, kdy jsou vysoké nároky na práce potahů a ruční. Tato období stanoví předem chozrasčotní komise. Překročené normy se hodnotí denně, prémie je však vázána tím, že následující den pracovník nebude mít zaviněnou absenci nebo nízký výkon.

b) Mimo tyto premie obdrží prémie jednorázové, vyhlášené za včasné splnění prací u některých plodin.

c) Za splnění a překročení plánovaných hektarových výnosů (hrubá produkce) podle stejných zásad jako traktoristé.

obdrží prémie:

a) Agronom za splnění a překročení plánované tržní produkce v úhrnu celé rostlinné výroby.

b) Vedoucí polní výrobní skupiny za splnění a překročení plánované tržní produkce u všech plodin skupiny.

Výpočet těchto premií se řídí stejnými zásadami jako u výnosových premií traktoristů. Jím je podněcována péče o kvalitní splnění úkolů. Při hodnocení zásluh bude mít značnou váhu dosažená kvalita rostlinných produktů, která má vliv nejen na výši tržeb z rostlinné výroby, ale zejména na plnění úkolů v živočišné výrobě. Kvalitu výrobků musí ovšem určovat zvláštní družstevní orgán, ustavený ve družstvu k uplatňování chozrasčotních principů. Tímto orgánem bude chozrasčotní komise. Kvalita bude určována zejména u vlastních krmiv, aby plán užitekosti v jednotlivých chovech a chozrasčotních útvech živočišné výroby se mohl správně řídit nejen podle množství, ale i podle kvality krmiv, která měly tyto útvary k dispozici. Pracovníci jednotlivých chozrasčotních útvarů v živočišné výrobě budou totiž premiováni podle toho, jak splnili své úkoly, zpřesněné zejména podle množství a kvality krmiv, která měli k dispozici. Plnění takto upřesněných úkolů je totiž nejlepším kritériem jejich zásluh.

Výrobní porady

K operativnímu řízení budou sloužit pravidelné výrobní porady. Na nich budou využívány zkušenosti a poznatky ze dřívějších let. Nejlepším pramenem takových zkušeností jsou písemné záznamy ze dřívějších let o průběhu prací v každé pracovní etapě. Hlavní rysy průběhu pracovního dne budou proto zapisovány do zvláštního deníku. Na podkladě záznamů o výkonech, o počasí, o agrotechnických opatřeních a o době jejich vykonání získá družstvo nejlepší zkušenosti, zda jednotlivé operace jsou vhodné, účinné a kvalitně vykonané. Jde např. o zkušenosti s nevhodnější dobou setí, o seznání vlivu dalšího plečkování na výnos okopanin, o poznatky týkající se výskytu škůdců aj.

Péči o zásoby bude mít na starost skladník a v jednotlivých výrobních střediscích pomocní skladníci. O příjmu a výdeji zásob bude vedena přesná evidence.

Na úseku socialistického soutěžení

Socialistickým soutěžením bude podporováno úsilí o zvýšení výroby a snížení nákladů.

Jednotlivé polní výrobní skupiny budou soutěžit

- za splnění a překročení plánované hrubé produkce a hektarových výnosů,
- za snížení plánovaných pracovních a materiálových nákladů na 100 Kčs hrubé produkce,
- za včasné a kvalitní vykonání jednotlivých operací.

Závazky traktoristů jsou vyjádřeny v „Osobním účtě úspor“. Týkají se splnění plánovaných jmenovitých úkolů ve stanovené lhůtě a kvalitě. Obsahují též procento pohonných hmot, které traktorista uspoří proti normované spotřebě, a procento nákladů na opravy, které traktorista ušetří proti nákladům normovaným.

Výsledky vnitrodružstevní socialistické soutěže budou zveřejňovány tak, aby byly přístupné všem družstevníkům. Budou též hodnoceny na pracovištích a na členských schůzích.

Podle uvedených zásad jsou ve sloučeném „JZD Jaro“ detailně zpracovány cesty, jimiž budou chozrasčotní principy v rostlinné výrobě prosazovány, využívány a konkretizovány.

Chozrasčotní principy v živočišné výrobě

Obdobně jako v rostlinné výrobě, týkají se principy vnitrodružstevního chozrasčotu v živočišné výrobě otázek organizace, plánování a kontroly plnění plánu, norem, odměňování, socialistické soutěže a operativních rozborů. V souladu s těmito principy musí být projednána forma, způsob vedení a využití evidence.

V „JZD Jaro“ budou uplatňovány chozrasčotní principy v živočišné výrobě vždy se zřetelem k výrobním podmínkám každého chozrasčotního útvaru.

Odpovědní pracovníci „JZD Jaro“ projednali výrobní podmínky v živočišné výrobě každého výrobního střediska. Na jejich podkladě byla vypracována organizace a bilance živočišné výroby na rok 1962, stanovena koncentrace a specializace v jednotlivých výrobních střediscích. U každého druhu a kategorie hospodářských zvířat byl vyjádřen počet kusů, roční potřeba jednotlivých druhů krmiv na kus a jejich úhrnná roční potřeba.

K zajištění dostatečné krmivové základny jsou uplatňována opatření, zajišťující zvýšení výroby krmiv. Jde v nich předně o to, jak zavádět vysoce produktivní a nejvyšší pícniny (silážní kukuřici, jeteloviny, krmnou kapustu, krmnou cukrovku, měkké pšenice, krmné luštěniny) a jak podstatně rozšířit pěstování krmných mezplodin. Vedení družstva však také usiluje, aby byli uplatněni ekonomičtí činitelé, kteří pomáhají k dosažení vyrovnané krmivové bilance.

To se týká:

- a) správné skladby pícnin a jejich podílu na orné půdě,
- b) snížení ztrát na hmotě a živinách dokonalejší sklizní,
- c) snížení ztrát při skladování a konzervaci pícnin,
- d) správného hospodaření s krmivy při vlastním zkrmování.

K dosažení úspěchu ve všech těchto složkách uplatňuje družstvo chozrasčotní principy:

Na úseku organizace výroby, práce a řízení

Živočišná výroba je organizována podle jednotlivých výrobních středisek; každé výrobní středisko má chovatelské skupiny, které jsou odpovědné za splnění úkolů v jednotlivých odvětvích živočišné výroby. Aby byly vytvořeny správné předpoklady pro uplatnění výhod moderní technologie, bude živočišná výroba ve výrobních střediscích koncentrována a specializována vždy se zřetelem na potřebu krmiv a na jejich správné využití a na požadavek snižovat náklady na dopravu mrvy. Tomuto požadavku bude zejména odpovídat soustředění nejvýkonnějších dojnic ve výrobním středisku Petrovice. Takové soustředění umožní, aby krmiva byla zvířatům dáována podle jejich užítkovosti a aby tak bylo využito krmiv podle vědeckých zásad.

Živočišnou výrobu v každém výrobním středisku řídí vedoucí živočišné výroby, který podléhá vedoucímu střediska. Z odborného hlediska řídí celou živočišnou výrobu družstva zootechnik, který však nezasahuje přímo, nýbrž prostřednictvím vedoucího střediska. Je zde tedy uplatněna forma nepřímého řízení živočišné výroby. O stavu živočišné výroby podávají její vedoucí ze středisek denně zprávu na poradě vedení družstva. Zde je též činnost hodnocena a určována nápravná opatření.

V některých družstvech se již ukázalo, že ve stáji pro dojnice je nutno zajistit stálý dozor, sledovat příznaky říje, pečovat o běžnou údržbu zařízení a stájové mechanizace, o správné ošetřování hnojiště, o pořádek ve stáji a v její blízkosti.

Ve středisku Petrovice již delší dobu tyto práce vykonává přestárlý družstevník, který ještě na mostní váze při kravině váží dovážená objemná krmiva. Činnost stájníka se zde velmi osvědčila.

Plánování a evidence

Základním požadavkem vnitropodnikového chozrasčotu v živočišné výrobě je stanovit přesné úkoly pro každý organizační úsek a výrobní jednotku, stanovit též náklady na splnění těchto úkolů a na jednotku produkce, a hmotně zainteresovat příslušné pracovníky na dosahování úspor. Takto stanovené údaje jsou správným podkladem operativního řízení, kontroly a hodnocení zásluh na dosažených výsledcích.

V „JZD Jaro“ je proto určen systém plánování a evidence tak, aby odpovídal uvedeným požadavkům vnitropodnikového chozrasčotu a byl v souladu s organizací živočišné výroby. Každému výrobnímu středisku se stanoví výrobní úkol podle chovatelských skupin na celý rok a náklady na jeho splnění. Tento celoroční úkol je rozvrhován na čtvrtletní, popř. na měsíční úkoly, a dále též na jednotlivé kategorie zvířat, stáje a ošetřovatele.

Čtvrtletní a měsíční úkoly jsou chozrasčotním útvarům v celoročním výrobním a finančním plánu stanoveny s ohledem na plánované stavy zvířat a užítkovost. Tyto úkoly je však nutno za každé období zpřesňovat, aby bylo získáno spravedlivé měřítko pro hodnocení zásluh na dosažených výsledcích a pro přiznání premii. Výrobní úkol lze totiž přesně na určitý měsíc stanovit jen tehdy, když je známo, jaký je okamžitý stav a výkonnost zvířat a jaké je množství a kvalita krmiv, která jsou pro tento stav zvířat k dispozici. Zpřesněné čtvrtletní a měsíční plány výroby jednotlivých stájí, popř. ošetřovatelů, budou proto brát zřetel na okamžitou výkonnost svěřených zvířat a na množství, kvalitu a úživný poměr krmiv, která jsou v nastávajícím období k dispozici. Prémie mohou tak být přiznány i tehdy, byla-li dosažena nižší užítkovost, než jakou určuje v průměru celoroční výrobní plán chovatelské skupiny. Rozhodující je, jak chozrasčotní útvar splnil své, pro každý měsíc zpřesněné ukazatele.

Zpřesněný úkol vyjadřujeme pro každý chozrasčotní útvar na období, za které vypracováváme rozbor činnosti a přiznáváme prémie. Pro jednotlivé chovy zvířat použijeme ke stanovení úkolů tuto formu:

Chov dojníc

V chovu dojníc vyjadřujeme u každé ošetřovatelky na zvláštním formuláři (viz přílohu č. 9) čísla jednotlivých svěřených dojníc a množství nadojeného mléka při poslední kontrole užítkovosti. Podle toho, o kolik je u dojníc vyšší dojivost, než odpovídá základní dávce krmiv, stanovíme přídatky jaderných krmiv. Přitom ovšem bereme v úvahu, že dojivost a potřeba přídatků jaderných krmiv se snižuje podle stupně laktační křivky jednotlivých dojníc, a naproti tomu že se výroba a potřeba krmiv zvýší zařazením dojníc z porodny do skupiny krav, svěřené ošetřovateli. Tímto způsobem teprve vyjádříme přesný úkol každé ošetřovatelky za období, pro něž vystavujeme výdejku na krmiva. Z celkového úkolu a počtu svěřených krav každé ošetřovatelce můžeme též vyčíslit, jaká výroba připadá v průměru na kus a den. Plnění tohoto úkolu je pak měřítkem pro hodnocení zásluh každé ošetřovatelky za krátká časová období — např. za měsíc.

Podmínkou pro stanovení úkolu každé ošetřovatelky je správně určená základní dávka v objemných krmivech pro všechny krávy ve stáji a také přesný výpočet, jakou dojivost tato základní dávka zajišťuje. Složení a hodnotu základní dávky určíme způsobem, uvedeným v příloze č. 9. Zde též vyjadřujeme hodnotu krmiv pro výpočet nákladů a sledujeme, jaké výroby v každém období měsíce má být dosaženo a jaká byla ve skutečnosti.

Za každé období výdeje krmiv stanovíme počet krmných dnů, potřebu jednotlivých druhů krmiv na kus a den a celkovou potřebu, vyjádříme též kvalitu krmiv, která budou vydána, a jaké množství živin obsahují. Podle množství živin, vydaných na kus a den v základní dávce můžeme pak určit (v souladu s vědecky stanovenými normami spotřeby), jaká výroba je těmito dávkami zajištěna. V chovu dojníc tak zjistíme, jaká dojivost je kryta základní dávkou krmiv, a vyšší dojivost pak zajistíme přidavkem jaderných krmiv.

Spotřeba krmiv v základní dávce pro dojnice bude však vždy vyšší, než je normovaná spotřeba na litr mléka. Základní dávku totiž obdrží i ty dojnice, které se blíží zaprahnutí nebo jsou zaprahlé, takže spotřeba živin v základní dávce krmiv u těchto krav je vyšší, než odpovídá dojivosti.

Plánovanou a skutečně dosaženou výrobu u každé ošetřovatelky zjistíme na formuláři (příloha č. 10) tím, že sečteme výrobu všech období za měsíc.

Plnění úkolu celé stáje sledujeme za každý měsíc způsobem, uvedeným v příloze č. 11.

Příloha č. 9.

Stáj dojníc:
Ošetřovatelka:

Zpřesněný výrobní úkol ošetřovatelek dojníc (příp. stáje). Přídavek jaderných krmiv pro dojnice s užitkovostí vyšší, než je kryta základní dávkou krmiv.

		Období od—do		Období od—do		Období od—do		Období od—do		Období od—do		Období od—do	
		plán	skut.	plán	skut.	plán	skut.	plán	skut.	plán	skut.	plán	skut.
Počet krav													
Počet krm. dnů													
Výroba mléka	celkem												
	na kus a den												
Čís. krav	Kontrola dne nadojeno												
	Přídavky kg												
	Kontrola dne nadoj.												
	Přídavky kg												
	Kontrola dne nadoj.												
	Přídavky kg												
	Kontrola dne nadoj.												
	Přídavky kg												
	Kontrola dne nadoj.												
	Přídavky kg												
	Kontrola dne nadoj.												
	Přídavky kg												
atd.	Kontrola dne nadoj.												
	Přídavky kg												
	Kontrola dne nadoj.												
	Přídavky kg												
Celkem													

JZD

Měsíc

Středisko

Potřeba krmiv pro — dojnice — skot (plemenný, žírný) — prasata na žír, slepice
a odpovídající výroba

[illegible]

1) U dojnic je ukazatelem, jaké dojivosti odpovídá základní dávka. Výroba je nižší u krav, dojících méně než odpovídá základní dávce (zaprahle nebo před zaprahnutím).

[illegible]

Středisko:
(hospodářství)

JZD

Denní sledování výroby mléka

v měsíci 1962

Měsíční úkol—CVFP					Jméno ošetřovatelky										
Ø denní dojivost na kus					měs. úkol / Ø doj. na kus					/		/		/	
Zpřesněný měsíč. úkol															
Den	Počet		Nadojeno 1		Vydáno 1					nadojeno denně		nadojeno denně		nadojeno denně	
	krav	doj.	denně	na kus	sběr		zkrm.	vys.		celkem	na 1 doj.	celkem	na 1 doj.	celkem	na 1 doj.
1															
2															
3															
atd.															
Celkem za měs.															
Rozdíl															

Na tomto formuláři denně zaznamenáváme, kolik litrů mléka nadojily dojnice jednotlivé ošetřovatelky, jaký je jejich měsíční úkol z celoročního výrobního a finančního plánu a zpřesněný měsíční úkol podle již uvedených výpočtů. Uvádíme též, jaký byl v celé stáji počet krav a dojnic, jaká byla denní výroba mléka v celé stáji a kam bylo vydáno. Pro orientaci uvádíme na druhé straně formuláře spotřebu živin pro dojnice na záchovnou dávku a dávky živin na výrobu jednoho litru mléka.

Uvedenou formou se tedy upřesňuje výrobní úkol v každém měsíci, je zajištěno ekonomické využití krmiv a je získán podklad pro spravedlivé hodnocení dosažených výsledků.

Obdobnou formu zpřesňování měsíčního úkolu lze použít i po zavedení dvousměnného provozu v chovu dojnic. V tomto případě však vyjádříme upřesněný úkol celé stáje, nikoli podle jednotlivých ošetřovatelek. V letních měsících při pasení dojnic sledujeme jen plnění úkolu celé stáje podle požadavků celoročního výrobního a finančního plánu.

Chov plemenného a žírného skotu a žír prasat

Pro hodnocení výrobních výsledků u plemenného a žírného skotu a v žíru prasat potřebujeme údaje, které obsahuje příloha č. 10.

V žíru skotu a v žíru prasat je nutno získat opět ukazatele, kteří jsou měřítkem pro hodnocení zásluh na dosažených výsledcích. Podkladem je zde rovněž přesný plán a jeho plnění. Celoroční výrobní a finanční plán stanoví průměrné denní přírůstky a celkovou výrobu u těchto druhů zvířat pro každý měsíc. Skutečná výroba však závisí převážně na množství a kvalitě krmiv, tj. zda jsou v souladu s normovanou výší spotřeby pro dosažení určitých přírůstků. Proto ve formuláři vyjadřujeme, jaké množství jednotlivých krmiv se vydává na kus a den, jaké množství živin toto množství krmiv obsahuje a jakou výrobu krmiva zajišťují podle vědecky ověřených norem. Takto vypočtená výroba je pak zpřesněným plánem. Plnění zpřesněného plánu je měřítkem pro hodnocení činnosti a přiznání premii.

Protože spotřeba krmiv na kilogram přírůstku je rozdílná u různých váhových kategorií zvířat, upřesňujeme ji podle počtu zvířat v rozhodujících váhových kategoriích.

K přibližné orientaci pro stanovení krmných dávek a užitkovosti uvádíme na druhé straně formuláře tyto údaje z literatury (tab. I—V):

I.

Skot — výkrm

Přírůstek na ks/den 1—1,30 kg

Věk zvířat (v měsících)	Živá váha zvířat v kg	Škrob. hodnota v kg	Stravitelné bílkoviny v kg	Na 1 škrob. hodnotu příp. bílkovin v g
6—7	200	2,85	0,53	182
8—9	250	3,00	0,54	180
10—11	300	3,50	0,57	163
12—14	400	4,30	0,64	150
15—17	500	5,00	0,72	144
18—20	600	5,70	0,75	131

II.

Skot chovný

Přírůstek na ks/den 0,75—1 kg

Věk zvířat (v měsících)	Průměrná živá váha v kg	Škrobové hodnoty v kg	Stravitelné bílkoviny v kg	Ca (g)	P (g)	NaCl (g)
Jalovice						
1—2	70	1,5	0,30	20	10	7
3	100	1,9	0,35	24	12	8
4	130	2,4	0,40	26	13	10
6	180	2,7	0,48	32	16	12
12	300	3,0	0,45	36	18	15
Býčci						
1—2	80	1,9	0,35	22	12	8
3	125	2,3	0,40	28	14	10
4	170	2,8	0,45	32	16	12
6	230	3,2	0,50	36	18	15
12	400	3,5	0,55	40	20	20

III.

Skot chovný

Skot výkrm

Váha	Suš.	SB	ŠH	Přírůstek	Váha	Suš.	SB	ŠH	Přírůstek
do 130	2,0	0,35	1,90	0,50	140—500	7,06	0,69	4,—	0,66—0,86
Rychložir									
130—480	6,3	0,45	3,08	0,65	250—600	8,00	0,75	5,—	1,——1,20

IV.

Prasata chovná

Prasata žírná

20—40	1,10	0,14	0,80	0,35	20—40	1,20	0,14	0,80	0,35
40—80	2,00	0,18	1,30	0,50	40—80	2,—	0,24	1,60	0,55
80—100	2,80	0,22	1,70	0,60	80—100	2,70	0,27	2,20	0,65

V. Krmné normy pro polosádelný výkrm prasat (Podle Redkina)

Živá váha kg	Denní přírůstek g	Krmná dávka má obsa- hovat nejméně		Denní přírůstek g	Krmná dávka má obsa- hovat nejméně	
		ŠH kg	SB kg		ŠH kg	SB g
30—40	350—400	1,08—1,20	220—240	450—500	1,26—1,32	250—260
40—50	400—500	1,26—1,50	240—260	500—600	1,32—1,62	260—280
50—60	500—600	1,44—1,62	240—270	550—650	1,50—1,74	250—290
60—70	500—600	1,50—1,74	230—260	550—560	1,56—1,80	250—270
70—80	550—650	1,62—1,80	240—270	600—700	1,80—1,98	270—290
80—90	650—700	1,92—2,04	280—290	750—800	2,16—2,28	290—300
90—100	700—750	2,22—2,34	290—310	800—850	2,46—2,58	320—350
100—110	700—750	2,34—2,52	310—330	800—850	2,46—2,70	340—360
110—120	750—800	2,64—2,76	300—320	850—900	2,88—3,00	330—350
120—130	750—800	2,82—2,94	280—300	850—900	3,06—3,24	300—320
130—140	700—800	2,82—3,12	260—280	800—850	3,12—3,30	280—300
140—160	600—700	2,82—3,12	260—280	750—800	3,18—3,42	280—310
160—180	550—500	2,76—2,88	250—270	650—550	3,06—3,00	275—280

Údaje z literatury o potřebě živin na kilogram přírůstku však nevyčerpávají všechny případy, které se u družstva objevují. Zvířatům mohou být totiž dávány vyšší nebo nižší dávky, než je v normách uvedeno. V takových případech je nutno určit odpovídající přírůstek úměrně k nejbližšímu ukazateli v tabulce a také s ohledem na vlastní zkušenosti družstva o dosažených přírůstcích při různých krmných dávkách.

Chov prasnic

Pro hodnocení činnosti ošetřovatelů v chovu prasnic je rozhodující počet odstavených selat od každé prasnice. Tento rozhodující ukazatel závisí na počtu připuštění, vrhů, narozených selat, hynutí selat a ve značné míře opět na množství a kvalitě krmiv podávaných prasnicím.

Na formuláři, který uvádíme v příloze č. 12, sledujeme v každém období výdeje krmiv prasnicím druhy krmiv, jejich kvalitu, dávku na kus a den a množství živin této dávky. Podle vědeckých poznatků je rozdílná potřeba krmiv pro prasnice v různém stupni březosti a rozdílná pro kojící prasnice se selaty. Na formuláři pro porovnání s krmnými dávkami uvádíme potřebu živin normovanou a sledujeme, kolik je prasnic v každé uvedené kategorii. Tím získáme ukazatele, zda množství krmiv pro prasnice odpovídá vědeckým normám, a podklad pro hodnocení výsledků činnosti v chovu prasnic. Měřítkem pro přemiování ošetřovatelů zůstává zde plnění úkolů podle celoročního výrobního a finančního plánu.

Pro potřeby výpočtu vlastních nákladů na odstavené sele (nebo na kilogram selete) sledujeme též hodnotu spotřebovaných krmiv v Kčs.

Chov slepic

V chovu slepic uvádíme na samostatném formuláři (příloha č. 13) měsíční úkol každé drůbežárny podle celoročního výrobního a finančního plánu a jejich zpřesněný měsíční úkol, vyjádřený s ohledem na počet slepic a na množství živin v podávané denní krmné dávce pro slepice. Také jednotlivým ošetřovatelkám slepic stanovíme měsíční úkol a sledujeme, jak je tento úkol plněn.

U každého střediska denně zaznamenáváme počet slepic, snůšku a kam byla vejce dodána. Denně též podrobně sledujeme snůšku podle jednotlivých ošetřovatelek.

Zpřesněný měsíční úkol je podkladem pro hodnocení činnosti každé ošetřovatelky a pro přiznání prémie za překročení úkolu.

Jako pomůcku pro rychlou orientaci o tom, jaká snůška vajec odpovídá určitým krmným dávkám, uvádíme na druhé straně formuláře některé krmné normy pro slepice k dosažení snůšky 120, popř. 160 vajec ročně. Tyto příklady ovšem nevyčerpávají všechny možnosti, jež se v družstvu vyskytnou, a proto se musíme řídit obdobnými zásadami při stanovení zpřesněného úkolu jako při výrobě masa.

Vědecké poznatky ukazují, jaký podíl z celoroční plánované užítkovosti má činit snůška v jednotlivých měsících. Tento podíl, vyjádřený v procentech, je rozdílný při různé užítkovosti. O tom svědčí údaje uvedené na str. 405.

Potřeba krmiv pro prasnice a ukazatelé výroby

JZD

Měsíc.....

Středisko

Stáj

Vývojová fáze	Na kus a den			Období od—do				Období od—do			
	Suš.	SB	ŠH	Počet zvířat	Krmné dny	SB	ŠH	Počet zvířat	Krmné dny	SB	ŠH
Prasnice	4	0,27	2,2								
P. břez. 1 + 2 m.		0,05	0,25								
P. břez. 3 m.		0,08	0,4								
P. břez. 4 m.		0,12	0,6								
P. koj. na 1 sele	0,3	0,05	0,25								
Selata příkrmov.											
Celkem potř.											
Krmná dávka obsahuje											
Rozdíl											

Opraseno			Narozeno			Uhynulo			Odstaveno			Připuštěno		
Pl	Sk	R	Pl	Sk	R	Pl	Sk	R	Pl	Sk	R	Pl	Sk	R

Období od — do	Druh krmiv	Kvalita	Dávka na kus a den	Obsah			Potřeba za období q	Spotřeba krmiv				Poznám- ky
				suš. kg	SB kg	ŠH kg		vlastních		nakoupe- ných		
								q	Kčs	q	Kčs	
Celkem	—	—	—									
atd.												

Měsíční úkol a denní sledování výroby vajec

za měsíc

Středisko

JZD

Drůbežárna	Měsíční úkol				Vyrobeno	
	CVFP		zpřesň.			
	celkem	na 1 slep.	celkem	na 1 slep.	celkem	na 1 slep.

Den	Ošetřova- telka		Ošetřova- telka		Ošetřova- telka		Celkem za měsíc			Vydáno v ks				
	měsíční úkol		měsíční úkol		měsíční úkol		počet slepíc	počet uhyn. slepíc	denní snůš.	sběr				
	počet slepíc	denní snůška	počet slepíc	denní snůška	počet slepíc	denní snůška								
1														
2														
3														
4														
5														
6														
atd.														
Cel- kem														

Rok

Středisko

Stáj

Výpočet vlastních —

Měsíc, čtvrtletí	Odměna za ruč. práce						Náklady na krmiva		Ostat. přímé nákl.
	ošetřování		s potahy		s trakt.		vlast.	nakoup.	
	PJ	Kčs	PJ	Kčs	PJ	Kčs	Kčs	Kčs	
Celkem									
na 1									

Křivka při nosnosti 120 vajec ročně:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
% 2,5	5,8	12,5	15,8	16,7	15,0	11,6	10,0	5,0	2,5	1,3	1,3	100%

při nosnosti 160 vajec ročně:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
% 5,9	7,5	12,2	13,7	13,7	11,9	9,3	7,5	6,3	4,1	3,8	4,1	100%

Při nosnosti 160 vajec ročně připadá na zimní měsíce podstatně vyšší podíl výroby než při nosnosti 120 vajec ročně. Podle těchto poznatků je též nutno stanovit měsíční nosnost a krmné dávky s potřebným obsahem stravitelných bílkovin. Řídíme se při tom vědeckými poznatky o potřebě stravitelných bílkovin při určité měsíční snůšce. Na formuláři uvádíme pro orientaci tyto údaje (tab.VI):

VI. Potřeba stravitelných bílkovin pro výběhový chov slepic (v g na kus a den)

Měsíční snůška vajec	Léto	Jaro—podzim	Zima
3	8,6	9,0	9,5
6	10,1	10,5	11,0
9	11,6	12,0	12,5
12	13,1	13,5	14,0
15	14,6	15,0	15,5
18	16,1	16,5	17,0
21	17,6	18,0	18,5

Uvedené normy jsou pro leghornky bílé (průměrná váha 1,80 kg).

Pro všechny chovy

U každého chovu ve výrobním středisku budeme též zjišťovat přímé náklady na jednotku produkce za čtvrtletí, popř. za každý měsíc. Výše nákladů na jednotku produkce je komplexním ukazatelem o činnosti každého chozrasčotního útvaru a využijeme ho při operativních rozbořech k odhalování rezerv, popř. též k přiznání premii za úsporu plánovaných nákladů na jednotku produktu. Výpočet nákladů je uveden v příloze 14.

přímých nákladů

JZD

Podíl nákladů na		Přímé klady celkem	Režie		Vlastní náklady úhrnem	Hodn. vedl. výrob.	Vlastní náklady	Množ. výrob.
potahy	trakt.		odvět.	druž.				
Kčs	Kčs		Kčs	Kčs				

Dispečerské hlášení
o živočišné výrobě za období

od.....do.....

Středisko.....
(hospodářství)

Ukazatel		Dne						atd.
1	Počet krav							
2	Skot celkem ks							
3	Narozeno telat ks							
4	Uhynulo telat ks							
5	Dodáv. hov. masa ks/kg							
6	Počet prasnic							
7	Narozeno selat ks							
8	Uhynulo selat ks							
9	Prasata ve výkrmu ks							
10	Uhynulo prasat ks							
11	Dodáv. prasat ks/kg							
12	Nadojeno mléka l							
13	Dodáno mléka do sběr.							
14	Zkrmeno mléka l							
15	Jiná spotř. mléka l							
16	Stav slepic ks							
17	Uhynulo slepic ks							
18	Stav kuřat ks							
19	Uhynulo kuřat ks							
20	Snůška vajec ks							
21	Dodávka vajec ks							
22	Připuštěno krav ks							
23	Zjištěno břez. krav							
24	Připuštěno jalovic							
25	Zjišt. břez. jalovic							
26	Připuštěno prasnic ks							
27	Připuštěno prasníček							
28	atd.							

Stejným způsobem vyjadřujeme plán přímých, popř. vlastních nákladů a dosaženou skutečnost za měsíc a čtvrtletí. Režie při výpočtu vlastních nákladů připočítáváme k přímým nákladům v takovém poměru, jaký vyplývá z celoročního výrobního a finančního plánu mezi přímými a nepřímými náklady živočišné výroby.

Vedení družstva potřebuje denně znát, jaký je stav celé živočišné výroby každého výrobního střediska. Proto vedoucí živočišné výroby sestavuje na středisku denně hlášení, jehož obsah uvádíme v příloze č. 15.

Uvedenou formou hlášení získá vedení rozhodující ukazatele o živočišné výrobě každého střediska a tím i celého družstva, což je pro jeho operativní řízení nezbytné. Formulář vystačí na polovinu měsíce nebo na celý měsíc, jestliže využijeme i jeho druhé strany.

Uvedený způsob chozrasčotního plánování a evidence v živočišné výrobě „JZD Jaro“ se stane základnou činností každého chozrasčotního útvaru.

Abychom získali správný podklad ke sledování a hodnocení plnění takto navrženého plánu, budou přesně vážena všechna vydávaná krmiva — nakoupená i vlastní. Na výdejce bude označeno nejen množství, ale i kvalita vlastních krmiv a chozrasčotní útvar, pro nějž bude krmivo vydáno.

Jde tedy o další principy vnitropodnikového chozrasčotu v plánování živočišné výroby a v evidenčních formách pro kontrolu plnění těchto úkolů za krátká časová údobí. Správným uplatňováním těchto principů vnitropodnikového chozrasčotu se vytvoří příznivé podmínky k vysoké zainteresovanosti na

výsledcích práce ve výrobních střediscích, chovatelských skupinách a u jednotlivých pracovníků v živočišné výrobě.

Další chozrasčotní principy

Vedení družstva si též uvědomuje, že nezbytným předpokladem pro plné využívání těchto chozrasčotních principů je správná soustava norem, diferencovaných podle výrobních podmínek každého jednotlivého chozrasčotního útvaru, rozvíjení socialistického soutěžení mezi jednotlivými výrobními středisky a pracovníky jednotlivých chovů a ekonomické rozborů hospodaření, opírající se o kalkulace a sledování vlastních nákladů, popř. jejich hlavních složek, za krátká časová údobí. Tyto předpoklady postupně též uplatňuje a patřičně jich využívá.

Chozrasčotní řád JZD

Zavádění chozrasčotní principy musí být závazné i pro nejnižší organizační útvary družstva. Aby toho bylo dosaženo, je jednak nutno seznámit všechny pracovníky s podstatou a významem chozrasčotu, jednak je nezbytné vytvořit závaznou vnitrodružstevní právní normu, o kterou se bude opírat prosazování chozrasčotních zásad. Takovou normu představuje chozrasčotní řád družstva, který musí vytvořit rámec, stmelující hlavní chozrasčotní principy. Obsah, znění a závaznost ustanovení chozrasčotního řádu musí být projednány a schváleny členskou schůzí družstva, obdobně jako u domácího pracovního řádu. Podle těchto zásad vypracovává „JZD Jaro“ svůj chozrasčotní řád.

Chozrasčotní řád ve sledovaném družstvu vyjádří v úvodu, jaký je účel a cíl sloučení družstva a jakými prostředky bude stanoveného cíle dosahováno.

Účelem sloučených družstev je vytvořit ekonomicky výhodný hospodářský celek, v němž lze využívat výhod moderní techniky a technologie.

Cílem je dosahovat stále lepších hospodářských výsledků, zabezpečit zvýšené úkoly třetího pětiletého plánu a vytvořit předpoklady pro další urychlený rozvoj družstev.

Prostředkem k dosažení těchto cílů je zdokonalená forma řízení a uplatňování chozrasčotních principů. V dalších odstavcích proto chozrasčotní řád přesně vyjádří, které chozrasčotní principy a jakým způsobem budou uplatňovány v jednotlivých výrobních odvětvích. (Projednané chozrasčotní principy jsou zde zaváděny v rostlinné a živočišné výrobě a stanou se též obsahem chozrasčotního řádu.)

Činnost jednotlivých chozrasčotních útvarů bude sledovat a hodnotit chozrasčotní komise, která bude též prosazovat, aby se v nejširším měřítku uplatnily zásady vnitropodnikového chozrasčotu.

Chozrasčotní komise bude mít toto složení: předsedou je předseda JZD, zástupcem je ekonom družstva a členy: vedoucí chozrasčotních skupin, předseda revizní komise, tajemník MNV a člen zemědělské komise rady MNV.

Na sledování chozrasčotních ukazatelů zainteresuje chozrasčotní komise a vedoucí skupin všechny pracovníky svých kolektivů. Využijí k tomu výrobních porad, na nichž budou řešit výrobní otázky skupiny. Vedoucí výrobních skupin v součinnosti s chozrasčotní komisí budou seznamovat všechny příslušníky skupiny s hodnocením a s výsledky jejich činnosti a budou s nimi projednávat i zamýšlená

opatření. Vedení družstva a chozrasčotní komise seznámí s výsledky a hodnocením, jakož i s přijatými opatřeními všechny družstevníky na členské schůzi nejméně jednou za měsíc.

Nezbytným doplňkem chozrasčotního řádu budou chozrasčotní smlouvy, premiový řád, vyjadřující zásady hmotné zainteresovanosti na plnění chozrasčotních ukazatelů, dále pak vyhlášené socialistické soutěžení a prověřené technickohospodářské normy, diferencované podle výrobních podmínek každého jednotlivého útvaru.

Souhrn

Slučování družstev je významným prostředkem k úspěšnému plnění úkolů v zemědělství. Budou tak vytvořeny velkovýrobní závody a tím i báze pro uplatnění nejmodernějších poznatků zemědělské vědy a výzkumu. Aby se však velkovýrobní podmínky urychleně projevily v růstu a zhospodárnění výroby, musí být uplatněna řada opatření. Na příkladu „JZD Jaro“ jsme ukázali, že kromě opatření na úseku moderní výstavby, techniky a technologie půjde v hospodářské činnosti sloučeného družstva o široké uplatnění chozrasčotních principů.

Základním požadavkem k dosažení tohoto cíle je **v r o s t l i n n é v ý r o b ě :**

1. Stanovit účelnou organizaci řízení, organizaci výroby a práce.
2. Vypracovat výhledový stav půdního fondu, závazné osevní postupy, zajistit přesnou evidenci půdy a evidenční podmínky pro dobré využití půdy (zavést knihu honů a mapu půdního fondu).
3. Úkoly celoročního a výrobního finančního plánu rozvrhovat na chozrasčotní útvary a krátká časová údobí (pracovní etapy) podle prověřených norem, diferencovaných s ohledem na výrobní podmínky každé plní výrobní skupiny.
4. Na technologické kartě u každé plodiny polní výrobní skupiny (popř. mechanizované brigády) stanovit termíny pro jednotlivé operace, co nejvíce využívat mechanizace a pokrokové technologie ke splnění plánovaných operací, vyjádřit zde potřebné pracovní a materiálové náklady a objem produkce.
5. Sledovat a hodnotit, jak jsou plněny úkoly podle takto rozvržených ukazatelů plánu, operativně odstraňovat zjištěné závady.
6. Vypracovat a uplatnit systém premií, který podnítl zájem pracovníků a funkcionářů družstva nejen o včasné splnění plánovaného rozsahu prací a o dosažení plánovaného množství výrobků, ale i o jejich kvalitu.
7. Na výrobních poradách nejméně jedenkrát za tři dny projednávat potřebu práce a výrobních prostředků a přitom se opírat o denní záznamy o průběhu prací z dřívějších let.

V ž i v o č i š n é v ý r o b ě :

1. Vypracovat výhled stavu živočišné výroby a na jeho podkladě vytvořit soulad s krmivovou základnou. Stanovit vhodnou organizaci řízení, výroby a práce.
2. Rozepisovat plán výroby, užítkovosti zvířat a nákladů na výrobu na krátká časová období a na jednotlivé chozrasčotní útvary (chovy, kategorie zvířat, jednotlivé ošetřovatele), a to na podkladě prověřených norem, diferencovaných s ohledem na výrobní podmínky každého chozrasčotního útvaru. Úkoly celoročního výrobního a finančního plánu upřesňovat podle výkonnosti svěřených zvířat a s ohledem na množství a kvalitu přidělených krmiv.

3. Podle takto rozvržených a upřesněných úkolů a podle stanovené užito-
vosti hodnotit zásluhy pracovníků živočišné výroby na dosažených výsledcích.

4. Pravidelně a operativně dělat rozborы hospodaření na podkladě ukazatelů
o plnění plánu výroby a nákladů, sledovat a kontrolovat plnění plánu na diagra-
mech a grafech, rozvíjet socialistické soutěžení chovatelských skupin, stájí i jed-
notlivých ošetřovatelů.

Předpokladem pro splnění uvedených zásad vnitropodnikového chozrasčotu
je taková evidence, která poskytne přesné podklady pro kontrolu plnění plánu,
pro operativní rozborы a pro přiznání premií podle zásluhy. Proto musí být evi-
dence členěna podle hledisek plánování, tj. podle výrobních středisek, pracovních
skupin, chovů, stájí a jednotlivých ošetřovatelů. Příklad takové evidence byl po-
drobně vyjádřen.

Nezbytnou podmínkou k účinnému uplatnění chozrasčotních principů ve
sloučeném družstvu je též chozrasčotní řád, který shrnuje chozrasčotní principy
a stanoví jejich závaznost.

Внедрение хозрасчетных принципов в хозяйственной деятельности ЕСХК

Укрупнение кооперативов имеет большое значение для успешного выполнения за-
дач в сельском хозяйстве. Этим путем будут созданы крупнопроизводственные пред-
приятия, и тем самым также основа для применения передовых достижений сельско-
хозяйственного научного исследования. Однако, для того, чтобы крупнопроизводствен-
ные условия быстро отразились в росте и экономичности производства, необходимо
осуществить ряд мероприятий. На примере ЕСХК Яро мы показали, что наряду с ме-
роприятиями по линии передового строительства, техники и технологии, в хозяйственной
деятельности укрупненного кооператива вопрос будет заключаться в широком внедре-
нии хозрасчетных принципов.

Для достижения этой цели в растениеводстве прежде всего необходимо:

1. Установить целесообразную организацию руководства, правильную организацию
производства и труда.

2. Разработать перспективный план распределения земельного фонда, обязательные
севообороты, обеспечить точный учет земли и необходимые условия учета для хорошего
использования почвы (завести книгу полей и карту земельного фонда).

3. Задачи круглогодичного производственного и финансового плана разделить на
хозрасчетные единицы и короткие сроки времени (рабочие этапы) согласно проверенным
нормам, дифференцированным с учетом производственных условий каждой полеводчес-
кой производственной бригады.

4. На технологической карточке у каждой культуры полеводческой производствен-
ной бригады (а при случае механизированной бригады) определить сроки отдельных
операций, максимально использовать механизацию и передовую технологию для выпол-
нения запланированных операций, определив при этом необходимые материальные
издержки, затраты труда и объем производства.

5. Наблюдать и оценивать выполнение задач согласно расписанным таким образом
показателям плана, оперативно устранять обнаруженные неполадки.

6. Разработать и внедрить систему премий, которая вызовет заинтересованность
работников и руководителей кооператива не только в своевременном выполнении пла-
нируемого объема работ и в достижении планируемого количества продуктов, но и в их
качестве.

7. На производственных совещаниях, повторяющихся минимально каждые три дня, обсуждать затрату труда и средств производства, и исходить при этом из ежедневного учета течения работ за прошлые годы.

В животноводстве:

1. Разработать перспективу развития животноводства и на этой основе создать слаженность с кормовой базой. Установить целесообразную организацию руководства, производства и труда.

2. Расписывать план производства, продуктивности животных и расходов по производству на короткие сроки и на отдельные хозрасчетные единицы (стада, категории животных, отдельных животноводов), а именно на основании проверенных норм, дифференцированных с учетом производственных условий каждой хозрасчетной единицы. Задачи круглогодичного производственного и финансового плана уточнять согласно продуктивности вверенных животных и с учетом количества и качества вверенных кормов.

3. Согласно таким образом расписанным и уточненным заданиям и согласно установленной продуктивности оценивать заслуги работников животноводства в достигнутых результатах.

4. Регулярно и оперативно производить анализы ведения хозяйств на основании показателей выполнения плана производства и затрат, наблюдать и контролировать выполнение плана на диаграммах и графиках, развивать социалистическое соревнование групп животноводов, объектов и отдельных животноводов.

Предпосылкой выполнения указанных принципов хозрасчета в предприятии является такой учет, который предоставит точные данные для контроля выполнения плана, для оперативных анализов и для распределения премий по заслугам. Поэтому учет должен быть расчленен согласно статьям планирования, т. е. согласно производственным центрам, рабочим группам, стадам, объектам и отдельным животноводам. Пример такого учета был подробно представлен.

Необходимым условием эффективного внедрения хозрасчетных принципов в укрупненном кооперативе являются также хозрасчетные правила, которые обобщают хозрасчетные принципы и определяют их обязательность.

Die Notwendigkeit der Wahrung der Grundsätze der wirtschaftlichen Rechnungsführung in der Wirtschaftstätigkeit der JZD (LEG)

Der Zusammenschluß der Genossenschaften ist ein wirksames Mittel zur erfolgreichen Erfüllung der Aufgaben in der Landwirtschaft. Auf diese Weise werden Großbetriebe und damit auch die Grundlage für die Anwendung der neuesten Erkenntnisse der Agrarwissenschaft- und Forschung geschaffen. Damit die großbetrieblichen Bedingungen jedoch auch beschleunigt im Wachstum der Produktion und in der Hebung ihrer Wirtschaftlichkeit zum Ausdruck gelangen, muß eine Reihe von Maßnahmen getroffen werden. Am Beispiel der LEG Jaro haben wir aufgezeigt, daß es neben den Maßnahmen auf dem Gebiet des modernen Bauwesens, der neuen Technik und Technologie auch um die breite Geltendmachung der Grundsätze der wirtschaftlichen Rechnungsführung in der Wirtschaftstätigkeit der zusammengeschlossenen Genossenschaften gehen wird.

Die grundlegenden Voraussetzungen für die Erreichung dieses Zieles sind: in der pflanzlichen Produktion

1. Die Festlegung einer zweckmäßigen Organisation der Leitung, Produktion und Arbeit.

2. Die Erarbeitung des künftigen (Perspektiv-) Standes des Bodenfonds, verbindlicher Fruchtfolgen, die Sicherstellung einer genauen Evidenz (Erfassung und Aufzeichnung) des Bodens und der evidenzmäßigen Bedingungen für eine richtige Bodennutzung (Einführung eines Buchs der Schläge (Flurbuch) und einer Bodenkarte).

3. Aufschlüsselung der Aufgaben des Jahresproduktion- und Finanzplans auf die Einheiten der wirtschaftlichen Rechnungsführung und auf kurze Zeitabschnitte (Arbeitsetappen) auf Grund überprüfter Normen, die unter Berücksichtigung der Produktionsbedingungen einer jeden Feldbaubrigade differenziert sind.

4. Die Festsetzung von Terminen für die einzelnen Arbeitsgänge auf der technologischen Karte bei jeder Fruchtart der Feldbaubrigade (allenfalls mechanisierten Brigade), die höchstmögliche Auslastung der Mechanisierung und Anwendung der fortschrittlichen Technologie zur Durchführung der geplanten Arbeitsgänge, die Veranschaulichung des notwendigen Arbeits- und Materialsaufwands und des Umfangs der Produktion auf der technologischen Karte.

5. Die Kontrolle und Bewertung der Aufgabenerfüllung nach den auf diese Weise aufgeschlüsselten Plankennziffern, die operative Beseitigung der ermittelten Mängel.

6. Die Erarbeitung und Anwendung eines Prämiensystems, das das Interesse der Genossenschaftsmitglieder und -Funktionäre nicht nur an der zeitgerechten Erzielung des geplanten Arbeitsumfangs und der geplanten Produktenmenge, sondern auch an der Qualität der Produkte anregt.

7. Auf den mindestens einmal in 3 Tagen abgehaltenen Produktionsberatungen ist der Bedarf an Arbeitskräften und Produktionsmitteln durchzubespochen, wobei man sich auf die Tagesvermerke über den Arbeitsablauf in den früheren Jahren stützen soll.

In der tierischen Produktion

1. Die Erarbeitung des künftigen (Perspektiv-)Standes der tierischen Produktion; auf Grund desselben soll ein Einklang mit der Futtergrundlage hergestellt werden. Die Festlegung einer geeigneten Organisation der Leitung, Produktion und Arbeit.

2. Die Aufschlüsselung des Produktionsplans, der Produktivität der landwirtschaftlichen Nutztiere und der Produktionskosten auf kurze Zeitabschnitte und auf die einzelnen Einheiten der Wirtschaftlichen Rechnungsführung (Bestände, Tiergattungen, einzelne Pfleger); und zwar auf Grund überprüfter Normen, die unter Berücksichtigung der Produktionsbedingungen einer jeden Einheit der wirtschaftlichen Rechnungsführung differenziert sind. Die Aufgaben des Jahresproduktions- und Finanzplans sind nach der Leistung der anvertrauten Tiere und unter Berücksichtigung der Menge und Güte der zugewiesenen Futtermittel zu präzisieren.

3. Die Bewertung des Verdienstes der Mitarbeiter der tierischen Produktion an den erzielten Ergebnissen nach den so aufgeschlüsselten und präzisierten Aufgaben und nach der festgelegten Produktivität.

4. Die regelmäßige und operative Durchführung von Analysen der Wirtschaftsführung auf Grund der Kennziffern der Erfüllung der Produktions- und Kostenpläne, die Verfolgung und Kontrolle der Planerfüllung auf Diagrammen und graphischen Darstellungen, die Entfaltung des sozialistischen Wettbewerbs in den Viehwirtschaftsbrigaden, Ställen und zwischen den einzelnen Pflegern.

Die Voraussetzung für die Einhaltung der genannten Grundsätze der innerbetrieblichen wirtschaftlichen Rechnungsführung ist eine solche Rechnungsführung, die genaue Unterlagen für die Kontrolle der Planerfüllung, für operative Analysen und für die Erteilung von Prämien nach Verdienst bietet. Die Rechnungsführung muß daher nach den Gesichtspunkten der Planung, d. h. auf die Produktionsstütz-

punkte, Brigaden, Bestände, Ställe und einzelnen Pfleger gegliedert werden. Ein Beispiel einer solchen Rechnungsführung wurde in allen Einzelheiten aufgeführt.

Eine unabdingbare Forderung für die wirksame Anwendung der Grundsätze der wirtschaftlichen Rechnungsführung in den zusammengeschlossenen Genossenschaften ist auch die Ordnung der wirtschaftlichen Rechnungsführung, die die Grundsätze derselben enthält und ihre Verbindlichkeit festlegt.

KNIHY O PEŇAŽNEJ ODMENE V JRD

V posledných rokoch venujú ekonómi socialistických krajín mimoriadnu pozornosť problémom osobnej hmotnej zainteresovanosti pracovníkov na výsledkoch práce, čo našlo svoj odraz v množstve článkov, štúdií i knižných publikácií.

Významný podiel v týchto prácach zaujímajú problémy využívania princípov osobnej zainteresovanosti v družstevnej poľnohospodárskej veľkovýrobe. Zvýšený záujem ekonómov o uvedené otázky vyplýva z dvoch skutočností: zo špecifických podmienok pôsobenia zákona rozdeľovania podľa práce v družstevnom sektore, avšak tiež z tej príčiny, že práve tento úsek ekonomickej teórie bol v minulosti dosť zanedbávaný.

V súvislosti s rozpracovaním otázok osobnej hmotnej zainteresovanosti v družstevných podnikoch venuje sa pozornosť peňažnej odmene v poľnohospodárskych družstvách. Za posledný rok bolo u nás k tejto problematike napísaných pomerne veľa článkov vo vedeckých časopisoch i na stránkach dennej tlače a vyšlo i niekoľko knižných publikácií. V tejto recenzii zameriavame pozornosť na tri práce, ktoré sa venujú tomuto veľmi aktuálnemu problému odmeňovania v našich družstvách. Ide o publikáciu súdruha doc. dr. J. Karlíka: „*Pokrokový charakter peňažného odmeňovania družstevníkov*“, prácu kolektívu vedeného akademikom J. Kořátkom: „*Peňažná odměna v JZD*“ a publikáciu C. Sc. inž. M. Šebestu a F. Šimuniča: „*Nové formy odmeňovania v JRD*“.

* * *

Kniha J. Karlíka (vyšla v Státním nakladatelství politické literatury 1961, strán 180) má charakter politicko-ekonomickej práce. Autor sa v nej snaží zo všeobecníť skúsenosti z procesu odmeňovania družstevníkov v dvoch socialistických krajinách: v SSSR a v ČSSR, s hlavným zameraním sa na otázky spojené s peňažným odmeňovaním v poľnohospodárskych družstvách.

Autor rozdelil tématiku svoju prácu na tri časti. V prvej robí rozbor doterajšieho vývoja odmeňovania v sovietskych kolchozoch a v našich JRD (kapitola prvá), v druhej časti práce (kapitola druhá a tretia) venuje pozornosť peňažnému odmeňovaniu z hľadiska vnútro-družstevných problémov a posledná kapitola ukazuje úlohu peňažného odmeňovania v procese zblížovania obidvoch foriem socialistického vlastníctva.

V prvej kapitole práce sa zaoberá autor vývojom foriem odmeňovania v socialistických poľnohospodárskych družstvách v SSSR a u nás. Rozoberá podmienky vzniku pracovnej jednotky, ako i podmienky, za ktorých prestáva mať táto špecifická ekonomická kategória svoje opodstatnenie v ekonomike družstiev. V druhej časti kapitoly ukazuje na príčiny prevzatia pracovnej jednotky u nás a na perspektívy ďalšieho vývoja foriem odmeňovania v našich JRD. Kapitola má charakter úvodnej časti práce. Autor v nej predložil čitateľovi množstvo číselného materiálu, ktoré mu umožnilo urobiť správne zovšeobecnenia, týkajúce sa zákonitosti vývoja foriem rozdeľovania fondu osobnej spotreby v družstevnom sektore.

S autorovým názorom, vysloveným v tejto kapitole, že tzv. zaručená odmena za pracovnú jednotku znamená prakticky zrušenie pracovnej jednotky ako zvláštnej ekonomickej kategórie družstevnej ekonomiky, sa nestotožňujeme. Domnievame sa, že i pevná odmena v družstvách je dočasne zlúčiteľná s existenciou pracovnej jednotky. Sama „pevnosť“ peňažnej odmeny neznamená ešte likvidáciu pracovnej jednotky. V družstvách ostáva ešte rozdeľovanie naturálneho dôchodku, ktoré, ako ukazujú doterajšie skúsenosti, nie je pevnou odmenou plne vyriešené. Družstevník zostáva naďalej ako podielnik na naturálnych prebytkoch družstevnej výroby, z ktorej sa snaží získať maximálne množstvo naturálií pre domáce a hospodárske zvieratá, chované na záhumienku pre osobnú spotrebu ako i pre odpredaj prebytkov na roľníckom trhu. Ak sa budeme vedieť vypořadať s naturálnymi súčasťami odmeny, ak tieto prestanú existovať — a toto všetko

predpokladá dosiahnutie určitej výšky peňažnej odmeny — potom bude možné hovoriť, podľa môjho názoru, o odumretí pracovnej jednotky.

V druhej kapitole sa stretávame s rozborom úlohy peňažného odmeňovania pri zvyšovaní osobnej hmotnej zainteresovanosti družstevníkov na rozvoji spoločného hospodárstva. Autor sa najskôr zaoberá princípom hmotnej zainteresovanosti vo všeobecnosti, ktorého úlohou je úzko spájať osobné záujmy jednotlivcov so záujmami celej spoločnosti. Správne uplatňovanie zásad osobnej hmotnej zainteresovanosti vo všetkých odvetviach národného hospodárstva, vrátane v družstevných podnikoch, je nutným predpokladom rozvoja celého národného hospodárstva. Autor ďalej ukazuje, ako pevná odmena vplyva na rozvoj spoločného hospodárstva tým, že odstraňuje časový nesúlad medzi vykonaním práce a vyplatením odmeny, ďalej pravidelnosťou, zaručenosťou, ako aj jednoduchou formou. Pevná odmena vedie k zníženiu záujmu družstevníkov o naturálie. Zvýšenú pozornosť venuje autor otázkam vplyvu peňažnej odmeny na zainteresovanosť funkcionárov na hospodárskych výsledkoch družstva.

Keď skúma J. Karlík vplyv peňažnej odmeny na záujem členov družstva o výsledky kolektívnej práce, zdôrazňuje predovšetkým význam už spomenutých formálnych stránok peňažnej odmeny (pravidelnosť a pevnosť odmeny, odstránenie časového nesúladu medzi obdobím vykonania práce a vyplatením odmeny, jednoduchosť odmeny). Tieto stránky peňažnej odmeny iste vplyvajú na pracovnú morálku, avšak iba za predpokladu, že je náležité vysoká, že zainteresováva pracovať v družstevnom sektore. Riešenie otázok hmotného zainteresovania pracovníkov na výsledkoch ich práce sa tu azda príliš zužuje iba na formu odmeny, spôsob jej evidovania a techniku vyplácania. Pevnosť peňažnej odmeny v družstvách, so všetkými jej pozitívnymi stránkami, nebude môcť pri nízkych sadbách za prácu dostatočne zainteresovať družstevníkov pri dostatku pracovných príležitostí v iných odvetviach národného hospodárstva.

V tretej kapitole prechádza autor k rozboru významu peňažného odmeňovania pre zdokonalenie vnútrodružstevného riadenia. V kapitole sú správne úvahy o vplyve peňažného odmeňovania na zmenu riadenia družstevného hospodárstva i na ekonomické upevnenie JRD a na materiálne postavenie družstevníkov. Autor ukazuje ako peňažné odmeňovanie vplyva na rovnomernejšie vy-

užitie pracovných síl, ako pôsobí na odstraňovanie neporiadkov v normách, v plánovaní, v evidencii, na znižovanie vlastných nákladov a zároveň vytvára priaznivé podmienky pre uplatňovanie chozrasčotného riadenia v poľnohospodárskych družstvách.

Domnievame sa, že do tejto kapitoly, ktorá sa zaoberá problémami vnútrodružstevného riadenia, nie celkom organicky zapadajú podkapitoly (5. a 6), v ktorých sa Karlík zaoberá otázkami nutného produktu, nadproduktu, čistého dôchodku a zisku, zvlášť v tom poňatí, ako tieto ekonomické kategórie dajú do spojitosti s novou účtovnou evidenciou a so zavedením peňažného odmeňovania.

V poslednej kapitole práce prechádza Karlík k vyjasneniu úlohy peňažnej odmeny pri zbližovaní obidvoch foriem socialistického vlastníctva. V prvej časti ukazuje na úlohu nedeliteľných fondov, poľnohospodárskych komún a medzidružstevnej spolupráce v procese zbližovania družstevného a štátneho vlastníctva. V druhej časti kapitoly sa venuje otázkam zbližovania odmeny družstevníka so mzdou pracovníka v štátnom sektore. Ukazuje, v čom sa približuje peňažná odmena mzde — pričom jednoznačne a správne vyvracia tie názory, podľa ktorých možno peňažnú odmenu v družstvách považovať za mzdu.

Karlíkova práca pomerne vyčerpáva uvedenú problematiku a jej vydanie treba považovať za správne; prináša mnohé nové a správne názory na problémy odmeňovania v družstvách. Kniha je dobrým krokom na ceste ďalšieho rozpracovania tejto problematiky a je dobrou pomôckou pre ekonómov.

* * *

Kniha kolektívu na čele s akad. J. Koťátkom „*Peněžní odměna v JZD*“, ktorú vydalo SNPL (strán 279), predstavuje ďalšie rozpracovanie otázok peňažného odmeňovania družstevníkov. Kniha má prevážne charakter podnikovo-ekonomický a je určená pre pracovníkov teórie i praxe pri riešení otázok peňažnej odmeny v družstvách.

Práca je rozdelná do 7 kapitol, v ktorých autori zoširoka rozoberajú problémy odmeňovania v poľnohospodárskych družstvách. Šírka rozpracovaných problémov nás oprávňuje považovať knihu za dobrú pomôcku pri všestrannom oboznamovaní sa s vývinom odmeňovania a hlavne s otázkami uplatňovania peňažnej odmeny v poľnohospodárskych družstvách.

Základ knihy tvoria otázky, ktoré spracovali autori tiež pre diskusné materiály MZLVH k V. sjazdu JRD, ktoré boli

prevzaté do uznesenia sjazdu a do nových Vzorových stanov. Táto skutočnosť vo veľkej miere poznačila štruktúru i prístup k niektorým problémom, ktoré sa týkajú otázok rozdeľovania v družstvách.

Prvá kapitola sa pokúša ukázať na problém odmeňovania družstevníkov zo širšieho hľadiska — z hľadiska pôsobenia zákona rozdeľovania podľa práce v podmienkach socialistického národného hospodárstva. Domnievame sa, že už i malý rozsah (4 strany) neumožnil autorom vyriešiť, ba ani hlbšie zpracovať túto širokú a nedostatočne vyjasnenú problematiku. Celá kapitola zaostala preto iba na povrchu problému.

V tejto súvislosti autori mimo iného tiež tvrdia, že „*pracovná jednotka ako forma odmeňovania práce v družstvách sa už prežila a zastarala, že už dávno nezodpovedá dnešnému rozvoju výrobných síl a rozmachu výroby*“ (str. 12). Domnievame sa, že takéto tvrdenie nie je správne. Prikláňame sa k stanovisku vyslovenom v časopise *Kommunist* 5/61, podľa ktorého názory o pracovnej jednotke ako o kategórii, ktorá brzdí v súčasnej obdobi kolchoznú výrobu, sú mylné. Odporúčanie všetkým kolchozom prejsť už teraz na peňažnú odmenu a odstrániť zo života kolchozov za každú cenu pracovnú jednotku považujú autori článku za nesprávne, za teoreticky mylné a škodlivé i pre prax.

Druhá kapitola popisuje vývoj odmeňovania v sovietskych kolchozoch od ich vzniku až do súčasnej doby. Z charakteru kapitoly vidieť, že autorom išlo hlavne o to, aby čitateľovi ukázali celý komplex otázok súvisiacich s procesom odmeňovania v rámci kolchozného vlastníctva. Takúto úlohu bolo možné splniť hlavne preto, že autori majú široký prehľad o situácii v odmeňovaní v sovietskych kolchozoch, a to nielen z prístupnej literatúry, ale hlavne z priameho styku so sovietskymi vedeckými pracovníkmi a s pracovníkmi z kolchozov. Celý vývoj je ilustrovaný množstvom číselných údajov.

V tretej kapitole je spracovaná problematika odmeňovania družstevníkov v našich JRD. I v tejto kapitole zhromaždili autori veľké množstvo údajov, ktoré ukazujú na doterajší vývoj odmeňovania v našich družstvách.

Domnievame sa, že v práci takéhoto charakteru nebolo potrebné azda až tak zoširoka rozvádzať v samostatnej kapitole vývoj odmeňovania v sovietskych kolchozoch, zvlášť preto, že nasledujúca kapitola sa veľmi podrobne zaoberá tak istou problematikou v našich podmien-

kach, čím sa opakujú jednotlivé problémy v obidvoch kapitolách. Účelným spojením oboch kapitol by sa bola kvalita tejto časti práce zvýraznila.

Kapitola štvrtá je venovaná rozboru novej sústavy odmeňovania v JRD. Domnievame sa, že poňatie nových spôsobov odmeňovania, tak ako ich ponímajú autori, je správne. Správne je v tejto kapitole i to, že autori spájajú nové spôsoby odmeňovania s ekonomickou stabilizáciou družstva, pretože pevná odmena nemá byť administratívny zásah do života družstiev, ale odraz ich ekonomickej situácie. (Toto poňatie protirečí skôr citovanému názoru o pracovných jednotkách, uvedené v prvej kapitole, prípadne s niektorým názorom, ktoré sú uvedené v ďalšej časti práce). V tejto kapitole zvlášť kladne treba hodnotiť rozbor nového premiového systému v družstvách i s konkrétnymi ukážkami použitia jednotlivých druhov prémie.

Ukazuje sa, že spojenie viacerých autorov, ktorí samostatne spracovávali jednotlivé časti kapitoly, spôsobilo, že táto nemá jednotný charakter. Niektoré podkapitoly ukazujú na snahu autorov urobiť na podklade zozbieraných údajov z procesu odmeňovania v družstvách určité zovšeobecňovania (otázky rozdeľovania dôchodkov, produktu pre seba, nadproduktu). Iné zasa sklzávajú na akýsi návod vyplňovania formulárov v JRD (napr. otázky plánovania a evidencie v JRD).

Piata a šiesta kapitola predstavujú tématicky samostatnú časť práce. Autori v nej zaujímajú stanovisko, aké predpoklady je potrebné vytvoriť v družstevnej ekonomike, aby bolo možné začať odmeňovať družstevníkov peňažnou odmenou a zároveň poukazujú na dôsledky takéhoto odmeňovania pre družstevnú ekonomiku. Normy, plánovanie, účtovná evidencia, to nie sú iba dôsledky nového spôsobu odmeňovania, ale zároveň i vážnymi predpokladmi jeho zavedenia.

Zo štruktúry a hlavne z obsahu oboch kapitol jasne vidieť, aký dôraz kladú autori na to, aby družstvá bez dôkladného ekonomického rozboru, bez náležitých opatrení v organizácii i v ekonomike družstva a bez peňažných rezerv neuvážene neprechádzali na peňažnú odmenu. V tejto časti práce treba zvlášť kladne hodnotiť tie pasáže, v ktorých je urobený rozbor úlohy prevádzkového zabezpečovacieho fondu pri peňažnej odmene. Autori ukazujú na základe doterajších skúseností niektorých družstiev, aká má byť výška prevádzkového zabezpečovacieho fondu, aby zaistil vyplácania pevných odmien (minimálny a ma-

ximálny objem). Zdôvodnené sú i návrhy autorov na úverovanie odmiern družstevníkov; domnievajú sa, že tento úver by sa mal pohybovať od 30—50 % zaručenej odmeny.

V záverečnej kapitole sú v krátkosti ukázané prednosti peňažného odmeňovania v porovnaní s odmeňovaním podľa pracovných jednotiek.

Veľmi kladne treba oceniť i to, že okrem množstva číselných údajov v celej knihe predložili autori čitateľovi v závere takmer 25 strán rôznych tabuliek, ktoré ukazujú základné údaje o vývoji výroby, nákladov, peňažných príjmov, odmeňovania atď. v družstvách v ČSSR v českých krajocho i na Slovensku.

Kniha predstavuje tematicky dve rozdielne časti. Prvá (kapitola 2 a 3) má prevážne historický charakter, druhá časť (kapitola 4 až 7) má charakter prevážne rozborový, prináša mnoho nových poznatkov a názorov. Z tohto dôvodu treba považovať druhú časť, ktorá predstavuje rozpracovanie problémov peňažnej odmeny, za jadro práce. I napriek niektorým nedostatkom splnila kniha svoju úlohu a možno ju odporúčať nielen pracovníkom zaoberajúcim sa touto problematikou v teórii, ale tiež pracovníkom, ktorí zavádzajú peňažnú odmenu priamo do života v našich družstvách.

* * *

Tretia práca vydaná k uvedenej problematike je kniha C. Sc. inž. M. Šebestu a F. Šimuniča „*Nové formy odmeňovania v JRD*“, ktorú vydalo Slovenské vydavateľstvo pôdohospodárskej literatúry v Bratislave (strán 95).

Zameranie i členenie knihy vyplýva z jej určenia — ide o populárne ekonomickú prácu určenú hlavne propagandistom a družstevníkom. Je napísaná jednoduchým a ľahko zrozumiteľným štýlom, nájdeme v nej množstvo číselných údajov i praktických príkladov. Z týchto príčin má predpoklady stať sa dobrou pomôckou pre družstevníkov, ktorí sa zaujímajú o nové formy odmeňovania. V tejto publikácii sa vydarila spolupráca dvoch autorov — praktika a výskumného pracovníka.

Publikácia je rozdelená (okrem úvodu a príloh) do 8 kapitol, v ktorých sa autori snažili ukázať čitateľovi podstatu odmeňovania podľa pracovných jednotiek a ukázať na význam a prednosti pevnej peňažnej odmeny v družstevnej ekonomike.

V prvej kapitole robia autori rozbor odmeňovania podľa pracovných jednotiek a ukazujú na jeho nedostatky. Domnievajú sa, že už pominula doba, aby bolo potrebné evidovať vykonanú

prácu v pracovných jednotkách, ktoré je možné nahradiť v súčasnom období priamo pevnou odmenou. (Opačný názor na uvedenú otázku som už uviedol.) Sú tiež toho názoru, že jedným z nedostatkov súčasného odmeňovania je, že „za to isté množstvo a kvalitu práce sa priznáva... v jednotlivých družstvách rozdielny počet pracovných jednotiek. Táto skutočnosť sťažuje porovnávanie množstva práce vynaloženej (str. 15) v jednotlivých družstvách. Aký je však rozdiel pri porovnávaní vynaloženej práce (čo má praktický význam pri výpočte a porovnávaní vlastných nákladov v jednotlivých družstvách) po zavedení pevnej peňažnej odmeny, ak sú sadzby v družstvách rozdielne (autori sú za zavedenie peňažnej odmeny družstvách s rozdielnou ekonomickou úrovňou). Domnievame sa, že z hľadiska porovnávanie vynaloženej práce niet podstatného rozdielu medzi odmeňovaním podľa pracovných jednotiek a pevnou peňažnou odmenou. Pri používaní rozdielných sadzieb za výkonné normy v jednotlivých družstvách trvá tento nedostatok i pri existencii pevnej odmeny.

Druhá kapitola vysvetľuje podstatu pevnej peňažnej odmeny. Je správne, že autori rozlišujú dve formy pevnej odmeny, a to s pracovnými jednotkami a bez ich použitia. Takýto spôsob ponímania a vysvetľovania nových spôsobov odmeňovania umožní ľahší prechod družstevníkov na pevné peňažné odmeňovanie.

V tretej až siedmej kapitole ukazujú autori metodický postup pri zavádzaní peňažnej odmeny, pri jej uplatňovaní v jednotlivých výrobných odvetviach, jej úlohu pri zainteresovaní vedúcich pracovníkov na hospodárskych výsledkoch družstva a na prémiový systém v systave pevnej odmeny. V tejto časti práce uverejnili autori množstvo konkrétnych údajov a skúsenosti z jednotlivých družstiev s pevnou odmenou, ktoré majú názorne ukázať družstevníkom jednak na metodický postup pri zavádzaní pevnej odmeny a jednak na doterajšie skúsenosti s uplatňovaním nových spôsobov odmeňovania v niektorých družstvách na Slovensku.

V poslednej kapitole má čitateľ možnosť oboznámiť sa s prednosťami pevnej peňažnej odmeny, pričom autori správne zdôrazňujú, že i keď prednosti peňažnej odmeny sú veľké a záujem o tento spôsob odmeňovania medzi družstevníkmi vzrastá, je „*nevyhnutelné zabrániť akémukoľvek znižovaniu účinnosti prípadným vulgarizovaním tejto novej formy odmeňovania*“ (str. 69).

V závere knihy prikladajú autori výťah z diskusného materiálu k V. sjazdu JRD.

Keďže ide o knihu populárneho zamerania s cieľom oboznámiť roľníkov s pevnou odmenou, autori sa vyhli akýmkoľvek diskutabilným otázkam, proberali názory, ktoré sú u nás v súčasnom období jednoznačne ponímané (napr. otázka cien naturálií), čo je nakoniec v publikácii podobného charakteru nutné. Z toho dôvodu s niektorými názormi vyslovenými v knihe nebudeme osobitne polemizovať — k niektorým sme hovorili už v predchádzajúcich častiach recenzie a k niektorým sa vyslovíme v nasledujúcich riadkoch.

* * *

V súvislosti s poňatím peňažnej odmeny je treba zastaviť sa ďalej pri takých otázkach, ako sú ceny naturálií, prevádzkové zabezpečovacie fondy a otázka ekonomickej úrovne družstiev, ktoré chcú prejsť na peňažnú odmenu.

Jednou zo základných otázok v súčasnej dobe diskutovaných je výška peňažnej odmeny. Sme toho názoru, že pokiaľ nie je odmena za prácu, za takú istú prácu v družstve, približne na úrovni odmien na štátnych majetkoch, nie je správne pristúpiť k odbúraniu naturálnych dôchodkov a k likvidácii záhumienkového hospodárstva; preto tiež nemožno hovoriť o peňažnej odmene v pravom slova zmysle. Ak nie sú družstvá dostatočne ekonomicke pevné, mali by podľa nášho názoru prechádzať na „pevnú pracovnú jednotku“, ktorú družstvo vypláca členom mesačne v plnej výške (jej veľkosť je určená ekonomickými možnosťami družstva). Takéto stanovisko je vyslovené i v knihe Sebestu a Šimuniča, v ostatných prácach prevláda skôr opačné stanovisko. Súčasťou pevnej pracovnej jednotky zostávajú ešte i naturálie a dočasne tu má svoje opodstatnenie i záhumienok.

Na otázku, v akých družstvách prechádzať na peňažnú odmenu odpovedá Karlík jednoznačne, že túto treba „...zavádzať vo všetkých kategóriách družstiev a v slabších, kde je i osobná hmotná zainteresovanosť družstevníkov na práci v spoločnom hospodárstve spravidla nízka, je táto potreba dokonca naliehavejšia“ (str. 108). Autor sa pritom domnieva, že družstvá za určitých podmienok „môžu pristúpiť k peňažnému odmeňovaniu bez toho, aby čakali, že si vytvoria veľký prevádzkový zabezpečovací fond“. Tento názor podporia niekoľkými príkladmi družstiev, ktoré prešli na peňažnú odmenu bez tohto fondu. Autor by tak isto mohol uviesť i opačné

príklady, kedy družstvá prešli na peňažnú odmenu bez tohto fondu, bez dostatočného ekonomického upevnenia a museli od tohto spôsobu odmeňovania už v priebehu roka ustúpiť. Uvážil autor, aké dôsledky spôsobí neúspešné zavedenie pevnej peňažnej odmeny na vzťah družstevníkov k tejto forme odmeňovania?

Autori druhej recenzovanej knihy nemajú k tejto otázke rovnaké stanovisko. Napr. na str. 52 sú toho názoru, že pracovná jednotka odumrie až keď „družstevné hospodárstvo je všestranne vyspelé, má vysokú trhovú výrobu a tým i dostatok pohotových peňažných prostriedkov.“ Podobné stanovisko zastávajú na str. 170, keď hovoria, že „nový spôsob odmeňovania práce v JRD nie je možné prevádzať ihneď vo všetkých družstvách.“ Na druhej strane (str. 215—216) sa domnievajú, že peňažné odmeňovanie je možné zásadne zavádzať vo všetkých družstvách „...prenikavý efekt prináša zavedenie peňažnej odmeny v družstvách ekonomicke neupevnených, slabých i zaostalých“. Toto stanovisko podporujú názorom bývaleho riaditeľa Vedeckovýskumného ústavu poľnohospodárskej ekonomiky v Moskve Tulupnikova, podľa ktorého „zabezpečenie i malej, ale zaručenej peňažnej odmeny prináša v kolchozoch veľký efekt“. (Toto stanovisko pracovníkov ústavu bolo podrobené ostrej kritike v redakčnom článku Socialističeskij trud 4/61).

Domnievame sa, že v družstvách ekonomicke slabých, kde i odmena za pracovnú jednotku je malá (vo väčšine takýchto prípadov nie je takéto družstvo ani politicky dostatočne pevné), je ťažké vytvoriť i prevádzkový zabezpečovací fond a tak zabezpečiť i ich prechod na pevnú odmenu. Z dosiahnutých hospodárskych výsledkov niektorých zaostávajúcich družstiev, ktoré prešli na peňažnú odmenu, nemožno už robiť zákonitosť (a už vôbec nie z často uvádzaného družstva vo Větrni, ktoré zaviedlo tento spôsob odmeňovania za štátnej pomoci — recenzovaná kniha K o f á t k o a kol. str. 217). Takéto výsledky ukazujú iba na určitú výnimočnú možnosť uplatňovania takéhoto spôsobu odmeňovania i v niektorých ekonomicke zaostávajúcich družstvách, pričom osvedčenie alebo neosvedčenie peňažnej odmeny závisí od množstva objektívnych a subjektívnych podmienok, za ktorých prebieha výrobný proces v príslušnom roku v tom-ktorom družstve. Naopak u ekonomicke silných družstiev musí sa pevnosť peňažnej odmeny plne uplatniť. Tu pevná odmena predstavuje nový vývojový stupeň v pro-

cese odmeňovania družstevníkov. Prikláňam sa preto k názoru vyslovenému v redakčnom článku časopisu Socialističeskij trud (č. 4/61, str. 39, 41), že „*prechod na peňažné odmeňovanie bez účtovania trudozní — to nie je organizačný krok... ale v prvom rade ekonomický proces... pri nedostatočne vyvinutej ekonomike nie je prechod na peňažnú odmenu nevyhnutelný, nevyplýva z úrovne výroby... Pri nedostatočne vyvinutej ekonomike hospodárstva i prechod na peňažnú odmenu bude mať čiste formálny charakter a bude mať negatívne výsledky*“. Podobné názory možno nájsť i v niektorých ďalších ekonomických prácach (Kommunist 5/61, T. Zaslavskaja, „*Princip materialnoj zainteresovanosti i oplata truda v kolchozoch*“).

Pri rozbere otázok týkajúcich sa pevnej peňažnej odmeny treba si neustále uvedomovať, že i toto odmeňovanie družstevníkov sa uskutočňuje iba v rámci toho-ktorého družstva, že peňažná odmena nie je nič iné, ako podiel družstevníka na výsledkoch hospodárenia družstva — podobne ako je to u pracovnej jednotky. Ak družstvo nie je ekonomicky upevnené a prejde na peňažnú odmenu, môže sa stať, že táto pevne stanovená odmena za výkonovú normu — je tak isto „nepevná“ ako odmena za pracovnú jednotku. (Ukazujú to napríklad predbežné výsledky hospodárenia družstiev na Slovensku, podľa ktorých takmer 1/3 družstiev s pevnou odmenou bola v roku 1961 preplatková). Správne to zdôrazňujú v súvislosti s reálnym plánom autori druhej recenzovanej knihy, keď píšú, že návrat od zarúčenej odmeny k vyplácaniu záloh by sa nepriaznivo odrazil na pracovnej morálke členov, viedol by k zníženiu výroby a produktivity práce v družstve, pôsobil by i na družstvá, ktoré chcú prejsť na niektorú z nových foriem odmeňovania (str. 220).

Ďalej sa v tejto recenzii treba vyjadriť k problému naturálnych odmien v družstevnej veľkovýrobe a hlavne k problému cien, za ktoré družstevníci majú naturálie z družstva kupovať. Sme toho názoru, že situácia u nás nie je ešte taká priaznivá, že by bol „*hlavný záujem družstevníka zameraný na rast odmien v peniazoch*“ (Karlík c. d. str. 13). V období, pokiaľ je relatívne vysoký rozdiel medzi hladinou štátno-maloobchodných cien potravín a výkupnými cenami poľnohospodárskych výrobkov, pokiaľ sú vysoké ceny poľnohospodárskych výrobkov na roľníckom trhu (pričom u nás je veľký počet spotrebiteľov priamo na dedine, ktorí nemajú

vlastnú poľnohospodársku pôdu, dedina je pomerne blízko priemyselných centier a väčších miest — dobrá komunikácia) a hlavne pokiaľ nie je vyššia odmena za prácu v družstvách, potiaľ tu nie sú vytvorené priaznivé podmienky, ekonomické a psychologické podmienky, pre rýchle odumretie naturálneho dôchodku, aj keď je správne hľadať všetky možné vhodné cesty na neustále obmedzovanie a znižovanie naturálneho súčasťi dôchodku v prospech peňažnej odmeny.

Súduh Karlík i autori druhej recenzovanej knihy uvádzajú rôzne ceny, za ktoré si v súčasnom období kupujú kolchozníci naturálie z kolchozov. (Ceny na úrovni vlastných nákladov, maloobchodné ceny, jednotné nákupné ceny atď.) Rôzne ceny v jednotlivých kolchozoch sú preto stanovené tak, aby kolchozy pôsobili „*prostredníctvom úrovne cien na to, aby kolchozníci nekupovali viac než koľko nezbytné potrebujú a nepredávali naturálie získané v kolchoze na kolchoznom trhu*“ (Karlík, c. d. str. 75). Od tejto správnej tézy autor upúšťa v prípade, keď tvrdí, že u nás je „*najvhodnejšie predávať naturálie v záseade za výkupné ceny*“ (tamtiež str. 79).

Také isté stanovisko zastávajú i autori druhej knihy, keď píšú: „*z nášeho hľadiska najlepšie vyhovujú štátne výkupné ceny*. Realizácia poľnohospodárskych produktov za štátne jednotné výkupné ceny umožňuje nielen hradiť vlastné náklady družstva, ale získať prostriedky pre vnútrodružstevnú akumuláciu“ (Kotlátka a kolektív, c. d. str. 157). Nevieme, ako tomu argumentu porozumieť, keď už skôr bolo jasne prehlásené, že v tých istých cenách, v akých družstvo naturálie odpredáva, ich započítava i do peňažnej odmeny. Z čoho bude potom možné získať peňažné prostriedky napr. pre vnútrodružstevnú akumuláciu?

Nazdávame sa, že základom pri určovaní cien naturálií musí byť snaha obmedziť odpredaj naturálií, a to môžu urobiť hlavne ceny postavené približne na úrovni cien v štátnom maloobchode. Že družstevníci predávajú naturálie získané z družstva za vysoké ceny priamo spotrebiteľom nie je žiadnou tajnosťou. J. Šilar napr. uvádza, že niektorí predsedovia družstiev, ktorí prešli na peňažnú odmenu v snahe obmedziť odber naturálií, navrhovali, „*aby cena naturálií bola zvýšená, a to na úroveň cien, ktoré by sa pohybovali medzi jednotnými nákupnými cenami a cenami maloobchodnými*“ (Politická ekonómia 1/62).

Tažko je možné prijať všetky argumenty, ktoré sú uvádzané v recenzovaných knihách za ceny výkupné a proti

štátnym maloobchodným cenám. S otázkou zdôvodnenia cien, ktoré by boli postavené približne na úrovni cien potravín v štátnom maloobchode a kritikou navrhovaných cien sa pre obmedzený rozsah recenzie nemožno bližšie zaoberať — moje stanovisko k nim bolo už uverejnené v Ekonomickom časopise 2/1961.

Záverom tejto recenzie považovali sme

za nutné uviesť náš názor k uvedeným problémom. Domnievam sa, že otvorená výmena názorov ekonómov na charakter peňažnej odmeny umožní nielen vyjasnenie jej podstaty, ale zároveň prispeje i pre jej urýchlené a hlavne úspešné zavádzanie do praxe.

C. Sc. inž. Vlastislav BAUCH,
Ekonomický ústav SAV, Bratislava

SPOLEČNÉ JEDNÁNÍ EKONOMŮ ČSSR A NDR O OTÁZKÁCH NORMOVÁNÍ PRÁCE

Ve dnech 24. až 26. ledna 1962 organizoval Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Praze dvoustranné jednání odborníků z NDR a ČSSR o otázkách normování zemědělské práce. Jednání v Praze navázalo na mezinárodní symposium o otázkách normování práce a odměňování, konané v Gundorfu ve dnech 23. až 25. listopadu 1961. Za NDR se porady zúčastnili dr. Thie me, zástupce ředitele Ústavu ekonomiky provozu a práce v zemědělství z Gundorfu, vedoucí oddělení norem téhož ústavu Finzel a pracovník ministerstva zemědělství a lesnictví Statnick. Z ČSSR byl k jednání přizván širší kolektiv pracovníků. Vedle zástupce ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství a Vysoké školy zemědělské v Nitře tvořili jej převážně pracovníci Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky z Prahy, Brna a Bratislavy a pracovníci Střediska pro normování a ekonomiku práce v zemědělství z Prahy a Bratislavy.

Cílem jednání bylo podrobně se seznámit se způsobem a organizací normování zemědělských prací v NDR a ČSSR, vyměnit si zkušenosti a názory o nejdůležitějších problémech a otázkách normování prací rostlinné i živočišné výroby, především o sbírání a zpracování podkladových materiálů pro tvorbu norem, o vlastní tvorbě norem, o vydávání sborníků norem, i o organizaci vědecké a praktické činnosti spojené s normováním zemědělských prací. Upevněním dříve již navázaného spojení byly položeny základy k rozvoji normování práce v socialistických zemědělských závodech obou zemí, i k dalšímu úspěšnému rozvoji vzájemných styků při řešení otázek normování zemědělských prací.

Podle společně dohodnutého programu projednávaly se konkrétní problémy tak, že po vzájemných informacích se přešlo k diskusi, v níž byly objasněny případné nejasnosti, doplňována a prohlubována problematika projednávaného tematu, aby tak byl získán vyčerpávající přehled o současném stavu jednotlivých problémů v obou zemích.

Po uvítání hostů ředitelem VÚZE, doc. dr. inž. Janem Krblíčem, podal podrobné informace o vývoji normování práce v zemědělství v NDR a ČSSR a o dnešní organizaci tvorby pracovních norem v zemědělství dr. Zelenka, ředitel Střediska pro normování a ekonomiku práce v zemědělství. Pojednal o začátcích normování zemědělských prací v ČSSR po roce 1945, o činnosti Čes-

koslovenského ústavu práce v Praze, který první organizoval shromažďování podkladů pro tvorbu norem v zemědělství, sestavil první metodiku tvorby norem a vydal první jejich katalog. Zdůraznil význam činnosti oddělení norem VÚZE v Praze, kam přešla po zrušení Československého ústavu práce část odborníků tohoto ústavu a které prakticky až do roku 1959 metodicky řídilo tvorbu norem, doplňovalo a zpřesňovalo dosavadní normy a pro nově zaváděné pracovní operace v rostlinné a živočišné výrobě tvořilo normy nové. Dále se zmínil o činnosti jednotlivých hlavních správ MZLVH a odboru práce a mezd při prověřování norem, o vydávání jednotlivých sborníků norem, zvláštních pro státní statky, STS a JZD.

Ukázal, jaký význam měla přestavba dělnických mezd pro normování zemědělských prací a zdůvodnil nutnost vzniku zvláštního ústavu pro tvorbu norem „Střediska pro normování a ekonomiku práce v zemědělství v Praze“. Protože v letech 1951–1958 značně zaostalo shromažďování časoměříčských podkladů pro tvorbu norem speciálně vyškolenými časoměříči, bylo prvním úkolem nově vytvořeného útvaru organizovat síť časoměříčských středisek ve státních statcích a rozvinout práci podle jednotných směrnic Vědeckovýzkumného střediska státní mzdové komise na vydání jednotné odpovědné metodiky normování výkonu v zemědělské výrobě a sborníků norem pro všechna odvětví zemědělské výroby.

Dále byl podán přehled o normách používaných v současné době v ČSSR ve státních statcích, v STS a v JZD, ukázáno v čem jsou nedostatky jednotlivých sborníků norem a jakým způsobem a kdy budou postupně nahrazeny dosavadní sborníky norem sborníky novými, vydanými Střediskem pro normování.

Nakonec byla učiněna zmínka o spolupráci a dělbě práce mezi Střediskem pro normování a VÚZE, kde jsou některé výzkumné úkoly zaměřeny na řešení v praxi potřebných problémů, týkající se racionalizace a normování mechanizovaných polních prací, normování práce v živočišné výrobě a tarifikace zemědělských prací.

Z německé delegace nastínil vývoj norem v NDR dr. Thiemer z Gundorfu. Uvedl, že vývoj normování zemědělských prací v NDR měl mnohé shodné rysy s vývojem v ČSSR. S normováním zemědělských prací se začalo v NDR v letech 1949–1950. První normy, které byly vytvořeny sumární metodou na podkladě zkušeností a statistických údajů, nemohly přihlížet k různorodým podmínkám zemědělských prací v různých oblastech, především k vlivu přírodních a ekonomických provozních podmínek. Teprve po roce 1950, kdy začalo vydávat normy pro zemědělské práce z pověření ministerstva zemědělství a lesnictví NDR oddělení norem Ústavu v Gundorfu, byly tvořeny nově vydávané sborníky norem analytickou metodou. Pro traktorové a potažní práce byly vypracovány normativy jednotlivých časů, pro ruční práci směrné normy. Nejdůležitější byla uplatněna analytická metoda ve sborníku norem státních statků. V přepracovaném katalogu norem, vydaném v roce 1953, byly nahrazeny směnové výkonové normy normami spotřeby času na jednotku plochy.

V současné době se podle norem pracuje v 70–75 % všech prací ve státních statcích při průměrném jejich plnění na 115–120 %.

Pro zemědělská družstva byl v roce 1953 vydán první vzorový katalog, opírající se o katalog státních statků. Katalog obsahoval vzorové normy jednotlivých prací bez udání časových norem. Postupně byl doplňován a zpřesňován, takže v nově připravovaném vydání umožní normovací komisím zemědělských družstev podle něho zkoušet, prověřovat i stanovovat normy všech prací. Mimo směrných norem bude obsahovat spotřebu času na hektar i počet pracovních jednotek na hektar. Očekává se, že takto sestavený katalog nejen přispěje k dokonalejšímu odměňování družstev-

níků, ale velmi ulehčí plánování a organizaci zemědělských prací i funkcionářům družstev.

Ve strojních traktorových stanicích se začalo s vědeckým normováním poměrně pozdě, neboť až do roku 1957 se zde k tvorbě norem používalo sumární metody. Teprve v roce 1959 byl i pro práce vykonávané STS vypracován na podkladě analytické metody katalog, který odpovídá katalogu státních statků.

V živočišné výrobě se až do roku 1955 používalo jen směrných čísel, udávajících kolik kusů hospodářských zvířat má obsluhovat při určitém mechanizačním vybavení jeden pracovník. Zvláštní normy pro práce v živočišné výrobě se začaly podle analytické metody zpracovávat až v letech 1956 a 1957. Normativy přihlížejí k různým stupňům mechanizačního vybavení stájí, takže vzájemnou kombinací normativů je možno stanovit spotřebu času pro obsluhu jednotlivých druhů hospodářských zvířat pro všechny běžné pracovní podmínky ve stájích družstev i státních statků. V poslední době byly nahrazeny normativy spotřeby času na jeden ustájený kus normativy spotřeby času na jednotku produkce.

V současné době je nejnaléhavějším úkolem v normování zemědělských prací vypracovat normativy spotřeby času pro práce v horských oblastech, a vytvořit jednotnou skladbu pracovního času.

Metodickou činnost na úseku normování řídí ústav v Gundorfu, který má vytvořeny tři aktivity pracovníků z praxe a z vědeckých institucí: pro normování prací státních statků, zemědělských družstev a STS.

Živý zájem projeвили pracovníci německé delegace o organizaci a činnost Střediska pro normování, o jeho spojení s ministerstvem zemědělství, lesního a vodního hospodářství a s pracovníky výzkumu i praxe. Vyčerpávající odpověď na dotazy podal dr. Zelenka, který zdůraznil, že Středisko má ústředí v Praze a pracoviště v terénu ve všech výrobních oblastech, s nimiž udržuje trvalé spojení a jejich činnost organizuje a řídí. Dále vysvětlil způsob rozvíjení spolupráce Střediska s pracovníky výzkumu. Vzájemnou výměnou informací o současné organizaci normování zemědělských prací skončil první den jednání.

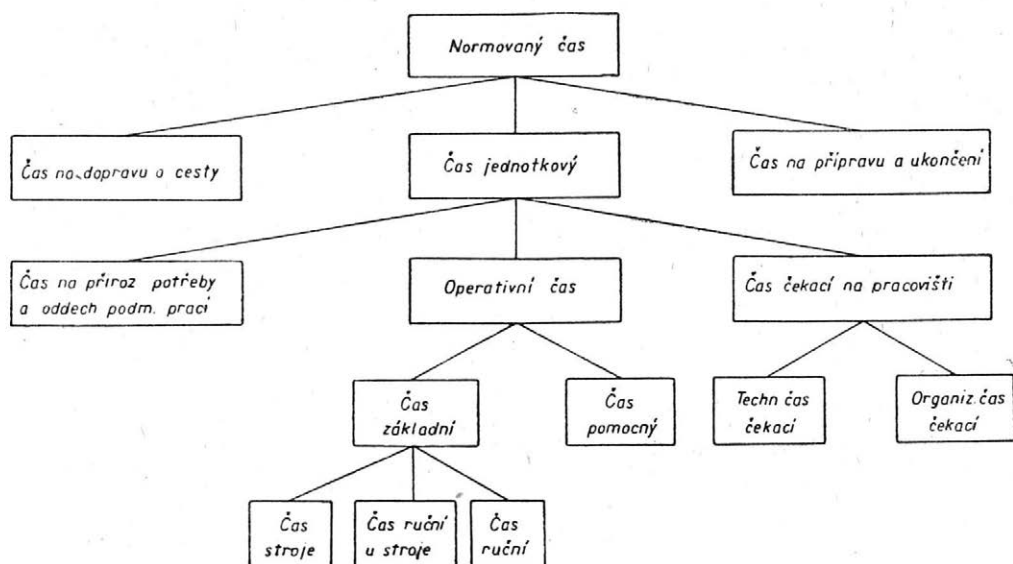
Druhý den dvoustranného jednání byl věnován metodickým otázkám normování zemědělských prací, především členění pracovního času, používaného při tvorbě norem, organizaci získávání časoměřického materiálu a jeho zpracování i studiu formulářů pro časoměřická pozorování v rostlinné i živočišné výrobě. Za

pracovníky Střediska pro normování informoval německou delegaci o skladbě pracovního času dr. Houžvička. Na názorných schématech členění nutného času pracovníka rozvedl vzájemnou souvislost mezi časem práce, časem obecně nutných přestávek a časem podminečně nutných přestávek na jedné straně a na druhé straně mezi časem jednotkovým, dávkovým a směnovým. Podal vyčerpávající definice jednotlivých druhů času a na praktických příkladech uvedl jejich použití. Vzájemnou diskusí a výměnou názorů mezi zjištěno, jaké jsou rozdíly mezi členěním času pracovního během směny používaném v ČSSR a mezi členěním používaném v NDR. Bylo zdůrazněno, že dělení času používané v ČSSR má především analytický charakter a vztahuje se na účelnost výrobního, popř. pracovního postupu, kdežto členění používané v NDR přihlíží především k potřebám technického normování. V NDR je členění času závazné pro všechna odvětví zemědělské výroby a jen v podrobnostech je možno se od něho odchýlit. Členění času používané v NDR je uvedeno ve schématu 1. Podrobnosti o členění času používaném v ČSSR jsou uvedeny ve vydané publikaci MZLVH „Odvětvová metodika normování výkonu v zemědělské výrobě“. Bylo konstatováno z obou stran, že každé členění má své opodstatnění a byl učiněn závěr, aby členění byla doporučena pro jednání odborných pracovních skupin všech socialistických zemí v Gundorfu v dubnu tohoto roku.

Na bohatém podkladovém materiálu ukázal inž. Jaroš, pracovník Střediska

pro normování a ekonomiku práce v zemědělství, typy jednotlivých formulářů používaných tímto střediskem a popsal způsob jejich používání. Vzájemnou výměnou zkušeností a oboustrannými dotazy byla pak objasněna celá řada speciálních problémů, týkajících se sbírání a zpracování materiálu pracovníky na úseku normování v obou zemích. K ujasnění přispěla zvláště vzájemná výměna používaných tiskopisů a formulářů. Bylo konstatováno, že v poslední době se v ČSSR rozšířilo rozsáhlé používání tiskem vydaných formulářů a že v ČSSR je veškerý sebraný materiál jednotně zpracováván Střediskem pro normování, přičemž se používá matematicko-statistických metod.

O speciální otázce prověřování a normování mechanizovaných polních prací jednoduchou metodou pojednal inž. Čalík o v s k ý, pracovník VÚZE Brno. Ukázal na teoretické základy normování mechanizovaných polních prací a zdůvodnil, proč bylo u jednoduché metodiky prověřování norem použito jako základních stavebních prvků konstrukčního záběru, koeficientu využití záběru směrné pojzdové rychlosti a koeficientu využití pracovního času. Protože dosud používaný systém obtížnostních skupin má řadu základních nedostatků, je třeba od něj ustoupit a nahradit jej systémem dokonalejším. Pestrost půdních a terénních podmínek v ČSSR vyžaduje používat metody, která by umožňovala přizpůsobovat normy konkrétním podmínkám honů při daných meteorologických podmínkách jednotlivých oblastí. Protože sovětský způsob diferencování norem podle

měrného odporu pracovního nářadí nebo strojů je pro podmínky ČSSR málo vhodný, byly podrobným studiem přírodních a ekonomických vlivů stanoveny koeficienty, jimiž možno upravovat směrnou rychlost, popř. směrný výkon z nelehčích nebo středních provozních podmínek na podmínky daného honu.

Opravné koeficienty vyjadřují vliv svažitosti, půdního druhu (zrnatosti půd) vlhkosti, kamenitosti, zaplevelenosti a délky honu a jsou používány jen v přesně vymezených případech.

Na předloženém materiálu byl předveden způsob použití těchto koeficientů, stanovení výsledného koeficientu a jeho použití při výpočtu, popř. při prověřování norem. Bylo zdůrazněno, že používání koeficientů při prověřování norem je jen náhradou za přímé měření pojízdné rychlosti, která jako nejdůležitější normotvorný prvek soustřeďuje v sobě všechny přírodní vlivy. Metodou opravných koeficientů platných pro celé území ČSSR je možno jednotně podle stejných zásad pro jakékoliv podmínky diferencovat normy výkonu nebo spotřeby času a připravit tak technicky zdůvodněné sborníky norem, v nichž podle konkrétních přírodních a ekonomických podmínek bude možno vyhledat technicky zdůvodněnou spotřebu času pro jednotlivé soupravy mechanizovaných polních prací. O přednesený návrh projevila delegace NDR živý zájem především proto, že v NDR v současné době vyvstává naléhavá otázka stanovit normy pro členitý terén s pestrými půdními podmínkami v hornatých oblastech.

O tvorbě norem v živočišné výrobě pojednal za nemocného inž. Kadlece jeho spolupracovník inž. Veleba. Zmínil se o vývoji normování prací v živočišné výrobě a zkušenostech s normami podle množství ošetřovaných zvířat a o posledním předloženém návrhu jednoduché metodiky stanovení výkonových norem v živočišné výrobě. Metodika spočívá ve vytvoření vzorových normativů času na jednotlivé pracovní výkony.

Normativy spotřeby času pro jednotlivé pracovní úkony v živočišné výrobě, vypracované na podkladě značného počtu časových snímků Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky v Praze a v Bratislavě, jsou rozděleny podle jednotlivých chovů hospodářských zvířat, používaných mechanizačních prostředků a technologie výroby.

Družstvo stanoví co nejúčelněji pracovní postup pro obsluhu jednotlivých hospodářských zvířat na podkladě nejvhodnější technologie výroby. Dále stanoví pro jednotlivé pracovní úkony nor-

mativy času v minutách (vyhledá je ve vzorových normativních časech) a sečte je. Tím zjistí celkovou potřebu času na denní obsluhu jednoho kusu.

Kolik kusů jednotlivých hospodářských zvířat má družstevník v živočišné výrobě obsluhovat (norma obsluhy) zjistí družstvo, když předpokládanou délku jedné pracovní směny, tj. 460 minut, dělí celkovou potřebou času na denní obsluhu jednoho kusu.

V diskusi bylo poukázáno na to, že také v normování prací v živočišné výrobě se projevují shodné rysy především v tom, že jak v ČSSR, tak v NDR se přechází od norem obsluhy na normativy spotřeby času. Zatímco u norem obsluhy byly stanoveny průměrné počty zvířat obsluhovaných jedním pracovníkem na podkladě údajů zjištěných sumární metodou, bylo pro tvorbu normativů spotřeby času použito časoměřičských pozorování, takže je možno pro kterékoliv podmínky sestavit vhodné normy různou kombinací normativů. Dosud bylo možno v ČSSR stanovit normativy spotřeby času u chovu skotu a prasat. Se získáváním podkladů pro normativy spotřeby času u chovu drůbeže se teprve započalo, kdežto pro chov ovcí je nutno dosud používat norem stanovených sumární metodou.

Z jednání vyplynulo, že obdobně jako v ČSSR, tak i v NDR se v živočišné výrobě přechází při tvorbě norem od sumární metody k metodě normativů spotřeby času na jednotlivé pracovní operace. Bylo diskutováno o názoru, zda je třeba rozlišovat u pracovních přestávek, závislých na pracovníku, čas obecně nutných přestávek od času podmíněně nutných přestávek.

Poslední den dvoustranného jednání byl věnován otázkám souvisejícím s vydáváním sborníku norem a organizaci práce Střediska pro normování, a to jak v ústředí v Praze, tak na jeho pracovištích v terénu. Při osobní návštěvě Střediska byli účastníci z NDR seznámeni se všemi katalogy vydanými dosud v ČSSR ministerstvem zemědělství, lesního a vodního hospodářství, s rozmístěním externích pracovišť Střediska v různých výrobních oblastech, s pokyny a formuláři, vydávanými pro pracovníky v terénu, jakož i se způsobem zpracování časoměřičského materiálu a tvorbou norem.

Před ukončením dvoustranného jednání byl delegaci z NDR odevzdán soubor dosud vydaných katalogů i s přehledem rozpracovaných a k vydání připravovaných sborníků norem.

Zástupci ČSSR nastínili také další úko-

ly, které je třeba v nejbližší době v úseku normování zemědělských prací řešit.

Na závěr bylo jak pracovníky NDR, tak ČSSR konstatováno, že třídní jednání specialistů v úzkém kruhu, které se v Praze uskutečnilo, mělo účelnou formu a zdařilý průběh, že obě strany získaly mnoho cenných poznatků a zkušeností a že tato účelná výměna názorů přispěje k další ještě užší spolupráci v budoucnu. Bylo objasněno mnoho důležitých speciálních otázek a byly získány cenné podněty pro další činnost na úseku normování zemědělských prací. Byl také vysloven názor, aby příští dvoustranné

jednání bylo uskutečněno v NDR v září tohoto roku. Toto zasedání by mělo řešit otázku normování práce ve svažitém hornatém terénu, dále vypracování normativů času pro časy podmíněně nutných přestávek, jakož i metody normování práce při pěstování zeleniny a chmele. Bylo zdůrazněno, že k objasnění řady otázek přispěje také jednání odborníků o normování prací v zemědělství všech socialistických zemí v Gundorfu.

Inž. Svatopluk ČALKOVSKÝ,
*Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky,
pobočka Brno*

SPOJENÍ ZEMĚDĚLSKÉ A PRŮMYSLOVÉ VÝROBY NA VESNICI

Přinášíme výtah z článku „Spojení zemědělské a průmyslové výroby na vesnici“, který byl uveřejněn v sovětském časopise „Voprosy ekonomiki“ č. 10/1961 a jehož autorem je A. Voronin. Přesto, že autorovo pojetí dané problematiky je odlišné od pojetí, které je v současné době s ohledem na naše podmínky uplatňováno u nás, domníváme se, že bude užitečné, aby naši zemědělstí ekonomové byli informováni o tom, jak obdobné problémy řeší v Sovětském svazu.

Pro socialistickou hospodářskou soustavu je příznačný nový typ společenských vztahů mezi městem a vesnicí. Formy výrobních vztahů mezi průmyslem a zemědělstvím, které vznikly za socialismu, vyžadují, aby se harmonicky, koordinovaně rozvíjela obě tato nejdůležitější odvětví národního hospodářství. Tendence spojit průmysl se zemědělstvím vyvěrá ze zákonitého procesu, který je výrazem nových forem společenské dělby práce mezi průmyslem a zemědělstvím, jež se opírá o společenské vlastnictví výrobních prostředků.

Pro kapitalismus je příznačná jiná tendence. Proces kapitalistického zespo- lečenšťování výroby neustále rozšiřuje propast mezi průmyslem a zemědělstvím. Úloha zemědělské výroby za kapitalismu se tím postupně omezuje na uskutečňování ryze biologických procesů. Funkce zemědělství spějí v podstatě k získávání zemědělských surovin. Jako příklad lze uvést zejména Spojené státy americké; za existence centralizovaného finančního velkokapitálu a omezených, a tudíž i dra- hých pracovních sil v zemědělství tam proces společenské dělby práce mezi prů- myslem a zemědělstvím probíhá po linii důkladného a úplného izolování prů- myslu od zemědělství.

„Kapitalismus — napsal V. I. Lenin — nadobro ruší svazek zemědělství s prů-

myslem, ale tím, že se dostává na vyšší stupeň vývoje, připravuje současně nové prvky pro tento svazek, pro spojení prů- myslu se zemědělstvím na základě vědo- mého využití vědy a kombinace kolek- tivní práce, nového rozšíření lidstva (bude odstraněna jak zanedbanost ves- nice, její odloučenost od světa a nekul- turnost, tak i nepřírozené nahromadění obrovských mas ve velkoměstech).“ *)

Organické spojení průmyslu se země- dělstvím je vyšší formou společenské kombinace výroby, k níž dochází při socialistickém zespo- lečenšťování na zá- kladě společenského vlastnictví výrobních prostředků.

Tendence kombinovat, organicky spo- jovat průmysl se zemědělstvím, je pod- míněna samotným rázem výrobních vztahů mezi městem a vesnicí, mezi průmyslem a zemědělstvím při budo- vání komunismu. „Různé vývojové stup- ně dělby práce — napsali Marx a Engels — jsou zároveň také různými formami vlastnictví, tj. každý stupeň dělby práce podmiňuje také vzájemné vztahy jedinců podle jejich poměru k ma- teriálu, náradí a produktům práce.“ **)

*) K. Marx, B. Engels, Spisy, sv. 3, str. 20 ruského vydání.

**) V. I. Lenin, Spisy, sv. 21, str. 55 ruského vydání, str. 66 českého vydání (SNPL, Praha, 1959).

Spojení průmyslu se zemědělstvím znamená univerzalizaci jednotlivých odvětví, nýbrž jejich organickou kooperaci, kombinování na podkladě důkladné výrobní specializace. Nejen nevylučuje, ale naopak předpokládá všestranné rozvíjení specializace, jakožto jednoho z ekonomických způsobů, jak překlenout pozůstatky staré společenské dělby práce. Kombinování průmyslové výroby s výrobou zemědělskou je specifickou formou zespolečňování práce, specifickou jednotou různých druhů výroby spojenou s určitými změnami v soustavě společenské dělby práce. Je vyšší formou kooperace, jež se vyznačuje užšími svazky technickoekonomického rázu a znamená nejen rozšíření rámce zespolečňované práce, ale také kvalitativně jiný ráz samotného zespolečňování, navázání přímé spolupráce, přímého spojení mezi různými specializovanými druhy výroby.

Rozvoj kolchozní výroby a její postupná přeměna na druh výroby průmyslové vyžaduje úzkou technickoekonomickou koordinaci zemědělské výroby s různými druhy průmyslové činnosti. Vznik a další rozšiřování průmyslových závodů i odvětví pracujících pro zemědělskou výrobu v kolchozním sektoru podle jejich ekonomické účelnosti má mnoho ekonomických příčin. Zejména pak tu, že je třeba hospodárněji využívat pracovních zdrojů kolchozů k podstatnému zvyšování celoroční produktivity práce kolchozníků, k dalšímu omezování sezónnosti ve vynakládání práce a v uplatňování techniky s ohledem na rostoucí specializaci hospodářství a konečně k zajišťování rychle rostoucích potřeb kolchozní výroby, pokud jde o produkci a služby průmyslového charakteru, které dočasně nemůže v plné míře zajistit státní průmysl. Plánovitý rozvoj průmyslových provozů v kolchozním sektoru je rovněž diktován nutností využít vydatných místních zdrojů a rozsáhlého zužitkování průmyslových odpadků pro potřeby zemědělství. Mimo to je úzce spjat s potřebami dalšího růstu tržnosti kolchozů a s podstatnými strukturálními

změnami v druhu vyráběných zemědělských surovin.

V důsledku rostoucí intenzifikace zemědělství a rozvoje živočišné výroby, zelinářství a ovocnářství stoupá ve struktuře zemědělské produkce podíl výrobků vhodných pro trh, avšak neschopných delší dopravy, protože podléhají rychle zkáze (mléko, maso, zelenina, ovoce atd.); tyto produkty musí být průmyslově zpracovány přímo na místech výroby. Konečně vytvoření průmyslových závodů a odvětví v kolchozním sektoru je ovlivněno také všeobecnými úkoly ve zvyšování hmotného blahobytu na vesnici a v hospodářské i kulturní přestavbě vesnice na zemědělsko-průmyslové sídliště městského typu.

„V průběhu dalšího rozvoje kolchozů a sovchozů — praví se v návrhu Programu Komunistické strany Sovětského svazu — budou zintenzivněny jejich vzájemné výrobní vztahy i vztahy k místním průmyslovým závodům a rozšíří se praxe společné organizace různých provozů. Tím bude stejnoměrněji a dokonaleji využíváno pracovních sil i výrobních zdrojů po celý rok, zvýší se produktivita společenské práce a přispěje k vzestupu životní úrovně obyvatelstva po stránce hmotné i kulturní.“

Technický pokrok a růst produktivity práce v zemědělství vede k absolutnímu snížení potřeby pracovních sil přímo v zemědělské výrobě. To je objektivní zákonitost technického pokroku v zemědělství.

Pro specifické vlastnosti kolchozní formy organizace práce a výroby nevede absolutní snížení potřeby pracovních sil, zaměstnaných bezprostředně v zemědělství, k příslušnému snížení počtu práce schopných členů kolchozu.

O značných pracovních rezervách v kolchozech svědčí velmi mnoho údajů, zejména pak o počtu hektarů připadajících na jednoho pracovníka, který činí v kolchozech 12—15 ha zemědělské půdy, zatímco v sovchozech 40—42 ha zemědělské půdy.

Roku 1958 odpracoval každý práce-schopný kolchozník průměrně 214 dnů lidské práce, tj. mnohem méně, než kolik činí počet pracovních dnů u zaměstnance státního podniku. Podle přibližných propočtů zůstane každoročně od prosince do února v kolchozech nevyužito téměř 10 miliónů práce-schopných členů. Kolchozy mají přebytek pracovních sil nejen v zimě, ale i v období špičkových polních prací.

Skutečnost, že mnohé kolchozy mají přebytečné pracovní zdroje, se nepříznivě projevuje na pracovní morále v kolchozech a na zavádění pokrokového normování práce i sazeb se zřetelem k současné technické úrovni. V těchto kolchozech se uměle zpomaluje růst produktivity práce a projevují se anti-mechanizační tendence.

Příslušný vzestup produktivity práce je úzce spjat s dalším prohlubováním specializace zemědělské výroby v kolchozech. Specializace zemědělské výroby zvyšuje produktivitu práce, urychluje uvolňování pracovních sil ze zemědělských odvětví, avšak zároveň zintenzivňuje sezónnost ve spotřebě práce a ve využití techniky.

Zavedení komplexní mechanizace a automatizace zemědělské výroby a další prohlubování její specializace vyžaduje, aby uvolněné pracovní síly v kolchozech byly produktivně využívány a aby byla překonána sezónnost zemědělské práce. Mezi opatřeními zaměřenými k překonání a vyřešení tohoto velkého národohospodářského problému má mimo jiné velký význam rozvíjení závodů průmyslového typu, a to jak kolchozních, tak také zejména mezikolchozních a smíšených, kolchozně státních.

Diference mezi výrobními odvětvími a pracovní dobou — napsal Marx — „je přirozeným podkladem pro sloučení zemědělství s pomocnou řemeslnou výrobou na vesnici...“*)

Růst koncentrace a technické způsobilosti kolchozních výrobních prostředků podmiňuje optimální stupeň potřeby pra-

covních sil přímo v samotné zemědělské výrobě a tím spoluurčuje měřítko rozvoje jiných, nezemědělských odvětví, zejména pak rázu průmyslového, vytváří možnost a nutnost využití přebytků kolchozních pracovních rezerv v těchto odvětvích. „... Aby tito lidé vytlačení ze zemědělství nezůstali bez práce, nebo nebyli nuceni hromadit se ve městech — psal Engels — je třeba zaměstnat je průmyslovou prací přímo na vesnici; tak však lze v jejich prospěch učinit pouze ve velkém měřítku...“*)

Pro současnou kolchozní velkovýrobu je příznačná velice rozdílná, ale stále stoupající poptávka po produktech a službách průmyslového charakteru. Tuto poptávku nemůže nyní dokonale zvládnout jenom státní průmysl. Pro každý velký závod, tedy i zemědělský, má mimo to technické i ekonomické výhody vlastní energetická i dopravní základna, závody na zpracování zemědělských produktů, opravářské dílny apod. Samotné slučování hospodářství, koncentrace, centralizace a kooperace kolchozní výroby předpokládá vznik a rozvoj mnoha pomocných závodů a řemesel.

Technické a ekonomické potřeby zemědělské velkovýroby vyžadují rozvoj průmyslové výroby přímo na vesnici; surovinové, výrobní a pracovní zdroje tam k tomu poskytují všechny předpoklady.

Život dokazuje, že skloubení zemědělské a průmyslové výroby v jediný kombinovaný proces, jak to žádají především potřeby samotné zemědělské výroby, má objektivní ekonomickou vývojovou perspektivu.

Průmyslová odvětví v kolchozním sektoru se rozvíjejí rok od roku. V kolchozním průmyslu pracuje téměř 2 milióny lidí, z nichž většina má příslušnou kvalifikaci. Roste podíl investic na rozvíjení pomocných kolchozních odvětví. Stoupá množství vynaložené práce, peněžní důchody z pomocných závodů i řemesel nabývají stále větší ekonomický význam pro hospodářskou činnost kolchozů.

*) K Marx, Kapitál, sv. II., 1954, str. 238 ruského vydání.

*) K. Marx a B. Engels, Spisy, sv. 19, str. 345 ruského vydání.

Pojem „hrubé produkce“ kolchozů získává poznamenání novou náplň, protože vzniklo a rozvíjí se nové odvětví společenské dělby práce na vesnici — kolchozní průmysl. Název „pomocný závod“ již nevystihuje význam těchto závodů průmyslového charakteru pro kolchozní hospodářství. Např. opravářská dílna se nutně z pomocného odvětví stává pro hospodářskou činnost kolchozů stále nezbytnější.

Nejde přitom o drobný „domácký průmysl“, nýbrž o poměrně velké a střední závody místního průmyslu, jež většinou vznikají spoluprací mezi více kolchozy na kolchozně státním základě.

Tyto tendence mezikolchozní spolupráce a spolupráce mezi kolchozy a státním sektorem umožňují nejen větší rozsah těchto průmyslových odvětví, ale i dokonalejší technické vybavení. V současné době existuje více než 3000 různých mezikolchozních svazů, z nichž zhruba 80 % tvoří svazy průmyslového charakteru. (Výroba stavebních hmot, prvotní zpracování zemědělských výrobků, výroba jaderných krmiv, mezikolchozní stavební organizace, elektrárny, opravářské dílny atd.)

Kolchozní výstavba prakticky dokazuje, že za kolchozně-skupinového vlastnictví se rozvíjí nejen zemědělská výroba, ale také ty druhy průmyslové činnosti kolchozů, které jsou po stránce technologické a hospodářské organicky spjaté se zemědělstvím.

Rozsah spojování zemědělské a průmyslové výroby v Sovětském svazu stále vzrůstá. Tak např. v kaušanském okrese (Moldavská oblast) bylo na shromáždění zástupců jednotlivých kolchozů přijato usnesení o vytvoření okresního mezikolchozního svazu, který bude zahrnovat mezikolchozní stavební organizaci sdružující stavební a montážní správu a závody na výrobu stavebních hmot, mezikolchozní opravářské dílny, výrobní kombinát (výroba krmných směsí, zpracování zeleniny a ovoce a jiných zemědělských produktů), oddělení silniční výstavby, závody komunálních služeb pro kolchozní-

ky, organizaci pro realizování tržních přebytků kolchozů, organizaci pro hmotné a technické zásobování kolchozů, mezikolchozní stanice pro technickou inseminaci hospodářských zvířat, lihářské drubežářské stanice a okresní školu na doškolení zemědělských kádřů.

Tento komplex, který organicky spojuje výrobní funkce a funkce prodejní i nákupní, zemědělskou a průmyslovou činnost s činností výrobní — s péčí o kulturní potřeby pracujících, je smíšeným sdružením, v němž kolchozní výroba již přestává být výhradně zemědělskou činností. To znamená kvalitativně novou etapu ve zdokonalování vnitřní hospodářské struktury kolchozní formy výroby.

Zemědělská výroba zůstává však stále hlavní náplní činnosti kolchozů a je organicky skloubena s odvětvími průmyslového charakteru, která ji doplňují. Z hlediska rozvoje kolchozní formy vlastnictví je spojení průmyslové výroby se zemědělskou, které zpravidla vyžaduje společného úsilí kolchozů, dalším rozvojem družstevně skupinového vlastnictví na úrovni vlastnictví všelidového.

Bylo by ovšem nesprávné se domnívat, že rozvoj průmyslových provozů v kolchozně skupinovém sektoru nemá své hranice a že v rámci kolchozního vlastnictví se mohou libovolně rozvíjet kterákoliv průmyslová odvětví. Je samozřejmé, že rozvoj nezemědělských odvětví — zejména průmyslového charakteru — v kolchozech má určité hranice podmíněné především technicko-ekonomickými požadavky zvyšování zemědělské výroby ve vysoce mechanizovaných hospodářstvích.

Nezemědělská odvětví, která technologicky přímo nesouvisí se zemědělskou výrobou a jsou ve vztahu k ní zcela samostatná, se v kolchozním sektoru nerozvíjejí a nemohou rozvíjet. Tak např. výroba elektřiny, stavebních hmot apod. jsou v rámci kolchozního sektoru rozvíjena dočasně, a to hlavně proto, že státní průmysl zatím nestačí plně uspokojit rychle rostoucí výrobní potřeby kolchozů.

Pokud jde o správnou hranici stanovení

rozvoje průmyslové výroby v kolchozech, nutno zdůraznit, že tyto meze nejsou neměnné. Mění se s rozvojem kolchozní výroby, průmyslu i zemědělství, s prohlubováním společenské dělby práce mezi těmito odvětvími a s další specializací výroby.

V kolchozní výrobě podobně jako v celém národním hospodářství, je na růstu společenské dělby práce a její specializace závislé odštěpování jednotlivých výrobních funkcí v zemědělství na samostatná odvětví průmyslové výroby, jako např. zpracování a ošetřování vymláčného obilí ve skladištích, opravářské práce, výroba stavebních hmot apod. Specializace odvětví si dále vynucuje kombinování technologicky blízkých odvětví průmyslové a zemědělské výroby.

Z hlediska organického skloubení zemědělské a průmyslové výroby je nejvýhodnější rozvoj těch odvětví, která se zabývají uskládáváním a zpracováváním zemědělských produktů podléhajících rychlé zkáze a neschopných delší dopravy, výrobou jaderných krmiv, drobného inventáře, obalů, povozů a všech výrobků nezbytných pro rozšířenou reprodukci v rostlinné a živočišné výrobě. Důležitá je otázka dalšího růstu zpracovatelského průmyslu na vesnici, který se dosud rozvíjí příliš pomalu a je příčinou velkých ztrát zemědělské produkce.

Podle plánu do roku 1965 má být ve spolupráci kolchozů, sovkhozů a spotřebních družstev rozvinuta výstavba závodů na výrobu zeleninových a ovocných konzerv, masných polotovarů, másla, sýrů aj. produktů. Průmyslovým zpracováním se v podstatě dokončuje biologický proces zemědělské výroby.

Zkušenosti dokazují, že nadměrná koncentrace zpracovávajícího průmyslu (velké masné kombináty), sice umožňuje modernější technické vybavení, avšak vysoké dopravní náklady celkovou efektivnost výroby snižují. Vytváření místního zpracovatelského průmyslu, jeho decentralizace a přiblížení k surovinovým zdrojům si vynucuje jednak změny v samotném charakteru zemědělské výroby,

jednak v technické úrovni zpracovatelského průmyslu.

Rychle se rozvíjející intenzivní zemědělská odvětví, jako je chov hospodářských zvířat, zelinářství a ovocnářství zvyšují podíl rychle se kazících zemědělských produktů, které nejsou schopné delší přepravy. Existuje jistá spojitost mezi zpracováváním zemědělských surovin a jejich výrobou. Čím je surovina méně schopna další přepravy a čím je přeprava nákladnější, tím je ekonomicky výhodnější decentralizace zpracovatelského průmyslu a jeho přiblížení k surovinovým zdrojům; klesají dopravní náklady i ztráty na surovinách, zlepšuje se jejich využití a zároveň se řeší problém sezónnosti.

Rozvoj zpracovávajícího průmyslu pomáhá kolchozům v dosahování vyšších důchodů, protože při ostatních stejných podmínkách je výhodnější prodej zpracovaných nebo částečně zpracovaných výrobků, než realizace prvotních zemědělských produktů. Zároveň je možno využít odpadů tohoto zpracovávajícího průmyslu, např. odpadu konzervářského, sýrařského průmyslu, jehož lze výhodně využít k výkrmu hospodářského zvířectva.

Účelné spojení zemědělské a průmyslové výroby má závažný sociálně ekonomický dosah. Dělbá práce mezi průmyslem a zemědělstvím přispívá k dalšímu vzestupu úrovně zespolečenštění kolchozní výroby, ke změnám ve vnitřní struktuře kolchozů. Organickým spojením obou odvětví se postupně odstraňují pozůstatky staré společenské dělby práce, při níž se vesnici většinou přisuzovala jen zemědělská činnost. Dochází i k zlepšování struktury rozmístění výrobních sil v celém národním hospodářství.

Tento proces bude provázen postupnou přestavbou malých osad na velká sídliště městského typu, jež budou vybavena všemi kulturními i běžnými potřebami moderního města, takže budou sloužovat komfort městského života s výhodami vesnické krajiny.

V posledních letech se ve spojitosti s rozvojem kolchozní výroby především

řeší i otázky dobrého vybavení vesnic. V mnohých okresech vzniklo hnutí na přebudování vesnic a osad na sídliště městského typu. Při přebudování vesnic podle hlavních plánů je hospodářská i bytová výstavba vedena zásadně komplexně a s přihlédnutím k dalšímu rozvoji zemědělské výroby. Další zdokonalování forem kolchozní výroby je tudíž nerozlučně spjato s postupnou změnou způsobu života na vesnici.

Spojení zemědělské výroby s výrobou průmyslovou na podkladě všestranného rozvíjení mezikolchozní a kolchozní státní kooperace jen dokazuje, že kolchozněskupinová forma výroby ještě zdaleka nevyčerpala všechny své možnosti. Kolchozní výroba bude stále organičtěji srůstat se státním všelidovým vlastnictvím. Není vyloučeno, že na určité vývo-

jové etapě bude dalším stupněm zespolenění sdružení zemědělských a průmyslových závodů v rámci sovnarchozů. Po vytvoření výrobního komplexu tohoto druhu zahrnujícího veškerou zemědělskou a místní průmyslovou výrobu určitého ekonomického administrativního územního celku, bude možno zajistit jednotnou energetickou základnu tohoto celku, místní průmysl, zemědělství, dopravu, spoje atd. To bude zárukou nejdokonalějšího využití všech místních, pracovních, surovinových, energetických, půdních i ostatních zdrojů.

Výtah zpracovali
prom. ekonom J. HUBÁČEK,
inž. J. KRAUS
*Ústav vědeckotechnických
informací MZLVH*

Podepsáno k tisku 24. dubna 1962.

Ekonomická efektivnost zemědělské výroby

Экономическая эффективность сельскохозяйственного производства

Ökonomischer Nutzeffekt der landwirtschaftlichen Produktion

Doc. C. Sc. Ján BAČA
Ekonomický ústav ČSAV, Praha

Při řešení problému ekonomické efektivnosti vystupuje řada otázek, které vyžadují hlubšího rozpracování. V této stati se musíme omezit jen na základní věci, a to zejména na určení pojmu ekonomické efektivnosti a na jeho charakteristiku v zemědělství, na určení kritérií a ukazatelů ekonomické efektivnosti, a na vztah k ostatním spolusouvisejícím ekonomickým kategoriím. Význam řešení těchto otázek se nevyčerpává jen snahou jejich vyjasňování, ale má také i metodický dosah. Bližší určení problémů umožní mnohem lépe zaměřit vědeckovýzkumnou činnost při jejich zkoumání.

* * *

V pojmu ekonomické efektivnosti výroby je zahrnut bezprostřední vztah dosahovaných hospodářských výsledků k vynakládaným výrobním prostředkům a práce, jakož i k ostatním objektivním ekonomickým podmínkám výroby. Tento moment v pojmu ekonomické efektivnosti vede k tomu, že někteří autoři ztotožňují ekonomickou efektivnost s produktivitou práce, popř. zužují nebo rozšiřují rozsah tohoto pojmu ve vztahu ke společenské produktivitě práce¹⁾. V tomto případě je rozdíl mezi oběma pojmy jen kvantitativní, neukazuje se jejich odlišnost a tudíž není možné ani sledovat vzájemné vztahy mezi ekonomickou efektivností a produktivitou práce.

V hierarchii výrobních vztahů, a tedy i ekonomických kategorií jakožto teoretického výrazu těchto výrobních vztahů, je nutno nejdříve určit místo zkoumaného problému, které zaujímá v soustavě výrobních vztahů. Je známo, že některé výrobní vztahy mají blíže k výrobním silám a jsou s nimi úzce spjaty, jako např. dělba práce, produktivita práce apod., jiné mají tuto souvislost více zprostředkovanou a působí na ně mnohem silněji vlivy nadstavby. Proto u některých ekonomických pojmů, např. ekonomický svazek dělníků a rolníků, je jejich sociální obsah zřejmý, u jiných ekonomických pojmů skrytější a méně jasný. Pojem ekonomické efektivnosti patří právě k těm pojmům, které mají více zprostředkovanou souvislost s výrobními silami a s dosaženým stupněm jejich vývoje, k pojmům, které mají široký rozsah a na které působí řada vlivů z nadstavby (opatření hospodářské politiky socialistického státu). Protože tento pojem má široký rozsah, prolínají se v něm

¹⁾ Viz J. Dupal, J. Havlíček, F. Stočes, J. Bartůněk: „Aktuální otázky zjišťování efektivnosti zemědělské výroby“, SNPL v roce 1960, str. 21.

i vlivy působení některých jiných ekonomických kategorií, zejména produktivity práce, hospodárnosti, rentability aj. V zemědělství je mimo toho důležitý vliv intenzity výroby.

Pojem ekonomické efektivity vyjadřuje takovou hospodářskou činnost, kde je účelně a racionálně vynakládáno výrobních prostředků a pracovních sil při výrobě užitných hodnot, uspokojujících potřeby národního hospodářství jako celku, při čemž množství práce (zvěčnělé a živé), nutné k jejich zhotovení, se neustále snižuje. Toto určení vyžaduje však ještě dalšího zpřesnění.

V podmínkách zboží výroby se projevuje množství společensky nutné práce, ztělesněné ve výrobcích, v podobě hodnoty. Avšak pojem ekonomické efektivity není charakterizován jen zboží peněžními vztahy, nýbrž i řadou naturálních vztahů a vzájemných poměrů mezi jednotlivými sférami výroby a odvětvími socialistického národního hospodářství.

Ekonomická efektivita je spjata v socialistickém národním hospodářství s jeho plánovitým vývojem, s racionálním rozmisťováním výroby do různých oblastí země, s účelným rozdělováním výrobních prostředků a práce mezi jednotlivá odvětví národního hospodářství a s jejich řádným využitím. V socialistickém národním hospodářství nepůsobí již zákon konkurence a anarchie výroby, krize z nadvýroby atd. se všemi nepříznivými důsledky pro vývoj hospodářství. Proto se od základu liší charakter vývoje a i tempo rozvoje socialistického národního hospodářství ve srovnání s kapitalistickým národním hospodářstvím.

Při plánovitém rozdělování výrobních prostředků a práce mezi jednotlivá odvětví socialistického národního hospodářství nejde jen o stanovení dílu práce, který mu připadá z celkového úhrnu společenské práce a který je nezbytný pro zhotovení plánovaného množství užitných hodnot, nýbrž jde zároveň o určení momentu společenské důležitosti a potřeby rozvoje základních odvětví materiální výroby. Z tohoto hlediska sem spadá i vzájemný vztah mezi výrobou výrobních prostředků a výrobou spotřebních předmětů. Je tedy zřejmé, že pro hodnocení ekonomické efektivity národního hospodářství jako celku nestačí jen hledisko společenské produktivity práce, ale je třeba podrobit hlubší analýze i jeho strukturu.

V současné době, kdy se naše úsilí soustřeďuje k tomu, aby bylo dosaženo zásadního obratu v zemědělské výrobě a kde další rozvoj zemědělství je nezbytný pro plynulý vývoj ostatních odvětví a národního hospodářství jako celku, má mimořádný význam tempo růstu zemědělské výroby. Do popředí vystupuje otázka racionálního využití vložených výrobních prostředků a práce. Pro hodnocení efektivity v zemědělství má mimořádnou důležitost i otázka struktury výroby, zejména vzájemný vztah mezi rostlinnou a živočišnou výrobou. Správná struktura výroby v zemědělství je zároveň předpokladem řádného hospodaření a racionálního využití výrobních prostředků, hlavně půdy a i pracovních sil.

Na strukturu zemědělské výroby působí celá řada činitelů, jak z oblasti výroby, tak i z oblasti oběhu. Vedle přírodních podmínek určité výrobní oblasti ovlivňují tuto strukturu ekonomické podmínky, a to historicky vyvinuvší se společenská dělba práce, úroveň pracovních prostředků a jejich použitelnost, využití poznatků vědy ve výrobě atd.; z oblasti oběhu působí především úroveň nákupních cen, výše zemědělské daně aj. Proto při plánování zemědělské výroby a jejího rozmisťování do jednotlivých výrobních oblastí a posléze do zemědělských závodů je třeba věnovat této otázce náležitou pozornost.

K pojmu ekonomické efektivity se pojí také vedle množství vyráběných užitných hodnot a vynakládané práce na jednotku produkce i charakter samotné užité hodnoty (ovšem jen ve vztahu k uspokojování společenských potřeb). Tato skutečnost se projevuje velmi názorně u chemického průmyslu, kde se vyrábějí nové užit-

né hodnoty, které svou kvalitou předčí dříve vyráběné užité hodnoty, např. některé druhy tkanin, výrobky z umělých hmot apod. Do pojmu ekonomické efektivity výroby patří podle našeho názoru to, co přispívá k lepšímu uspokojování společenských potřeb. Tento moment se projevuje nejen v lepším uspokojování potřeb kvalitnějším výrobkem, ale velmi často vede i ke zvýšení doby jeho působení v oblasti výrobní nebo osobní spotřeby (tzv. trvanlivost).

Pro zemědělství má tato skutečnost také svůj význam. Sem je nutno zařadit všechna opatření ke zlepšení kvality osiv a sadby, hospodářských zvířat aj., i některé vlivy, např. v příznivých letech vhodné klimatické podmínky, jež působí na kvalitu zemědělských výrobků. Jde tedy o činitele, kteří mají vliv na užitečnou hodnotu a způsob jejího využití.

Ekonomická efektivnost výroby je vyjadřována v podmínkách zboží výroby hodnotovými ukazateli. Ekonomická efektivnost se někdy směšuje s rentabilitou, což vede k řadě nedostatků. Považuje se pak za efektivní taková výroba užitečných hodnot, kde je dosahováno většího čistého důchodu družstva nebo zisku státních statků, a opačně. Toto směšování vede k tomu, že při sledování efektivity se neodhlíží od cenových vlivů, které nevyjadřují skutečný pohyb věcně a živé práce ve výrobě. Dále si nevšímá rozdílů, které vznikají v zemědělských závodech vlivem rozdělování nově vytvořené hodnoty, zvláště uvnitř družstva. Takový přístup k ekonomické efektivity by mohl vést i k nesprávným závěrům při posuzování výroby.

Efektivnost výroby nejenže je širším pojmem než rentabilita, ale je i kvalitativně odlišným pojmem. Proto nemůže být redukována na jiný pojem, např. na rentabilitu, produktivitu práce, intenzitu zemědělské výroby apod. To, že se v ekonomické efektivity promítá vliv rentability, produktivity práce a intenzity zemědělské výroby, neznamená ještě, že je možné ztotožňovat efektivnost s jednou z těchto ekonomických kategorií. Proto se při sledování ekonomické efektivity není možno opírat jen o hodnotové ukazatele, ale je třeba udělat komplexní rozbor výroby, a teprve po něm je možno určit, co je efektivní a co ne a jaká opatření jsou nutná ke zvýšení efektivity zemědělské výroby.

K tomu, aby byla ekonomická efektivnost blíže charakterizována, je třeba určit vztah k těm ekonomickým kategoriím, které ji ovlivňují. Velmi často je ekonomická efektivnost uváděna do velmi blízkého vztahu ke společenské produktivitě práce. Vypočítává se řada variant růstu společenské produktivity práce a pak z nich jsou vybírány ty, které jsou nejefektivnější. Za nejefektivnější variantu se z tohoto hlediska považuje takový růst množství užitečných hodnot, při němž současně klesá i objem celkově vynakládané společenské práce. Jde tedy nejen o relativní úsporu společenské práce na jednotku produkce, ale i o absolutní úsporu celkové práce. Méně efektivní je pak varianta, kdy se celkový objem společensky nutné práce sice zvyšuje, ale současně dochází k rychlejšímu vzrůstu množství užitečných hodnot, čili dochází k úspoře společenské práce v jednotce produkce apod.

V zemědělské výrobě je ve srovnání s průmyslem taková zvláštnost, že základní výrobní prostředek, tj. půda, je omezen a je třeba zvyšovat výrobu na dané jednotce plochy půdy. Intenzifikace zemědělské výroby se uskutečňuje na základě dodatečných vkladů výrobních prostředků a práce do půdy. Přitom tyto dodatečné vklady výrobních prostředků a práce do půdy se uskutečňují při určitém dosaženém stupni produktivity práce u prvotních vkladů, takže dodatečné vklady ji budou ovlivňovat. Pohyb produktivity práce v zemědělské výrobě musí být sledován současně s intenzifikací výroby a proto i efektivnost musí být sledována nejdříve u prvotních vkladů, pak u dodatečných vkladů a konečně prvotní a dodatečné vklady dohromady.

Zvyšování efektivity zemědělské výroby bude záviset na vzájemném vztahu produktivity práce a intenzity výroby při růstu užitečných hodnot. Tento vzájemný poměr mezi zvyšováním produktivity práce a intenzifikace zemědělské výroby při růstu množství užitečných hodnot se bude odrážet při daných cenách i v růstu čistého důchodu, a tedy i rentability výroby. Při daných nákupních cenách a nezměněném poměru, v němž se rozděluje nově vytvořená hodnota uvnitř zemědělských závodů, budou všechny případy, kdy se zvyšuje intenzita zemědělské výroby při nezměněné nebo vzrůstající produktivitě práce, zvyšovat rentabilitu výroby.

Poroste-li celkové množství vyrobených produktů stejně jako dodatečné vklady výrobních prostředků a práce do půdy, zvýší se intenzita zemědělské výroby, při čemž produktivita práce zůstane nezměněna. Při tomto vztahu mezi růstem intenzity zemědělské výroby a nezměněné produktivitě práce se intenzita zemědělské výroby bude zvyšovat na základě dodatečných vkladů výrobních prostředků a práce do půdy a bude doprovázena úměrně i vzrůstem zemědělských produktů. Zvyšování intenzity zemědělské výroby při nezměněné produktivitě práce vede ke vzrůstu množství produktů, a tedy i celkového nadvýrobku proto, že dodatečný vklad výrobních prostředků a práce do lepších půd má vyšší účinnost než prvotní vklad výrobních prostředků a práce na nejhorší půdě. Avšak ve srovnání s prvotním vkladem na lepších půdách (příslušné kvality), kam je tento dodatečný vklad vložen, se jeho účinnost nemění. V tomto případě jde o zvýšení efektivity zemědělské výroby.

Bude-li vzrůstat celkové množství vyrobených produktů rychleji, než rostou dodatečné vklady výrobních prostředků a práce do půdy, zvýší se jak intenzita zemědělské výroby, tak i produktivita práce. Dojde tedy ke snížení množství společenské práce v jednotce produkce. Při tomto vzájemném vzestupu intenzity zemědělské výroby a produktivity práce nemusí být stupeň růstu produktivity práce stejný jako stupeň růstu intenzity zemědělské výroby. Stupeň růstu produktivity práce může být rychlejší v závislosti na účinnosti dodatečného vkladu výrobních prostředků a práce do půdy. Stupeň růstu produktivity práce může však být i pomalejší, než je stupeň růstu intenzity zemědělské výroby. V obou případech bude vliv na množství nadvýrobku různý. V obou případech by šlo o vzrůst efektivity zemědělské výroby.

Kdyby došlo vlivem racionálnějšího využití výrobních prostředků a práce k vynaložení menšího množství zvěcnělé a živé práce na jednotku produkce bez vložení dodatečných vkladů výrobních prostředků a práce, pak by nemuselo jít o pokles intenzity zemědělské výroby. Intenzita zemědělské výroby může zůstat nezměněná, i když se uvolňuje určitá část vkladů výrobních prostředků a práce z dané jednotky plochy půdy. Nezměněná intenzita zemědělské výroby je jen vyjádřena menším množstvím zvěcnělé a živé práce, která má nyní stejnou účinnost jako dřívější vklad výrobních prostředků a práce vynaložené na týchž půdách. Nedojde-li ke změnám na nejhorší půdě, zůstává celkové množství nadvýrobku na lepších půdách nezměněno. Tento případ rovněž charakterizuje růst efektivity zemědělské výroby. Avšak mnohem rychleji by vzrůstala efektivita výroby, kdyby došlo při tomto absolutním poklesu množství zvěcnělé a živé práce na jednotku půdy současně i ke vzrůstu množství produktů. Takový případ vývoje produktivity práce se objevuje v našem zemědělství jen ojediněle v některých dobře hospodářících zemědělských závodech.

Ve všech případech je to rozdílná účinnost dodatečných vkladů výrobních prostředků a práce do půdy, která způsobuje tento různý pohyb produktivity práce a intenzity zemědělské výroby. Účinnost dodatečného vkladu výrobních prostředků a práce do půdy má vliv i na účinnost prvotního vkladu na téže půdě. Jestliže

produktivita práce u dodatečného vkladu poklesne na úroveň produktivity práce u prvotního vkladu na nejhorší půdě, která reguluje společenskou hodnotu zboží, pak se ruší přirozená základna — nemění-li se ovšem ostatní podmínky — pro vznik diferenciální renty II. Neruší se tím ovšem podmínky pro vznik diferenciální renty I.

Tato účinnost dodatečných vkladů výrobních prostředků a práce do půdy je podmíněna přírodními a ekonomickými podmínkami výroby v dané oblasti zemědělství. Protože však tyto dodatečné vklady výrobních prostředků a práce do půdy čili dodatečné množství zvětšené a živé práce se spojuje v různých přírodních a ekonomických podmínkách výroby s nesterilním množstvím přirozených prvků úrodnosti jednotlivých půd, poskytují tyto prvky úrodnosti i rozdílné hospodářské výsledky. Účinnost dodatečných vkladů výrobních prostředků a práce do půdy je tedy závislá na druhu půdy, do níž byl tento vklad vložen. Avšak nejen přírodní podmínky způsobují tuto rozdílnou účinnost dodatečných vkladů. Způsobuje ji rovněž struktura výroby, tj. změna v podílu tzv. intenzivních kultur na osevní ploše. Zachycení tohoto činitele a jeho vlivu je velmi složité a vyžaduje různá porovnání na určitý základní druh pěstované plodiny. Účinnost dodatečných vkladů výrobních prostředků a práce do půdy je podmíněna také stupněm využití výrobních prostředků a pracovních sil a poměrem, v němž se tyto dodatečné vklady dělí na výrobní prostředky a na živou práci.

Růst produktivity práce a zvyšování intenzity zemědělské výroby jsou ovlivněny nejen přírodními podmínkami, ale hlavně činiteli ekonomickými. V tomto směru působí především průmysl, který dodává zemědělství stále větší množství kvalitnějších výrobních prostředků (moderní techniku, kvalitnější strojená hnojiva atd.), ale i pokrok v zemědělství samém (šlechtěná osiva a sádky, plemenářská práce, zvyšování kvalifikace pracovníků apod.). Proto na vzájemný vztah mezi pohybem produktivity práce a intenzity zemědělské výroby má vliv velké množství činitelů. Okruh těchto činitelů se rozšíří, budeme-li k tomu ještě sledovat vzájemný vztah těchto dvou ekonomických kategorií (produktivita práce a intenzita výroby) k rentabilitě. K tomu, aby byla správně zachycena ekonomická efektivnost, je tedy třeba dělat komplexnější rozbor všech jejích stránek.

Ze správného určení pojmu ekonomické efektivnosti výroby musí vycházet také kritéria a ukazatele této efektivnosti. Teoreticky zdůvodněná kritéria a ukazatele efektivnosti výroby mají velký význam nejen pro její sledování a zjišťování, ale i pro plánování a řízení zemědělské výroby.

* * *

Stanovení kritérií a ukazatelů ekonomické efektivnosti zemědělské výroby má velký význam pro praktické potřeby řídicích hospodářských orgánů. Na jejich základě může být pak správně stanovena jednotná metodika sledování a zjišťování ekonomické efektivnosti zemědělské výroby. Tato metodika musí vycházet z existujících objektivních přírodních a ekonomických podmínek jednotlivých výrobních oblastí, kde by bylo třeba přihlížet jednak k účinnosti již vložených vkladů výrobních prostředků a práce, jednak k podmínkám a perspektivám dodatečných vkladů. Z toho plyne, že je nutno sledovat optimální podmínky v každé výrobní oblasti a pak na základě podrobného rozboru rozmísťovat dodatečné vklady výrobních prostředků a práce tak, aby umožňovaly vyrábět co nejvíce výrobků. Tento moment by však znamenal prohlubovat rozdíly, které jsou mezi jednotlivými výrobními oblastmi.

Základním kritériem ekonomické efektivnosti zemědělské výroby je na jedné straně — jak míra společenské práce vynakládaná v zemědělství (vtělená ve výrob-

cích) umožňuje uspokojovat potřeby ve společnosti, a na straně druhé poměr mezi růstem zemědělské výroby a společenské práce, kde má rychleji vzrůstat výroba. To znamená, že na jednotku produkce by připadalo stále méně práce. Avšak v zemědělství se může vzrůst výroby — není-li možno již půdní fond rozšiřovat — uskutečňovat jen cestou intenzifikace. Proto jak stupeň produktivity práce, tak i stupeň intenzity zemědělské výroby musí být zahrnuty pod kritériem ekonomické efektivity zemědělské výroby.

Ke kritériím ekonomické efektivity zemědělské výroby patří také její celkové zaměření z hlediska národního hospodářství. Zemědělství může v určitém období být více orientováno na živočišnou výrobu, přičemž značná část krmiv musí být dovážena ze zahraničí. Tomu tak bylo v minulosti, protože nebyla věnována dostatečná pozornost rozvoji rostlinné výroby, a s tím spojená zvýšená výroba krmiv. Proto také v současné době máme mimořádný zájem o rozvoj obilnářství, zejména pšenice. Tento tlak na zemědělství je vyvoláván přesuny v poptávce obyvatelstva na jedné straně, a na straně druhé působí podmínky, které ukazují, je-li možno opatřit žádané produkty na zahraničních trzích. S tímto zaměřením zemědělství jako celku jsou spojeny různé proporce práce, které se vynakládají v rostlinné a v živočišné výrobě.

Se vzájemným vztahem mezi produktivitou práce a intenzitou zemědělské výroby je spojena i rentabilita zemědělské výroby. Podle jednotlivých variant vztahu ve vývoji mezi produktivitou práce a intenzitou zemědělské výroby má i rentabilita různý pohyb. Vyvíjí-li se vztah mezi produktivitou práce a intenzitou zemědělské výroby příznivě, pak i rentabilita výroby se pohybuje žádoucím směrem. I když nelze vždy, kdy se rentabilita zemědělské výroby snižuje, přičemž nastává růst zemědělské výroby, považovat takový případ za neefektivní, je přesto pohyb rentability u zemědělské výroby důležitým momentem, který vyjadřuje jednu ze stránek ekonomické efektivity výroby v zemědělství.

Z těchto kategorií (a i z pojmu ekonomické efektivity) musí také vycházet ukazatelé ekonomické efektivity zemědělské výroby. Největší obtíže jsou u určení ukazatelů, které by co nejpřesněji vystihovaly skutečný stav. Je tomu tak zejména u zjišťování produktivity práce a intenzity zemědělské výroby. Stejně je to i s rentabilitou zemědělské výroby. V zemědělských družstvech a i na státních statcích je možno zjišťovat v podstatě jen realizovanou část nadvýrobku (plynoucí z prodeje tržní produkce) a v družstvech s velkými obtížemi i naturální část nadvýrobku. Proto je i sledování rentability výroby velmi obtížné.

Dosavadní ukazatel produktivity práce, kde se zjišťuje podíl hrubé produkce na jednoho pracovníka, nestačí. Tento nedostatek se netýká jen zemědělství, ale i ostatních odvětví národního hospodářství. Čím větší množství živé práce se podílí při výrobě produktů v poměru ke zvěcnělé práci, tím je odraz skutečného pohybu produktivity práce v tomto ukazateli (podíl množství hrubé produkce na jednoho pracovníka) pravděpodobnější. Avšak v zemědělství, jakož i v ostatních odvětvích národního hospodářství, rychle vzrůstá podíl strojové práce a rychle roste také množství surovin spotřebovaných za jednotku času. Proto sledování produktivity práce podle tohoto ukazatele se čím dále tím více vzdaluje od jejího skutečného pohybu.

Pro výše uvedený důvod a pro mnohé další nedostatky dosavadního ukazatele produktivity práce, by bylo třeba jej nahradit jiným, vhodnějším ukazatelem. Volba je však nesnadná proto, že i jiné způsoby zjišťování produktivity práce mají řadu nedostatků. Pro jejich uplatnění je však nutno udělat rozbor nejen kladů a nedostatků, ale i podmínek daného stupně rozvoje zemědělské výroby (právě tak i u jiných odvětví národního hospodářství), a na základě toho určit vhodnost no-

vých ukazatelů zjišťování produktivity práce. Nabízí se dva takové způsoby zjišťování produktivity práce, a to hrubá zemědělská produkce (v cenovém vyjádření) v poměru k vlastním nákladům zemědělské výroby a hrubý důchod ($v + m$) v poměru k množství pracovníků (přepočítaných). Oba ukazatele mají různé nevýhody, ale mohli by být používáni současně, protože se vzájemně doplňují.

K tomu, aby hrubá zemědělská produkce (v cenovém vyjádření), popř. celková hrubá produkce v poměru k vlastním nákladům zemědělské výroby, mohla být používána jako ukazatel pro sledování stupně produktivity práce, pak by bylo třeba pro národohospodářské účely (tzn. pro výpočet produktivity práce v zemědělství, ke stanovení tempa jeho růstu, vzájemných proporcí atd.) učinit celou řadu zpřesnění. Šlo by zejména o vytvoření tzv. rozpočtových cen (pro hodnocení hrubé zemědělské produkce), ale i ukazatelů pro zpřesnění vlastních nákladů. Pro sledování produktivity práce v zemědělských závodech tímto způsobem by nebylo možné tak značné přepočítávání, ale mohlo by být sledováno u hrubé zemědělské produkce v existujících cenách v poměru ke skutečným vlastním nákladům výroby.

Současně s tímto ukazatelem by bylo možné v zemědělských závodech sledovat produktivitu práce i na základě vypočítaného hrubého důchodu ($v + m$), a to v cenovém vyjádření v poměru k přepočítaným pracovníkům. Výsledky, získané na základě tohoto ukazatele a výsledky z předchozího ukazatele, by bylo třeba pak porovnat a v případě odlišného pohybu hledat příčiny a udělat hlubší rozbor. Na tomto základě by byla opatření ke zlepšení dosavadního stavu výroby v zemědělství zajišťována s lepší znalostí věci. Ukazatel produktivity práce: poměr hrubého důchodu (v cenovém vyjádření) k přepočítaným pracovníkům by vhodně doplňoval i z p ř e s n ě n ě h o u k a z a t e l e h r u b é z e m ě d ě l s k é p r o d u k c e (rozpočtové ceny a přepočty ve vlastních nákladech) v poměru k vlastním nákladům zemědělské výroby.

Vedle ukazatele produktivity práce je pro zjišťování ekonomické efektivnosti velmi důležitý ukazatel intenzity zemědělské výroby. Intenzitou zemědělské výroby rozumíme stupeň koncentrace výrobních prostředků a práce na téže jednotce plochy půdy, která je doprovázena růstem množství užitečných hodnot z této plochy půdy. Zatímco produktivita práce nám vyjadřuje určité množství produktů vyrobených za jednotku času (při daném stupni intenzity práce), čili určité množství práce vynaložené na jednotku produkce, vyjadřuje nám intenzita zemědělské výroby určité množství práce (zvěcnělé a živé) vynaložené na jednotku plochy půdy a nakonec zpředmětněle ve výrobcích připadajících na tuto jednotku plochy půdy.

I když je velmi obtížné sledovat intenzitu zemědělské výroby, je nutno se pokusit o její zachycení ve dvou jejích základních stránkách. Jednak jako poměru množství zemědělských produktů dosahovaných z jednotky plochy půdy, jednak jako poměru množství výrobních prostředků a práce vkládaných do půdy ve vztahu k jednotce plochy půdy. Po rozboru obou stránek intenzity zemědělské výroby je možno mnohem lépe ji charakterizovat a soustředit pozornost na činitele, jež vedou k jejímu růstu. I pro zemědělské závody je tento postup možný. Avšak kdyby byly s takovýmto způsobem zjišťování intenzity zemědělské výroby značné obtíže, museli bychom zůstat u dosavadního způsobu jejího zjišťování, a to sledovat množství hrubé zemědělské produkce na danou jednotku plochy půdy.

Pokud se týče rentability zemědělské výroby, jako ukazatele ekonomické efektivnosti, je nutno ji sledovat jako poměr čistého důchodu družstva nebo zisku státních statků k celkovým vloženým výrobním prostředkům a práce (mzdy), aby byla zachycena účinnost pracovních prostředků (mimo investic, které ještě nepůsobí ve výrobě). V poměru čistého důchodu družstva nebo zisku státních statků k vlastním

nákladům výroby je zachycen vliv pracovních prostředků na rentabilitu výroby jen nepřímo — prostřednictvím odpisů. Růst odpisů ve vlastních nákladech nemusí vždy znamenat vzrůst pracovních prostředků, ale může také vyjadřovat rychlejší opotřebování pracovních prostředků. Toto rychlejší opotřebování pracovních prostředků může mít celou řadu příčin: může být také výsledkem špatného zacházení s těmito pracovními prostředky, nedostatečné údržby apod., nebo může vyjadřovat rychlejší technický pokrok a zvětšení vlivu činitele morálního opotřebením. Proto pro ekonomickou efektivnost zemědělské výroby jako jednoho jejího ukazatele je vhodné použít rentabilitu výroby jako poměr čistého důchodu družstva nebo zisku státního statku k celkovým vloženým výrobním prostředkům a práce (mzdy).

Kdyby se sledovala ekonomická efektivnost zemědělské výroby pouze u jednoho druhu produktů, odpadla by celá řada obtíží. V zemědělství se vyrábí řada různorodých produktů, které je nutno vyjádřit souhrnně na základě množství společensky nutné práce v nich ztělesněné. Na tomto podkladě jsou určeny i jejich vzájemné vztahy. Někteří teoretici pracovníci uvádějí,*) že k zpřesnění některých ukazatelů, např. produktivity práce, by bylo možno použít tzv. obilních jednotek, nebo smluvených jednotek. V obilních jednotkách nejsou vzájemné poměry mezi užitnými hodnotami odvozeny na základě jejich hodnoty, nýbrž podle určitého znaku v těchto užitných hodnotách.***) Podle našeho názoru by těmto účelům mnohem lépe vyhovovaly tzv. rozpočtové ceny, které by zhruba zachytily náklady práce (pracnost) u jednotlivých zemědělských produktů.

Экономическая эффективность сельскохозяйственного производства

В понятие «экономическая эффективность производства» включено непосредственное отношение достигаемых хозяйственных результатов к затраченным средствам производства и труда, а также и к остальным объективным экономическим условиям производства. В нем выражена такая хозяйственная деятельность, когда целесообразно и рационально затрачены средства производства и рабочая сила при производстве потребительной стоимости, удовлетворяющей потребность народного хозяйства вообще, причем количество труда (овеществленного и живого), необходимого для ее создания, постоянно снижается. При оценке экономической эффективности должно быть принято во внимание общее направление сельскохозяйственного производства в рамках народного хозяйства, а также то, каким образом сельскохозяйственное производство своими продуктами удовлетворяет потребности социалистического народного хозяйства.

Из правильного определения понятия экономической эффективности производства должны исходить также критерии и показатели этой эффективности. Теоретически обоснованные критерии и показатели эффективности производства имеют большое значение не только для его изучения и определения, но также и для планирования и управления сельскохозяйственным производством. Основным критерием экономической эффективности сельскохозяйственного производства является, с одной стороны, каким образом размер общественного труда, затрачиваемого в сельском хозяйстве (воплощенного в продуктах), удовлетворяет потребности общества и, с другой стороны, отношение

*) Viz Fr. Ku bá t „Produktivita práce v zemědělství“, SZN Praha, 1959, str. 121, 122, 123 a další.

**) Na nedostatky používání obilních jednotek poukazuje s. Fr. Ku bá t ve svém článku „Několik poznámek k používání obilní jednotky“ při zjišťování produkce a produktivity práce v zemědělských závodech“. — Sborník ČSAZV - Zemědělská ekonomika 1959/5.

между ростом сельскохозяйственного производства и общественным трудом, причем производство должно расти быстрее.

Из понятия экономической эффективности сельскохозяйственного производства и из критериев этой эффективности должны исходить также показатели, которые как можно точнее отражали бы фактическое положение. К главным показателям экономической эффективности сельскохозяйственного производства относятся производительность труда, интенсивность сельскохозяйственного производства и рентабельность производства. Для более точного определения производительности труда необходимо улучшить существующий показатель (отношение валовой продукции к приведенным работникам), и заменить его отношением валовой сельскохозяйственной продукции или же валовой продукции (оцененной в особых сметных ценах, которые ближе выражали бы затраты труда у отдельных продуктов и трудоемкость) к себестоимости производства (в этом случае также были бы необходимы определенные изменения). Далее следовало бы интенсивность сельскохозяйственного производства определять как количество валовой продукции на гектар сельскохозяйственной земли, и как количество валовой продукции на гектар сельскохозяйственной земли, и как количество средств производства и труда, затраченных на гектар сельскохозяйственной земли. Наконец, рентабельность сельскохозяйственного производства следовало бы выражать, как отношение чистого дохода кооператива или прибыли госхоза к общим затраченным средствам производства и труда (зарплата). Этот способ определения показателей был бы пригодным для вышестоящих руководящих органов.

Ökonomischer Nutzeffekt der landwirtschaftlichen Produktion

Der Begriff ökonomischer Nutzeffekt der Produktion umfaßt die direkte Beziehung der erzielten Ergebnisse der Wirtschaftsführung zu den aufgewandten Produktionsmitteln und zu der verausgabten Arbeit, sowie auch zu den übrigen objektiven Produktionsbedingungen. Er veranschaulicht das Ergebnis einer solchen Wirtschaftstätigkeit, bei der Produktionsmittel und Arbeit zweckvoll und rationell zur Erzeugung von Gebrauchswerten aufgewendet werden, die die Bedürfnisse der Volkswirtschaft befriedigen, wobei sich die Menge der zu ihrer Schaffung erforderlichen vergegenständlichten und lebendigen Arbeit unaufhörlich verringert. Bei der Beurteilung des ökonomischen Nutzeffektes muß die gesamte Richtung der landwirtschaftlichen Produktion im Rahmen der Volkswirtschaft in Erwägung gezogen werden, muß ermittelt werden, wie die landwirtschaftliche Produktion mit ihren Erzeugnissen die Bedürfnisse der sozialistischen Volkswirtschaft befriedigt.

Aus der richtigen Bestimmung des Begriffes ökonomischer Nutzeffekt der Produktion müssen auch Kriterien und Kennziffern dieses Nutzeffektes hervorgehen. Theoretisch begründete Kriterien und Kennziffern der Effektivität der Produktion sind nicht nur für ihre Untersuchung und Ermittlung, sondern auch für die Planung und Leitung der landwirtschaftlichen Produktion von großer Wichtigkeit. Das grundlegende Kriterium des ökonomischen Nutzeffektes der landwirtschaftlichen Produktion ist einmal wie das Maß der in der Landwirtschaft aufgewendeten gesellschaftlichen in den Produzenten verkörperten Arbeit, die Bedürfnisse der Gesellschaft zu befriedigen vermag, zum andern Mal das Verhältnis zwischen dem Anwachsen der landwirtschaftlichen Produktion und demjenigen der gesellschaftlichen Arbeit, wobei die Produktion schneller anwachsen sollte.

Aus dem Begriff ökonomischer Nutzeffekt der landwirtschaftlichen Produktion und aus den Kriterien dieses Nutzeffektes müssen auch Kennziffern hervorgehen, die den tatsächlichen Stand möglichst genau erfassen würden. Zu den Hauptkennziffern

des ökonomischen Nutzeffektes der landwirtschaftlichen Produktion gehört die Arbeitsproduktivität, die Intensität und Rentabilität der landwirtschaftlichen Produktion. Um die Arbeitsproduktivität genauer ermitteln zu können, wäre es angezeigt, die bisher angewandte Kennziffer (das Verhältnis der Bruttoproduktion zu den umgerechneten Arbeitskräften) zu verbessern und sie durch das Verhältnis der landwirtschaftlichen Bruttoproduktion, allenfalls der (in besonderen Haushaltspreisen, die die Arbeitskosten für die einzelnen Produkte und die Arbeitsaufwendigkeit derselben genauer veranschaulichen würden, bewerteten) Bruttoproduktion zu den Selbstkosten (hier wird ebenfalls eine gewisse Berichtigung erforderlich sein) zu ersetzen. Ferner sollte die Intensität der landwirtschaftlichen Produktion als Menge der von 1 Hektar LN erzielten Bruttoproduktion und als Menge der je Hektar LN aufgewendeten Produktionsmittel und Arbeit ermittelt werden. Die Rentabilität der landwirtschaftlichen Produktion sollte schließlich als das Verhältnis des Reineinkommens der Genossenschaft (oder des Gewinns des Staatsgutes) zu den gesamten aufgewandten Produktionsmitteln und zur aufgewandten Arbeit (Löhnen) ausgedrückt werden. Diese Art der Ermittlung der Kennziffern würde sich nur für Zwecke der höherer leitenden Wirtschaftsorgane eignen.

SLOVNÍČEK ZEMĚDĚLSKÉ EKONOMIKY

OBĚŽNÉ PROSTŘEDKY VÝROBNÍ

jsou pracovní předměty, které se za jedno výrobní období ve výrobním procesu zcela spotřebují a na výrobek přenášejí celou svou hodnotu.

OBĚŽNÉ PROSTŘEDKY NEVÝROBNÍ — OBĚHOVÉ PROSTŘEDKY

jsou pracovní předměty, které ve formě hotových výrobků jsou připraveny k realizaci, a peněžní částky, potřebné k nákupu surovin, paliv, k výplatě mezd apod.

ZEMĚDĚLSKÝ PODNIK

Socialistický zemědělský podnik je organizačně výrobní a právní jednotkou, produkuje převážně zemědělské výrobky v procesu rozšířené reprodukce.

Povaha socialistického zemědělského podniku může být přiznána i výkrmnám bez zemědělské půdy organizovaným na úrovni podniku.

ZEMĚDĚLSKÝ PODNIK — charakteristika

- a) nutným základním výrobním prostředkem je zemědělská půda,
- b) má samostatnou organ. výroby a řízení,
- c) vystupuje jako samostatná právnická osoba (má právo uzavírat smlouvy, mít základní a oběžné výrobní prostředky, má samostatnou účetní evidenci, svůj účet u Státní banky, svůj organizační řád či statut nebo vlastní smlouvy),
- d) většinou slučuje několik zeměd. závodů.

ZEMĚDĚLSKÝ ZÁVOD

Socialistický zemědělský závod je základní organizační jednotkou podniku. Povaha socialistického zemědělského závodu může být přiznána i výkrmnám bez zemědělské půdy, organizovaným na úrovni podniku.

O ČEM PÍŠÍ EKONOMICKÉ ČASOPISY

Statistika a kontrola — Bezvoda F.: Činitelé, ovlivňující růst produktivity práce a intenzitu zemědělské výroby (č. 2/62); Stýblo, Divila: K otázce započítávání odměny za živou práci družstevníků do vlastních nákladů v JZD (č. 2/62).

Nová mysl — Svoboda K.: Specializace zemědělské výroby (č. 2/62).

Finance a úvěr — Prouza B.: Některé problémy přímé finanční pomoci státu JZD (č. 2/62).

Socialistická zákonnost — Pospíšil B.: Celostátní konference o zemědělskodružstevním právu (č. 1/62).

Účetní evidence — Kostelecký J.: Několik zkušeností s evidencí zvířat (č. 3/62).

NOVÉ EKONOMICKÉ KNIHY

Kolektiv: Hospodárná produkce selat a vepřového masa (Nové poznatky). SZN Praha, 1962.

Fiedler - Medek: Mechanizace pěstování a sklizně cukrovky. SZN Praha, 1962.

Novotný Vl.: Finance a úvěr JZD, SNPL Praha, 1962.

Zákony - Nařízení - Vyhlášky - Směrnice

Věstník MZLVH

Směrnice pro rozpis a kontrolu limitů na decentralizovanou výstavbu v r. 1962 (částka 7/62); Pokyny pro poskytování dlouhodobého úvěru na rozšiřování základního stáda krav a vlastního odchovu JZD (částka 7/62); Doplněk ke směrnici o nástupní praxi a platech absolventů vys. škol a výběrových odb. škol (částka 7/62); Dodatek ke směrnici o poskytování ochr. pomůcek, ochr. oděvů, obuvi a stejnokrojů zaměstnancům v odvětví vodního hospodářství a vybavování společenských zařízení z mimořádných fondů (částka 7/62); Doplněk předpisů pro zemědělskou invest. výstavbu — přehled nově vyhlášených právních předpisů a současně přehled zrušených právních předpisů a směrnic (částka 7/62); Pokyny pro organizaci, provádění a kontrolu desinfekce na ochranu živočišné výroby a uskladněných zásob rostl. výrobků v zemědělských závodech (částka 8/62); Změna směrnic o zajištění společného stravování členů JZD (částka 8/62).

Přehled ekonomické literatury

Přinášíme výběr literatury (knihy, časopisy), která došla do studijního a dokumentačního střediska v období od ledna do března 1962.

Ekonomika socialistického zemědělství

Triomphe J.: Sovětské zemědělství po XXII. sjezdu. *Economie et politique*, č. 91, 1962.

Rychleji odstraňovat důsledky travoplní soustavy v zemědělství. *Ekon. selsk. chozjajstva*, r. 33, č. 1, 1962.

Trapeznikov S. P.: Socialistická kooperace — leninská cesta rolníků ke komunismu. *Voprosy istorii KPSS*, č. 1, 1962.

Zienkowski L.: Činitelé působící na růst reálných důchodů zemědělského obyvatelstva. *Przegląd Statystyczny*, r. 8, č. 4, 1961.

Tolkačev A.: Mezinárodní konference o otázkách produktivity práce. *Planovoje Chozj.*, r. 39, č. 1, 1962.

Aleksejeva V. M.: Upevnění a rozvoj svazku dělnické třídy a kolchozního rolnictva v přechodu ke komunismu. *Vestnik Leningradského universiteta, Serija ekonomiki, filos. i prava*, r. 4, č. 23, 1961.

Strautmanis J.: Občanskoprávní ochrana kolchozního vlastnictví. Riga, Izd. ANLCCP, 218, 1961.

Schmidt G.: Socialistická přestavba zemědělství a další vývoj cen zem. výrobků. *Wirtschaftswissenschaft*, r. 9, č. 12, 1961.

Basjuk T.: Sovchozy — vedoucí socialistické podniky v zemědělství. *Ekon. selsk. Chozjajstva*, r. 33, č. 1, 1962.

Maringe W.: Vliv některých faktorů na výrobní výsledky státních statků v Opolském vojvodství. *Warszawa, Roczniki nauk rolniczych, Seria 6, Ekonomiki Rolnictwa*, seš. 3, 1961.

Dowgiałło Z.: Někteří ukazatelé efektivnosti produkce prasnic v chovných farmách. *Warszawa, Roczniki nauk rolniczych, Seria 6, — Ekonomiki Rolnictwa*, seš. 3, 1961.

Cernyšev N.: Využití půdního fondu v kolchozech a sovchozech RSFSR. *Ekon. selsk. chozjajstva*, r. 33, č. 1, 1962.

Jerzak M.: Hodnota, výnosnost a cena orné půdy. *Warszawa, Roczniki nauk rolniczych, Seria G — Ekonomiki Rolnictwa*, seš. 3, 1961.

Tóth J.: Stanovení optimálních proporcí osevních ploch věnovaných krmným plodinám. *Statistika i Szemle*, r. 39, č. 12, 1961.

Pysin N., Popov Ch.: Intenzifikace zemědělské výroby je nejlepší cestou vytvoření nadbytku zemědělských výrobků. *Ekon. selsk. chozjajstva*, r. 33, č. 1, 1962.

Ekonomika kapitalistického zemědělství

Sisovskij Ju.: Italský „zelený plán“. *Mirovaja ekonomika i mezunarodnyje otnošenija*, č. 12, 1961.

Kuzněcov B.: Rolnické hnutí ve Francii. *Mirovaja ekonomika i mezunarodnyje otnošenija*, č. 12, 1961.

Flavien J., Perceval L.: Druhá etapa společného trhu a zemědělství. *Economie et politique*, č. 91, 1962.

Haushofer H.: Zemědělská politika a sociologie v zemědělství. *Agrarpolitische Revue*, r. 18, č. 5/6, 1962.

Martinstetter H.: Zemědělství ve světovém hospodářství. *Berichte über Landwirtschaft*, r. 39, č. 2, 1961.

Butz L.: Nové trendy v amer. zemědělství. *Landmasch. Rundsch.*, r. 13, č. 11, 1961.

Rotini O. T.: Zemědělské problémy Itálie a evropských zemí. *Agri-cultura*, r. 10, č. 12, 1961.

Pikalo A.: Úloha pronájmu jako druhu zem. podnikání v zemích EHS. *Agri Forum*, r. 2, č. 5, 1961.

Claveau: Řízení výroby a prodeje zemědělských výrobků ve Francii. *Economie et politique*, č. 90, 1962.

Richnow I.: Závislost cen zem. výrobků na obsahu živin. *Berichte über Landwirtschaft*, r. 39, č. 3, 1961.

Müller G.: Svazky mezi výrobcí zem. produktů a zpracovatelskými útvary. *Berichte über Landwirtschaft*, r. 39, č. 3, 1961.

Strecker O.: Svazky mezi výrobcí a zpracovateli drůbeže v britském drůbežářství. *Berichte über Landwirtschaft*, r. 39, č. 3, 1961.

Bergmann D. R.: Vertikální integrace v zemědělství. *Fatis review*, r. 8, č. 4, 1961.

Börlin M.: Využití lineárního programování v zemědělství a v příbuzných oblastech. *Agrarpolitische Revue*, r. 18, č. 5/6, 1962.

Swanson E. R.: Pomoc lineárního programování při řešení praktických otázek zem. výroby. *J. Farm Economics*, sv. 43, č. 2, 1961. (Mnoho příspěvků o lineárním program. v č. 2.)

Walker O. L., Heady O.: Použití lineárního program. k řešení praktických úkolů zem. výroby. *Iowa state university, research bulletin* 488, 1960. ÚZLK C 11 571/488.

Stewart J. D.: Studie o aplikaci lineárního programování na oxfordské farmě. *Miscellaneous Studies*, No. 21, 1961. ÚZLK D 34 132/21.

Hospodářsky méně vyvinuté země

Hofmann Ch.: Pozemkové reformy v HMVZ. *Berichte über Landwirtschaft*, r. 39, č. 3, 1961.

Hofmann Ch.: Mezinárodní zasedání Německé nadace pro HMVZ v Berlíně o „technické pomoci a rozvoji“. *Berichte über Landwirtschaft*, r. 39, č. 3, 1961.

Dasto J. K.: Úloha řízení zem. závodů v HMVZ. *J. Farm Economics*, sv. 43, č. 3, 1961.

Hillman J. S.: Úloha zem. ve svět. hospodářství. Problém rostoucí produkt. práce v HMVZ. *J. Farm Economics*, sv. 43, č. 2, 1961.

Perkins H., Witt L.: Tvorba kapitálu v minulosti a v přítomnosti. *J. Farm Economics*, sv. 43, č. 2, 1961.

Ghana, Irak. (— příloha pro informace o možnostech vývozu kapitálu.) *Wirtschaftsdienst*, r. 41, č. 10, 1961.

Svazy a družstva v Ghanské republice. *Agricultura, Revista agropecuaria*, r. 30, č. 352, 1961.

Aleksandrov A. S.: Zemědělství v Súdánu. *Zemledělie*, r. 8, č. 10, 1961.

Merlier M.: Agrární otázka v Kongu. *Economie et Politique*, duben, č. 81, 1961.

Beheshti M.: Ekonomické podmínky a z nich plynoucí perspektiva vývoje zem. družstevnictví v Iránu. *Berichte über Landwirtschaft*, r. 39, č. 2, 1961.

Saedlou H.: Vliv zavlažování na národní hospodářství a zemědělství Iránu. Bonn, Rheinische Friedrich Wilhelms-Universität, 1960. ÚZLK E 24 543/79.

Vědecký časopis ZEMĚDĚLSKÁ EKONOMIKA uveřejňuje studie, rozbor a vědecká pojednání o vyřešených úkolech výzkumu v oboru zemědělské ekonomiky. Vydává Ústav vědeckotechnických informací ministerstva zemědělství, lesního a vodního hospodářství. Vychází měsíčně. Celoroční předplatné 120 Kčs. Redakce: Praha 2, Slezská 7, telefon 544-51, 575-41. Rozšiřuje Poštovní novinová služba. Objednávky a předplatné přijímá Poštovní novinový úřad, ústřední administrace PNS, třída Obránců míru 2, Brno. Lze též objednat u každého poštovního úřadu a doručovatele. Objednávky do zahraničí vyřizuje Poštovní novinový úřad, vývoz tisku, Jindřišská 14, Praha 1. Vytiskl

Mír, novinářské závody, n. p. závod 2, provozovna 22, Legerova 22, Praha 2.

A-02*21197

Počet pracovníků ve státních statcích

Území, kraj	Průměrný evidenční počet					
	pracovníků celkem		z toho			
			dělníků (včetně sezónních)		technicko-hospo- dářských pracovníků	
	1960	1961	1960	1961	1960	1961
ČSSR	195 862	207 979	175 663	186 867	16 304	17 667
České kraje	142 859	153 853	127 877	137 844	12 228	13 385
Středočeský	32 095	33 643	29 387	30 548	2 474	2 663
Jihočeský	14 084	14 452	12 492	12 681	1 296	1 416
Západočeský	20 485	26 399	18 112	23 387	1 995	2 470
Severočeský	26 122	27 893	23 827	25 175	2 239	2 374
Východočeský	11 830	12 229	10 512	10 847	1 132	1 152
Jihomoravský	19 535	19 825	17 776	18 007	1 472	1 552
Severomoravský	18 708	19 412	15 771	17 199	1 620	1 758
Slovenské kraje	53 003	54 126	47 786	49 023	4 076	4 282
Západoslovenský	32 751	31 933	30 117	29 221	2 210	2 254
Středoslovenský	8 194	9 643	6 824	8 572	791	920
Východoslovenský	12 058	12 550	10 845	11 230	1 075	1 108

Struktura a indexy počtu pracovníků ve státních statcích

Území, kraj	Podíl dělníků		Podíl technicko- hospodářských pracovníků		Indexy 1961/1960 v %		
					celko- vého počtu pracov- níků	z toho	
	v % z celkového počtu pracovníků v roce					dělníků	tech- nicko- hospo- dářských pracov- níků
ČSSR	89,7	89,8	8,3	8,5	106,2	106,4	108,4
České kraje	89,5	89,6	8,6	8,7	107,7	107,8	109,5
Středočeský	91,6	90,8	7,7	7,9	104,8	104,0	107,6
Jihočeský	88,7	87,7	9,2	9,8	102,6	101,5	109,3
Západočeský	88,4	88,6	9,7	9,4	128,9	129,1	123,8
Severočeský	91,2	90,3	8,6	8,5	106,8	105,7	106,0
Východočeský	88,9	88,7	9,6	9,4	103,4	103,2	101,8
Jihomoravský	91,0	90,8	7,5	7,8	101,5	101,3	105,4
Severomoravský	84,3	88,6	8,7	9,1	103,8	109,1	108,5
Slovenské kraje	90,2	90,6	7,7	7,9	102,1	102,6	105,1
Západoslovenský	92,0	91,5	6,7	7,1	97,5	97,0	102,0
Středoslovenský	83,3	88,9	9,7	9,5	117,7	125,6	116,3
Východoslovenský	89,9	89,5	8,9	8,8	104,1	103,6	103,1

Území, kraj	Traktoriště a kombajně	Kočí	Ostatní dělníci v rostlinné výrobě	Ošetrovatelé skotu	Ošetrovatelé prasat	Ostatní dělníci v živočišné výrobě	Pracovníci statkových dílů	Ostatní stálí dělníci
ČSSR	13 624	16 034	61 928	32 399	5 806	7 577	10 762	15 592
České kraje	10 162	11 830	45 474	24 989	4 163	4 615	7 706	11 627
Středočeský	1 921	2 523	11 342	5 301	981	790	1 542	2 164
Jihočeský	940	1 254	4 348	2 659	319	307	789	1 075
Západočeský	2 053	2 067	7 941	5 037	747	847	1 464	2 169
Severočeský	1 796	2 031	8 732	4 120	663	913	1 232	1 768
Východočeský	801	944	3 091	1 992	351	425	599	1 093
Jihomoravský	1 360	1 535	5 101	2 928	633	684	1 010	1 644
Severomoravský	1 291	1 476	4 919	2 952	469	649	1 070	1 714
Slovenské kraje	3 462	4 204	16 454	7 410	1 643	2 962	3 056	3 965
Západoslovenský	2 018	2 296	10 497	4 304	1 114	1 925	1 872	2 368
Středoslovenský	615	872	2 509	1 426	244	536	596	754
Východoslovenský	829	1 036	3 448	1 680	285	501	588	843

Podíly stálých dělníků státních statků v hlavních povoláních v % z celkového počtu stálých dělníků a fluktuace dělníků v roce 1961

Území, kraj	Rostlinná výroba			Živočišná výroba			Pracovníci statkových dílů	Fluktuace dělníků v %
	stálí dělníci celkem	z toho		stálí dělníci celkem	z toho			
		traktoriště a kombajně	kočí		ošetřovatelé skotu	ošetřovatelé prasat		
ČSSR	55,9	8,3	9,8	27,9	19,8	3,5	6,6	26,2
České kraje	55,9	8,4	9,8	28,0	20,7	3,5	6,4	24,5
Středočeský	59,4	7,2	9,5	26,7	20,0	3,7	5,8	19,5
Jihočeský	56,0	8,1	10,7	28,1	22,8	2,7	6,7	21,8
Západočeský	54,0	9,2	9,3	29,7	22,6	3,3	6,6	26,6
Severočeský	59,0	8,4	9,5	26,7	19,3	3,1	6,0	29,5
Východočeský	52,1	8,6	10,2	29,8	21,4	3,8	6,4	20,2
Jihomoravský	53,6	9,1	10,3	28,6	19,7	4,3	6,8	24,6
Severomoravský	52,9	8,9	10,2	28,0	20,3	3,2	7,4	28,2
Slovenské kraje	55,8	8,0	9,7	27,9	17,2	3,8	7,1	30,8
Západoslovenský	56,1	7,6	8,7	27,8	16,3	4,2	7,1	33,0
Středoslovenský	52,9	8,1	11,6	29,2	18,9	3,2	7,9	28,0
Východoslovenský	57,7	9,0	11,3	26,7	18,2	3,1	6,4	26,4

Území, kraj	Podíly hlavních složek mzdového fondu v %						Průměrné měsíční mzdy	
	dělníků				hospodářsko-technických pracovníků		pracovníků celkem	z toho dělníků
	úkolové mzdy	časové mzdy	prémie	ostatní výplaty	základní plat	ostatní výplaty		
ČSSR	63,7	27,1	2,3	6,9	93,1	6,9	1139	1104
České kraje	61,3	29,0	2,5	7,2	92,9	7,1	1137	1101
Středočeský	62,2	27,9	2,9	7,0	92,5	7,5	1133	1099
Jihočeský	59,4	31,3	2,1	7,2	94,1	5,9	1148	1114
Západočeský	62,5	28,3	2,3	6,9	93,4	6,6	1121	1088
Severočeský	60,7	30,0	2,4	6,9	93,6	6,4	1139	1094
Východočeský	60,2	30,0	2,7	7,1	93,6	6,4	1151	1115
Jihomoravský	61,6	28,1	2,3	8,0	90,8	9,2	1137	1105
Severomoravský	60,3	29,2	2,8	7,7	92,5	7,5	1145	1108
Slovenské kraje	70,0	21,9	1,8	6,3	93,7	6,3	1144	1111
Západoslovenský	69,2	21,9	2,2	6,7	91,5	8,5	1160	1130
Středoslovenský	71,9	21,3	1,2	5,6	94,7	5,3	1111	1076
Východoslovenský	71,1	22,3	0,9	5,7	97,4	2,6	1126	1090

Průměrné mzdy (včetně prémie) pracovníků ve vybraných povoláních ve státních statcích za měsíc říjen 1961

Území, kraj	Zemědělský dělník	Traktorista	Zahradník	Ošetrovatel skotu	Ošetrovatel prasat	Hlavní technik	Vedoucí hospodářství	Technik hospodářství
ČSSR	1050	1634	1037	1385	1591	2317	1810	1431
České kraje	1065	1685	1057	1389	1578	2332	1809	1436
Středočeský	1094	1775	1014	1379	1502	2313	1747	1364
Jihočeský	994	1589	1020	1364	1695	2188	1849	1391
Západočeský	1041	1709	1112	1433	1661	2241	1737	1404
Severočeský	1073	1687	1399	1446	1551	2241	1858	1468
Východočeský	1093	1648	1242	1364	1578	2164	1691	1379
Jihomoravský	1076	1611	1008	1322	1551	2646	1878	1517
Severomoravský	1070	1704	1161	1354	1569	2707	1926	1540
Slovenské kraje	1013	1486	988	1371	1634	2269	1820	1413
Západoslovenský	1040	1498	991	1415	1642	2357	1806	1388
Středoslovenský	975	1422	921	1310	1544	2162	1711	1388
Východoslovenský	974	1502	996	1305	1757	2240	1910	1451

Výměra půdy státních statků v roce 1961

Území, kraj	Výměra zemědělské půdy v ha			Výměra orné půdy v ha			Zornění země- dělské půdy v %
	celkem	připadající na		celkem	připadající na		
		1 pracov- níka	1 dělníka		1 pracov- níka	1 dělníka	
ČSSR	1 166 674	5,6	6,2	864 846	4,2	4,6	74,1
České kraje	892 343	5,8	6,5	656 044	4,3	4,8	73,5
Středočeský	158 941	4,7	5,2	139 215	4,1	4,6	87,6
Jihočeský	100 795	7,0	7,9	59 492	4,1	4,7	59,0
Západočeský	189 652	7,2	8,1	121 707	4,6	5,2	64,2
Severočeský	162 431	5,8	6,5	118 068	4,2	4,7	72,7
Východočeský	71 533	5,8	6,6	51 344	4,2	4,7	71,8
Jihomoravský	97 258	4,9	5,4	83 963	4,2	4,7	86,3
Severomoravský	111 733	5,8	6,5	82 255	4,2	4,8	73,6
Slovenské kraje	274 331	5,1	5,6	208 802	3,9	4,3	76,1
Západoslovenský	137 278	4,3	4,7	123 532	3,9	4,2	90,0
Středoslovenský	61 972	6,4	7,2	33 761	3,5	3,9	54,5
Východoslovenský	75 081	6,0	6,7	51 509	4,1	4,6	68,6

Využití pracovní doby stálých dělníků státních statků v roce 1961

Území, kraj	Kalendářní fond v tisí- cích dnů	Dny pra- covního klidu	Řádná dovolená	Odpraco- vané dny	Zameškané dny	Průměrný počet jedním dělníkem odpracovaných		Průměrná délka pracovního dne v hodinách
						dnů	hodin	
ČSSR	59 855	13,7	4,4	75,7	6,2	279	2550	9,1
České kraje	43 773	13,4	4,4	75,9	6,3	279	2535	9,1
Středočeský	9 731	11,9	4,9	76,7	6,5	280	2559	9,1
Jihočeský	4 239	13,7	4,6	76,0	5,7	282	2589	9,2
Západočeský	7 423	13,5	3,5	76,8	6,2	284	2544	9,0
Severočeský	7 781	13,6	4,6	75,1	6,7	276	2507	9,1
Východočeský	3 519	14,0	4,3	75,7	6,0	282	2383	8,5
Jihomoravský	5 658	13,6	4,8	75,6	6,0	276	2548	9,2
Severomoravský	5 422	14,5	4,3	74,6	6,6	274	2562	9,4
Slovenské kraje	16 082	14,7	4,4	75,1	5,8	279	2591	9,3
Západoslovenský	9 872	14,7	4,8	74,8	5,7	278	2576	9,3
Středoslovenský	2 819	14,9	3,9	75,4	5,8	284	2631	9,3
Východoslovenský	3 391	14,6	3,8	75,5	6,1	277	2601	9,4